

ASIAKASSUUNNITELMA SOSIAALITYÖN TUKENA

Tarkastelussa huostaan otettujen lasten vanhemmille laaditut asiakassuunnitelmat

MIRVA LEHTIMÄKI
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2015

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

LEHTIMÄKI, MIRVA: Asiakassuunnitelma sosiaalityön tukena. Tarkastelussa huostaan otettujen lasten vanhemmille laaditut asiakassuunnitelmat.

Pro gradu -tutkielma, 78 sivua, 8 liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaaja: Heli Valokivi

Maaliskuu 2015

Tässä pro gradu – tutkielmassa tarkastelen huostaan otettujen lasten vanhemmille laadittuja asiakassuunnitelmia. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys keskittyy dokumentoinnin, asiakassuunnitelman ja vanhemmuuden käsitteeseen. Tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä vanhemmille laadittuihin asiakassuunnitelmiin on dokumentoitu. Tavoitteena on tuoda esiin palveluita ja tukimuotoja, joita vanhemmille on tarjottu sosiaalipalveluista, sekä tuoda esiin vanhempien omat toiveet ja tavoitteet lapsen ollessa sijaishuollossa. Tutkimuksen tavoitteena on myös tuoda esiin sellaista tietoa, jonka avulla sosiaalityöntekijät voivat kehittää työmenetelmiään dokumentoidessaan vanhemmille laadittavia asiakassuunnitelmia.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa aineiston analyysimenetelmänä käytän sisällönanalyysia ja aineistosta olen etsinyt erilaisia merkityskokonaisuuksia. Tutkimuksen aineistona on kaksikymmentäyhdeksän huostaan otetun lapsen vanhemmille laadittua asiakassuunnitelmaa, jotka ovat kerätty KUUMA - kunnista.

Tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on, että kunnissa huostaan otettujen lasten vanhemmille suunnitelmia jää vielä laatimatta. Kunnissa vanhemmille laaditut asiakassuunnitelmat ovat sisällöltään erilaisia. Osa asiakassuunnitelmista on vaikealukuisia ja sisällöltään vaikeasti hahmotettavia. Sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille laaditun asiakassuunnitelman tarkoitus on tuoda esiin vanhemman elämäntilanne ja hänen tukitoimet. Hyvin laadittu asiakassuunnitelma toimii parhaimmillaan työvälineenä sosiaalityössä. Vanhemmalle laadittu asiakassuunnitelma voi mahdollistaa vanhemman elämänmuutoksen ja lisätä vanhemman elämänhallintaa, joka tukee lapsen sijaishuollon toteutumista.

Avainsanat: Dokumentointi, asiakassuunnitelma, vanhemmuus ja sisällönanalyysi

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

LEHTIMÄKI, MIRVA: Client plans:critical element of social work. Rewiew of client plans developed for parents whose children have been taken into custody.

Master`s Thesis, 78 pages, 8 appendix pages

Social Work

Supervisor: Heli Valokivi

March 2015

This Master's thesis examines the client plans designed for the parents whose children have been taking into care by the child welfare system. The theoretical framework for this research focuses on concepts related to the social welfare documentation, client plans and parenthood. The objective of this thesis is to show what type of information is included and documented in the client plans designed for the parents. This research also aims to demonstrate what type of services and support structures are offered for the parents by the social services, and to shed light on what parent's wishes and goals are when a child has been placed for alternative care. This research also aspires to assist the social workers to gain information that will improve the development of work methods and procedures to support the design of the client plans for the parents.

This thesis is based on qualitative research, including extensive collection and analytical review of related data. The data used for this research also includes review of twenty nine client plans composed for parents whose children have been placed in care in the ten ("KUUMA") municipalities outside the metropolitan area of Helsinki.

The research found that the client plans for the parents in the selected municipalities are not always composed and developed. Also, the content of the client plans vary. Some of the client plans are complex and difficult to comprehend. A purpose of a client plan is to analyze the support structures and circumstances of the parents. A well-developed client plan also serves as a good tool for the social workers. A good client plan enables the parents to change course and manage their circumstances better, which in turn leads to improved and more successful alternative care situations and solutions for the child.

Key words: Documentation, client plans, parenthood and analysis of the content.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 DOKUMENTOINTI.....	3
2.1 Dokumentointi sosiaalityössä.....	3
2.2 Dokumentointia ohjaava lainsäädäntö	5
2.3 Dokumentit tiedon tuottajana	6
3 ASIAKASSUUNNITELMA.....	9
3.1 Lakisääteinen asiakassuunnitelma	9
3.2 Asiakassuunnitelman dokumentointi ja sisältö	11
3.3 Asiakassuunnitelma välineenä.....	13
4 VANHEMMUUS.....	16
4.1 Vanhemmuuden määrittely	16
4.1.1 Vanhemmat sosiaalipalveluissa	19
4.1.2 Vanhemmat lastensuojelussa	21
4.2 Vanhemmuuden tukeminen.....	23
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
5.1 Tutkimuksen tehtävä ja kysymykset.....	27
5.2 Aineiston kerääminen	28
5.3 Aineiston käsittely ja analysointi	30
5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuuden pohdinta.....	36
6 ASIAKASSUUNNITELMAN DOKUMENTOINTI.....	39
6.1 Asiakassuunnitelman laatiminen.....	39
6.2 Lapsen tilanne	43
6.3 Tukitoimet ennen sijoitusta	45
6.4 Vanhemman tilanne	48

7 VANHEMMUUDEN TUKI.....	51
7.1 Vanhemman verkostot.....	51
7.2 Vanhemman ääni.....	55
7.3 Sosiaalipalveluiden tarjoamat palvelut.....	58
7.4 Lapsen tapaamiset.....	62
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	65
LÄHTEET.....	72

LIITTEET

LIITE 1. Tutkimuslupahakemus

LIITE 2. Yhden asiakassuunnitelman sisältö tiivistettynä

LIITE 3. Aineiston luokat

LIITE 4. Ketkä asiakassuunnitelmaa laadittaessa ovat mukana

LIITE 5. Huostaanoton perusteet

LIITE 6. Vanhemman nykytilanne

LIITE 7. Vanhemman toiveet ja ääni

LIITE 8. Minne tukipalveluihin vanhempia on ohjattu sosiaalitoimesta

1 JOHDANTO

Tutkimuksessani tarkastelen huostaan otettujen lasten vanhemmille laadittuja asiakassuunnitelmia. Olen aikaisemmin työskennellyt kunnan aikuissosiaalityöntekijänä, jolloin aikuissosiaalityön palvelukentät ovat tulleet minulle tutuiksi. Myöhemmin siirryin työskentelemään lastensuojeluun. Lastensuojelussa minulla oli asiakkaina vanhemmat joiden lapset olivat avohuollon palveluiden piirissä tai vanhemmat joiden lapset olivat huostaan otettuja. Tässä työssä minulla oli mahdollista kiinnittää enemmän huomiota huostaan otettujen lasten vanhempien kanssa tehtävään työhön. Työni kautta näin kuinka huostaan otettujen lasten vanhemmille laadittiin asiakassuunnitelmia vain satunnaisesti. Työskentely lastensuojeluperheiden vanhempien kanssa innoitti minua miettimään lisää asiakassuunnitelmien laatimista ja niihin dokumentoituja asioita, mahdollisia vanhempien palvelutarpeita sosiaalipalveluissa.

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan vanhemmille on tarvittaessa laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Asiakassuunnitelman tarpeettomuutta on vaikeaa mielestäni toteennäyttää, sillä vanhemmuuden tukeminen haastavassa elämäntilanteessa auttaa varmasti koko perhettä toimimaan yhdessä lapsen parhaaksi sijaishuollon aikana. Huostaan otetut lapset tarvitsevat edelleen vanhempiaan, eikä vanhemmuus pääty lapsen siirtyessä sijaishuoltoon.

Lastensuojelulain mukaan sosiaaliviranomaisen velvollisuus on tehdä huostaan otettua lasta koskeva asiakassuunnitelma. Lastensuojelulaissa käsiteltiin aikaisemmin yhdessä lapsen asioiden kanssa vanhemman, huoltajan tai muun vastaavan oikeuksia tai mahdollisia tukitoimia, muttei siinä ollut erikseen mainintaa omasta suunnitelmasta vanhemmalle. Lastensuojelulaki päivitettiin vuonna 2010, jolloin lakiin muun muassa lisättiin kohta vanhempien oikeudesta asiakassuunnitelmaan. Tätä ennen vanhempien oikeudesta erilliseen asiakassuunnitelmaan ei ollut mainintaa lastensuojelulaissa. Uuden lain myötä vanhempien kanssa tehtävä suunnitelmallinen työ sijoituksen aikana korostuu, joten sosiaalipalveluissa tarvitaan enemmän vanhempia tukevia käytäntöjä. Vanhemmuuden ja sen tarvitseman tuen tarkastelu on yhteiskunnallisesti ja kulttuurillisesti tärkeää. Vanhemmuus on yksi keskeisimmistä kokemuksista suurimman osan ihmisten

elämässä. Sosiaalityön näkökulmasta katsottuna aikuisten ja vanhempien parissa tehtävä työ on jäänyt usein perhepalveluiden ja lastensuojelun jalkoihin. Ennen lakimuutosta aikuisille oli mahdollisesti tehty toimeentulotukeen, kuntoutukseen tai muihin palvelujen saatavuuteen liittyviä suunnitelmia.

Huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi toimenpiteeksi, joten viranomaisten tulisi työskennellä perheen kanssa lapsen kotiuttamiseksi ja huostaanoton lakkauttamiseksi. Pääsääntöisesti lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on työntekijä, joka on erityisesti perehtynyt lastensuojelun asioihin. Sosiaalityöntekijällä tulisi kuitenkin olla laaja-alainen osaaminen, niin aikuissosiaalityön palveluista, kuin lastensuojelun asioista. Mielestäni siinä on haastava tilanne sosiaalityöntekijän näkökulmasta katsottuna. Painottaako työpanostaan enemmän lapseen kohdistuen joka tarvitsee suojelua vai vanhempaa kohtaan, kuka tarvitsee rinnalla kulkijaa haastavassa elämäntilanteessaan. Rätty (2010, 241) tuo esiin vanhempien kanssa työskenneltäessä sosiaalityöstä yleisesti sen, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä joutuu usein työskentelemään kaksoisroolissa, koska etusijalle on kuitenkin laitettava lapsen etu esimerkiksi huostaanottotilanteissa. Tällöin lapsen sosiaalityöntekijä ei välttämättä pysty objektiivisesti käsittelemään, vaikka laki niin määrittelee, vanhemman tarvitsemia tukitoimenpiteitä muun muassa päihdeongelman hoitamisessa.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja käytän tutkimuksessani sisällönanalyysimenetelmää aineistoani käsitellessä. Tutkimuksessani tarkastelen mitä vanhemmille laadittuihin asiakassuunnitelmiin on sosiaalityössä dokumentoitu ja kuinka näissä on huomioitu vanhempien tuen tarve lapsen sijaishuollon aikana. Mitä mahdollisia tukimuotoja vanhemmille on tarjottu ja kuka niiden toimeenpanijana mahdollisesti toimii. Aineistoni olen kerännyt Uudeltamaalta.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu asiakassuunnitelmiin dokumentoitujen asioiden ja vanhemmille suunnattujen palveluiden tarkastelusta. Asiakassuunnitelmiin kirjattuja tukimuotoja tarkastelen vanhemmuuden tukemisen keinona lapsen sijaishuollon aikana. Lisäksi tarkastelen asiakassuunnitelman sisältöä dokumentoinnin näkökulmasta. Keskeiset käsitteet ovat; vanhemmuus, asiakassuunnitelma ja dokumentointi.

Tavoitteenani on tuoda tutkimuksellani lisätietoa vanhemmille laadittavista asiakassuunnitelmista ja niiden käyttämisestä sosiaalityön välineenä. Toivoisin myös, että tutkimukseni nostaisi esiin keskustelua sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille tarkoitettujen palveluiden tarjonnasta ja tukimuodoista joita sosiaalityön kentällä on heille tarjolla.

2 DOKUMENTOINTI

2.1 Dokumentointi sosiaalityössä

Asiakastyö tulee dokumentoida huolellisesti, tällöin asiakirjoista muodostuu työn tekemisen ja tiedonmuodostuksen toimiva väline (Kääriäinen 2005, 167). Asiakaskohtaisten tietojen hyvä dokumentointi on osa laadukasta asiakastyön prosessia. Hyvin jäsennelty ja toteutettu dokumentointi tukee ja on välttämätön osa asiakastyön laadun hallintaa sekä asiakkaan ja työntekijän oikeusturvaa. Asiakkuuden alkaminen ja asiakasasiakirjojen laatiminen on juridinen toimi, jossa viranomainen rekisteröi yksilöä koskevia tietoja viranomaisrekisteriin. (Rousu & Holma 1999, 76.)

Asiakastyön dokumentointi on välttämätön osa sosiaalihuollossa tehtävää työtä. Asiakirjojen laatiminen on työntekijän vastuulla. (Laaksonen, Kääriäinen, Penttilä, Tapola-Haapala, Sahala, Kärki ja Jäppinen 2011, 10.) Hyvä asiakastyön dokumentointi palvelee tehdyn työn suunnittelua ja arviointia. Kirjoittaessaan työntekijä jäsentää työtään. Hän joutuu samalla tekemään valintoja ja painotuksia. Työntekijöiden kokemuksen mukaan ajantasainen kirjaaminen vaikeissa asiakastilanteissa vähentää työntekijän tunnekuormitusta ja antaa energiaa uuden suunnitteluun. Ennen kaikkea hyvä asiakastyön asiakirjojen ylläpito turvaa sekä asiakkaan että työntekijän asemaa ja oikeuksia. Tehtyyn työhön ja ajatteluun voidaan palata sekä tarkistaa laadittuja sopimuksia ja suunnitelmia. (Kääriäinen, Leinonen, Metsäranta 2006, 9.)

Sosiaalityön asiakirjat eivät koskaan tuo lukijalleen näkyviin kokonaisia elämäntarinoita. Dokumentit ovat katkonaisia välähdyksiä, jotka kertovat jotakin tehdystä työstä, kohtaamisista ja episodeista, mutta eivät paljasta kaikkea. Asiakirjat kertovat siitä, mitä työntekijät ovat pitäneet tärkeänä työnsä tekemisen kannalta, sekä millaisia retorisia ilmauksia ja kirjoittamisen tapoja he ovat käyttäneet. Asiakirjat kertovat paljon näennäisesti

asiakastilanteista, mutta niiden analysointi vaatii ymmärrystä kirjoittamisen ja lukemisen prosesseista, lukuisista valinnoista ja ympäröivistä tekijöistä, jotka vaikuttavat tekstin lopulliseen ilmiasuun. (Kääriäinen 2006, 48-49.)

Kääriäinen (2006, 48-49) kirjoittaa, että sosiaalityön dokumentoinnin tavat ovat hyvin pragmaattisia, käytännönläheisiä. Tekstit toimivat työssä toisaalta lainsäädännön asettamana velvollisuutena dokumentoida työtä, mutta toisaalta ne toimivat tiedonmuodostuksen välineinä monimutkaisissa asiakastyöntilanteissa. Lastensuojelun sosiaalityössä kirjoittamien on yksi keino jäsentää epävarmuutta ja alati muuttuvia tilanteita. Kääriäinen (2005, 167) kirjoittaa, että asiakastyöstä kirjoittamien on osa sosiaalityöntekijän tiedonmuodostusta. Se on dynaaminen prosessi, jossa erilaiset näkökulmat ja toiminnan mahdollisuudet tehdään näkyviksi.

Tiedon ja tietämisen merkitys sosiaalityössä sekä samanaikainen epävarmuuden läsnäolo tuovat omat ulottuvuutensa kirjaamiskäytäntöihin. On kirjoitettava epävarmuus näkyväksi, jotta tietämisen mahdollisuudet tulisivat arvioitaviksi. Sosiaalityön dokumentoinnin näkökulmasta tiedon kirjoittaminen näkyväksi asiakkaan asiakirjaan on tiedonmuodostuksessa van ”jäävuoren huippu”. Piiloon jäävät kirjoittajan ajattelu ja toiminnan mallit. (Palsbro 2000; ref. Kääriäinen 2005, 167.) Kalpa ja Kuusisto- Niemi (1997); ref. Poikela (2010, 55) kirjoittavat, että asiakaspalvelun dokumentointi sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä nähdään tarpeellisena siksi, että sillä voidaan varmistaa palvelu- ja hoitoprosessin eteneminen yhteisesti sovituin periaattein, joita luodaan sekä toiminnassa, että lainsäädännössä.

Merkittäviksi sosiaalityön asiakirjamerkinnot muuttuvat muun muassa siinä vaiheessa kun, niitä käytetään asiakasta koskevien päätösten perusteluina ja toimenpiteiden suunnittelussa (Kääriäinen 2006, 45). Asiakaskertomus ja siihen sisältyvät tiedot ovat virallisia salassa pidettäviä asiakirjoja, joiden laadinnassa tulee noudattaa viranomaistoiminnassa syntyvän tiedon kirjaamisesta, käsittelystä ja säilyttämisestä annettuja säädöksi. (Rousu & Holma 1999, 76.) Henkilön joko yksityiselle tai julkiselle sosiaalihuollolle antama asiakirja on julkisuuslain tarkoittama viranomaisen asiakirja. Viranomaisen asiakirjana pidetään myös pääsääntöisesti yksityisen sosiaalihuollon julkisyhteisön toimeksiannon perusteella pitämää asiakirjaa, näihin asiakirjoihin sovelletaan lähtökohtaisesti ja soveltuvin osin julkisuuslakia. (Sorvari 2001, 84.)

Keskeistä dokumentoijan on ymmärtää tekevänsä valikointia. Valintojen tekeminen sisältää myös valtaa ja vastuuta. Erilaisilla kirjoittamisen keinoilla osoitetaan ammatillista tietoa ja taitoa. Asiakkaalla on oikeus olla mukana tässä asiakastyön dokumentoinnin prosessissa. (Kääriäinen ym. 2006, 10.) Sosiaalityön dokumentoinnissa asiakkaalla on oikeus vaatia tietojensa korjaamista. Rekisterinpitäjän edustaja tutkii korjausvaatimuksen ja tekee tarvittavat korjaukset, mikäli korjausvaatimus on aiheellinen. Jos perustetta oikaisuun ei viranomaisen kannan mukaan ole, antaa rekisterinpitäjänä toimiva viranomainen tai yksityinen sosiaalihuollon palveluntarjoaja asiakkaalle todistuksen kieltäytymisestä perusteluineen ja ohjeen asian saattamisesta tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. Yksittäinen työntekijä ei voine antaa kielteistä korjauspäätöstä, vaan kielteisen päätöksen käsittelee aina rekisterinpitäjä tai se, jolle rekisterinpitäjän toimivalta on delegoitu. Mahdollinen tilanne on, että asiakas esimerkiksi vaatii muuttamaan tai poistamaan rekisteristä hänen kannaltaan epämiellyttävää tietoa, kuten kolmannen henkilön lastensuojeluilmoituksessa viranomaiselle antamaa tietoa. (Sorvari 2001, 105.)

2.2 Dokumentointia ohjaava lainsäädäntö

Suomessa lainsäädäntö määrittelee sääntöjä ja ohjeita asiakirjahallintoon. Niiden tehtävänä on turvata yksityishenkilöiden ja viranomaisten luottamuksellisia suhteita sekä lisätä yksityisyyden suojaa. Hallintokäytäntöjen, asiakirjahallinnon ja dokumentoinnin kannalta keskeisiä lakeja ovat hallintolaki (434/2003), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), henkilötietolaki (523/1999) ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999). Lainsäädäntöä on näiltä osin uudistettu voimakkaasti viime vuosina. Työn dokumentointia pidetään tärkeänä, mutta kirjoittamattomuutta ei kuitenkaan ole sanktioitu. (Kääriäinen 2006, 50.) Lisäksi sosiaalihuollon kirjaamista ohjaa: asiakaslaki, asiakastietolaki ja lastensuojelulaki (Laaksonen ym. 2011, 6). Varsinaisia asiakirjakirjoittamisen ohjeita lainsäädännössämme ei anneta (Kääriäinen ym. 2006, 11).

Julkisuuslaissa määritellään muun muassa, mitä asiakirjalla ja viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan lain soveltamisen yhteyksissä. Asiakirja voi olla kirjallinen tai kuvallinen esitys tai muulla tavoin tallennettu tiettyä kohdetta tai asiaa koskeva viesti, joka voidaan saada selville automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden tai muiden apuvälineiden avulla. Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa

asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva henkilö on laatinut, tai joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai viranomaisen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. (JulKL 5 §.)

Sosiaalihuollon asiakaslaissa asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen ja yksityisen järjestämään sosiaalihuoltoon liittyvää asiakirjaa, joka sisältää asiakasta tai muuta yksityistä henkilöä koskevia tietoja. Sosiaalihuollon asiakirjat ovat sosiaalihuoltoon liittyviä, sosiaalihuollon järjestämisen ja toteuttamisen yhteydessä käytettäviä, laadittuja, hankittuja tai saatuja asiakirjoja, jotka sisältävät asiakasta tai muuta yksityistä henkilöä koskevia tietoja. Sosiaalihuollon eri tehtävien yhteydessä muodostuvista asiakirjoista ja tiedoista muodostuu henkilötietolain tarkoittamia henkilörekistereitä. Sosiaalihuollon asiakirjat ovat salassa pidettäviä, eikä niitä saa näyttää tai luovuttaa sivullisille. (ShaL 812/2000.)

Kääriäinen ym. (2006, 12) kirjoittaa, että henkilötietolaissa (HeTiL 5-9 §) säädetään henkilötietojen käsittelyn keskeiset periaatteet. Lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja edistää hyvien tietojenkäsittelytapojen kehittämistä ja noudattamista. Henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava huolellisuutta, suunnitelmallisuutta, käyttötarkoitussidonnaisuutta sekä tarpeellisuuden ja virheettömyyden periaatetta.

Mutka (1998) ja Sinko (2004) ref. Poikela (2010, 55) tuovat esiin, että sosiaalityön juridisoitumista on ennakoitu ja myös pelätty. Sosiaalityöntekijän työn suuntautuessa sen varmistamiseen, että toimenpiteet on tehty ja dokumentoitu lain edellyttämällä tavalla, on uhkana samalla, että asiakkaan auttamiseen ja tukemiseen on käytettävissä vähemmän resursseja ja voimavaroja. Rousu ja Holma (1999,70) toteavat, että erilaiset dokumentit tukevat sosiaalityön työskentelyä. Kun asiat on dokumentoitu asiakirjoihin asiallisesti, vahvistaa se eri osapuolten- myös työntekijän- oikeusturvaa.

2.3 Dokumentit tiedon tuottaja

Sosiaalityön käytännöissä dokumentoinnilla on myös tärkeä tiedonmuodostuksellinen tehtävä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisessä työskentelyssä. Dokumentointi on enemmän kuin vain asiakastapahtumien kirjoittamista. Se on sosiaalityön tiedonmuodostuksen yksi keskeinen väline. Dokumentiksi laadittu teksti jää itsenäisenä

edustamaan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välistä kohtaamista. Tekstin kuvaus on asiakirjatodellisuus kertomastaan tapahtumasta. Lukija kohtaa asiakkaan reaali maailman sijasta teksteissä. Asiakkaiden kannalta tekstit voivat olla kohtalokkaita, sillä asiakirjoihin voidaan palata vuosien, jopa vuosikymmenien jälkeen. Ei siis ole samantekevää, miten työskentelyä dokumentoidaan. (Kääriäinen 2005, 159-162.)

Dokumentoinnin avulla lisätään asiakkaan luottamusta sosiaalihuollon työprosesseissa. Dokumentointi tarkoittaa asiakirjojen laatimista ja kirjoittamista sekä asiakassuhteessa ja palvelutapahtumissa syntyvien tietojen, kuvien ja äänitteiden tallentamista. Erilaiset asiakirjat tukevat työntekijää lainmukaisissa työprosesseissa, niihin liittyvässä päätöksenteossa sekä päätösten valmistelussa. Asiakkaalle erilaisilla asiakirjoilla voidaan kuvata ja todentaa asiakasprosessin tapahtumia ja kulkua. (Laaksonen ym. 2011, 14.)

Asiakasdokumentit tukevat sosiaalityön laadunhallintaa osaltaan. Lähtökohtana dokumentointikäytännöissä on arvioida niitä asioita, joita esimerkiksi lastensuojelutyössä pidetään hyvään kirjaamiskäytäntöön kuuluvana. Hyvien dokumentointi käytänteiden tunnusmerkkejä ovat muun muassa; että merkinnät ovat ajan tasalla, käytetään ymmärrettävää ja selkeää kieltä, dokumentointi on tarkkaa, huolellista ja sisältää oleellisen asian, asiakkaan mielipiteet ja arviot ovat näkyvissä ja että dokumentointi on ammattieettisten periaatteiden mukaista. Laadunhallinta edellyttää kuitenkin, että tarvittaessa käytäntöjä korjataan, parannetaan ja varmistetaan jatkuvat hyvät käytänteet. (Rousu & Holma 1999, 83.)

Sosiaalityön työkäytännöissä dokumentoinnin tavat ja ohjeet vaihtelevat paikkakunta- ja työyhteisökohtaisesti. Asiakirjakirjoittamista pidetään selviönä, ja kaikilla työtä tekevilla oletetaan olevan yhtäläinen osaaminen ja valmiudet siihen. (Kääriäinen 2006, 50.) Dokumenttien laadinnassa on hyvä olla olemassa yhdenmukaiset käytännöt työyhteisössä. Asiakirjojen laatimisen tulee perustua samansisältöisiin ohjeisiin, joita kaikki työntekijät noudattavat. Hyvät lomakkeet ja työkäytännöt sisältävät myös asiakastyön eri vaiheissa kertyvän asiakkaan antaman palautetiedon. Näistä tulisi voida aika ajoin koota yhtenäinen palaute, jonka pohjalta saadaan tietoa palveluiden ja työmenetelmien kehittämiskeskusteluihin. (Rousu & Holma 1999, 77.)

Parviainen (2006, 156 -160) kirjoittaa kuinka kollektiivinen tiedontuottaminen ja dokumentointi ovat useissa tapauksissa organisaation edun mukaista. Se on myös ennen kaikkea asiantuntijan edun mukaista, koska se laajentaa hänen omaa osaamistaan ja näkökulmaansa käsiteltäviin asioihin. Tämä ei tarkoita, että hyöty olisi vain välineellinen, asiantuntijan omaa uraa edistävä tekijä. Kollektiivinen tiedonrakentaminen on hyödyllistä ja jopa välttämätöntä asiantuntijuudelle, ei vain asiantuntijoille tai organisaatiolle. Se on välttämätöntä erityisesti silloin kun yritysten, yhteisöjen tai julkisten organisaatioiden toimintatavat joutuvat moraalisesti kyseenalaistetuksi.

Tilanteiden moninaisuudesta ja jäsentymättömyydestä johtuen suunnitelmallinen sosiaalityö on osoittautunut myös keinoksi vaikuttaa kuntatalouteen. Suunnitelmallinen sosiaalityö antaa mahdollisuuden palvelujen kohdennettuun suunnitteluun ja tasa-arvoiseen käyttöön. Sosiaalityön suunnitelmat jäävät elämään olemassa olevina tietolähteinä, minkä vuoksi suunnitelmia dokumentoidessa tulisi aina ajatella pidemmälle ja nähdä asiat laajemmissa yhteyksissä (Rantasalmi 2008, 17-22).

Sosiaalipalvelun vaikuttavuutta ei voida arvioida ja mitata jos ei tiedetä, miten on toimittu. Jos ei ole tietoa miten on toimittu, on vaikea ennakoida ja arvioida tulevaisuuden suuntia. Hyvin dokumentoitua työprosessia voidaan arvioida ja siihen voidaan palata. Tällöin työskentelyn arviointi mahdollistuu muunkin kuin todettavissa olevan lopputuloksen kautta. Monessa roolissa toimiessaan sosiaalityöntekijä joutuu kuitenkin vastaamaan myös dokumentoinnin kasvavaan haasteeseen. Pelkkä asioiden tunnollinen kirjaaminen ei riitä, vaan tallennettuja tietoja tulee osata myös hyödyntää. (Kääriäinen 2005, 166 -168.)

Asiakastyötä dokumentoidessa on tärkeää muistaa, että hyvä dokumentointi auttaa hahmottamaan asiakkaan kokonaistilannetta selkeämmin. Hyvä ja selkeä dokumentointi tukee sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvaa ja tuo lisää läpinäkyvyyttä sosiaalityöhön. Sosiaalityötä dokumentoidessa tulee muistaa, että työntekijällä on vastuu siitä että, kirjoitettu teksti on hänen näkemyksensä asiasta. Kirjoitettu teksti on vain osa sitä kokonaisuutta mikä asiakastyöskentelyssä on olemassa. Sosiaalityössä dokumentointia säätelee erilaiset lait ja asiakkaalla on oikeus palata hänestä kirjattuihin asioihin. Dokumenttien tarkoituksena on tuottaa erilaista tietoa asiakkaan kokonaistilanteesta ja niiden tarkoituksena on olla asiakkaan ja työntekijän tukena

työskentelyssä. Hyvin laadittu sosiaalityön dokumentointi on kaikkien edunmukaista, niin asiakkaan kuin sosiaalipalveluiden.

3 ASIAKASSUUNNITELMA

3.1 Lakisääteinen asiakassuunnitelma

Sosiaalihuollon järjestämistä koskevana yleislakina sosiaalihuoltolaki (710/1982) ei mainitse asiakkaalle tehtäviä suunnitelmia. Suunnitelmista on säädetty erikseen sosiaalihuoltolakia täydentävissä laeissa, jotka koskevat tiettyä palvelumuotoa tai tietyn ryhmän erityispalveluja, esimerkiksi vammaispalvelulaki tai lastensuojelulaki. (Poikela 2010, 53.)

Yleisesti suunnitelma ymmärretään tehtävinä ja sopimuksena siitä, mitä asiakkaan asiassa tulevaisuudessa tehdään. Suunnitelmalla on keskeinen rooli moniammatillisessa sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä. Yhteinen suunnitelma tarjoaa ammattihenkilöstölle ja asiakkaalle yhteisen foorumin hahmottaa asiakkaan auttamistapahtumaa. (Poikela 2010, 34.) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta määrittelee suunnitelman niin, että asiakkaalla on oikeus palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muuhun vastaavaan suunnitelmaan, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelman tarkoituksena on yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa yhdessä suunnitella asiakkaan mahdollisesti tarvitsemat ja sosiaalihuollossa mahdollistuvat tukitoimenpiteet. (ShaL 2.luku, 7 §.)

Kuntouttavan työtoiminnan keskeinen työväline on aktivointisuunnitelma. Laki kuntouttavasta työtoimista velvoittaa kuntaa ja työ- ja elinkeinotoimistoa laatimaan aktivointisuunnitelman työttömälle asiakkaalle, joka saa työmarkkinatukea tai toimeentulotukea. (Lktt 5 § & kotikuntalaki 2 §.) Toimeentulotukilaki säätelee vanhempien kanssa tehtävää taloudelliseen tukeen liittyvää sosiaalityötä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa sovellusoppaassa käsitellään muun muassa asiakkaan oikeutta suunnitelmaan toimeentulotukea määrättäessä ja sosiaaliviranomaisten velvollisuutta tehdä suunnitelma. Sosiaalityössä suunnitelma ohjaa aikuisten kanssa tehtävää työtä. Suunnitelma tulee laatia, ellei asiakkaalle ole jo jossain muussa yhteydessä sitä laadittu. Jos asiakkaalle on laadittu suunnitelma aikaisemmin, tulee suunnitelmaan liittää toimeentulotukeen liittyvät asiat. Suunnitelmaan tulee yhdessä asiakkaan kanssa sopia

siitä mihin toiminnan aikana pyritään ja kuinka tavoitteiden saavuttamiseksi edetään. (STM 2001, 35.)

Lastensuojelulaissa (419/2008) asiakassuunnitelmasta on säädetty monin tavoin (Poikela 2010, 54). Lastensuojelulaki 30 § määrittelee lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta muun muassa niin että, asiakassuunnitelmaan tulee kirjata ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Lisäksi huostaan otetun lapsen suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisessä. (LsL 30 §.)

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmalle on tehtävä asiakassuunnitelma. Vanhemmille on tarvittaessa laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana (LsL 30 §). Lastensuojelulaki päivitettiin vuonna 2010, jolloin lakiin muun muassa lisättiin kohta vanhempien oikeudesta asiakassuunnitelmaan. Tätä ennen vanhempien oikeudesta asiakassuunnitelmaan ei ollut mainintaa. Vanhemmille laadittava suunnitelma laaditaan yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa, jolloin kyseeseen tulee esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen palvelujen järjestäminen. Vastuussa laatimisesta on kuitenkin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. (Räty 2010, 240.)

Yleisesti suunnitelman teko lainsäädännössä liittyy palveluprosessin tiettyyn vaiheeseen ja sisältää myös dokumentointivelvoitteen, esimerkiksi hoito- ja palvelusuunnitelman laatimisen (Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992) tai kuntoutussuunnitelman laatimisen (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987). Terveydenhuollossa ei ole lainsäädännöllisiä velvoitteita suunnitelmien tuottamiseen (Kalpa & Kuusisto-Niemi 1997, ref. Poikela 2010, 53).

Asiakassuunnitelma ei ole kuntaa sitova asiakirja eikä suunnitelmasta tai sen laatimisesta tehdä hallintopäätöstä. Kyse on sosiaalityön välineestä, johon ei ole liitettävissä varsinaista päätöksentekomenettelyä, eikä asiakkaalla ole mahdollisuutta hakea muutosta suunnitelmaan toimielimessä tai tuomioistuimessa. Asiakassuunnitelman perusteella asiakas ei voi suoraan vaatia itselleen toteutettavaksi asiakassuunnitelmaan mahdollisesti mainittuja palveluja ja tukitoimia. Palveluja ja tukitoimia järjestetään erikseen tehtävien viranhaltijan tai toimielimen päätöksen perusteella, joihin asiakkaalla on mahdollista hakea muutosta siten kuin kunkin palvelun tai tukitoimen osalta säädetään. Asiakassuunnitelmalla ei siis voi korvata velvollisuutta päätöksentekoon. (Räty 2010, 235.)

3.2 Asiakassuunnitelman dokumentointi ja sisältö

Asiakassuunnitelman tulee olla selkeä ja ymmärrettävä ja siinä asetettujen tavoitteiden tulee olla myös riittävän konkreettisia, jotta niihin voi sitoutua. Suunnitelmaan voidaan kirjata pitkän aikavälin tavoitteita sekä lyhyen aikavälin konkreettisia, pieniäkin tavoitteita. Asetettujen tavoitteiden tulee olla toteuttamiskelpoisia ja mahdollisia saavuttaa. Suunnitelman konkreettiseen toimenpideosuuteen tulisi kirjata mikä on kenenkin rooli ja vastuu esitettyjen tavoitteiden toteutumisessa ja niiden saavuttamisessa. Suunnitelmassa tulisi myös arvioida miten ja missä laajuudessa ja missä vaiheessa palveluita ja tukitoimia järjestetään. (Räty 2010, 238.)

Palvelusuunnitelman tehtävä määrittyy asiakkaan tarpeiden ja sosiaali- ja terveydenhuollon mahdollisuuksien yhteensovittamiseksi sekä sopimukseksi palveluiden tuottamisvastuusta eri osapuolten kesken. Suunnitelma liittyy asiakkaan palveluketjun ja palveluprosessien hallintaan. Asiakkaan palvelua ja hoitoa tarkastellaan asiakkaan tiettyyn ongelmakokonaisuuteen kohdistuvien palvelutapahtumien muodostamasta toimintosarjasta muodostuvana prosessina. (Kalpa & Kuusisto-Niemi 1997 ref. Poikelan 2010, 55.)

Asiakassuunnitelma nimityksenä on vielä nuori käsite ja sitä on alettu käyttämään uudessa lastensuojelulaissa (419/2008). Aikaisemmin 1950-luvulta alkaen näihin päiviin asti käsitteenä on ollut huoltosuunnitelma, hoitosuunnitelma tai yleisesti käsitteenä suunnitelma. Vaikka itse asiakassuunnitelma terminä ei ole ollut aikaisemmin käytössä, kuitenkin suunnitelman sisältöön ja dokumentointiin on tarkennettu asioita jo 1950-luvulta

alkaen. Suunnitelmiin tulee dokumentoida vain tarvittava tieto ja näitä asioita tulee käyttää vain asioiden hoitamista varten. Suunnitelmassa voi olla olemassa valmiita kysymyksiä tai vapaamuotoista kirjoitustilaa täytettäväksi. Suunnitelman laatimisen prosessiin liittyy asian selvittely niin, että asiakkaan tarpeet otetaan huomioon suunnitelmaa laadittaessa. (Poikela 2010, 38-53.)

Asiakkaiden tilanteiden kirjosta johtuen suunnitelmien sisältöön ei ole, eikä ehkä voikaan olla yksiselitteisiä selkeitä ohjeita. Jokaisen asiakkaan elämä on omannäköinen, ja jokaisen asiakkaan kohdalla löytyy toimintavaihtoehtoja, joissa häntä voidaan sosiaalityössä tukea. (Rantasalmi 2008, 15.) Hyvin tehty suunnitelma on dokumentti siitä, että asiakkaan asiaa ja tilannetta on selvitetty ja arvioitu yhdessä hänen kanssaan sekä sovittu tarvittavista toimenpiteistä ja niiden tavoitteista. Tavoitteena suunnitelmaa laadittaessa yhdessä asiakkaan kanssa on, että se ohjaa asiakasta ja hänen kanssaan tehtävää työtä. Suunnitelman tavoitteena on myös edistää asiakkaan itsenäistä suoriutumista. (STM 2007, 104.)

Dokumentoidessa, suunnitelmaa voidaan ajatella myös tuotteena, jonka eri toimijat laativat omalla tavallaan keräten, dokumentoiden ja prosessoiden asiakasinformaatiota ja asettaen tavoitteet asiakkaan tukemiseksi ja/tai hoitamiseksi. Tällaisessa ajattelutavassa suunnitelma toteutetaan ja sitä noudatetaan sen jälkeen, kun se on laadittu. Suunnitelman tarkoitus on tällöin tuottaa ulkoinen kuvaus auttamistoiminnan tavoitteellisuudesta kunkin asiakkaan kohdalla. Suunnitelma ymmärretään siis välineenä, joka vakiinnuttaa toiminnan, dokumentoi sitä ja mahdollistaa arvioinnin. (Poikela 2010, 34.) Suunnitelma sosiaalityön menetelmänä vaatii paneutuvaa ja pitkäkestoista otetta työhön, sillä usein taustalla on tarve tai halu saavuttaa tai muuttaa jotakin (Rantasalmi 2008, 15).

Suunnitelmallinen työote ja suunnitelman laatiminen on työntekijälle myös ajanhallintaväline sekä asiakastilanteissa roolien ja vastuualueiden erittelijä. Asiakassuunnitelmat mahdollistavat myös työn seurannan ja arvioinnin. (Rantasalmi 2008, 15.) Suunnitelma on kaavake tai paperi sosiaalityön muiden dokumenttien joukossa. Tärkeinä sisältöinä vanhemmalle laadittavassa suunnitelmassa on kuvaus hänen elämäntilanteesta, näkemys omasta suhteestaan lapseen, vanhemmuuden tavoitteet ja yhteydenpito lapsen kanssa sijaishuollon aikana. Vanhemman asiakassuunnitelmassa kuvataan moniammatillista työskentelyä, toimijoita ja tehtävien jakaantumista sekä

vanhemman tilanteen vahvuuksia ja voimavaroja. Suunnitelman sisältöä kuvataan tulevaisuuden suunnitelmien, omien unelmien ja elämäntilanteiden läpikäymiseen tarkoitettuna välineenä. (Pitkänen 2011, 62.)

3.3 Asiakassuunnitelma välineenä

Sosiaalityössä korostetaan asiakkaiden toimintakyvyn ja omatoimisuuden tukemista. Sosiaalityön suunnitelmat voivat olla yksi hyvä työkalu tässä työssä, jos niin halutaan. (Rantasalmi 2008, 23.) Asiakassuunnitelma on oleellinen työtä ohjaava väline ja tuki. Asiakassuunnitelmaa voi kuvata sopimukseksi, jossa päätetään, miten perheen kanssa lähdetään etenemään. Suunnitelman laadinnalla on monia tarkoituksia ja tavoiteltavia hyötyjä. Asiakassuunnitelma voidaan nähdä ankkurina, johon asiakas- ja prosessitasolla tehty työ kiinnittyy. Suunnitelman kirjaamisen motiiviksi voidaan nähdä myös organisatoriset syyt, kuten esimerkiksi, että suunnitelma tehdään koska laki niin määrittelee tai että kaikkien osallisten oikeusturva paranee. Mutta motiivi asiakassuunnitelman tekemiseen ja kirjaamiseen voi olla se, että se voi olla avuksi asiakkaalle. Hyvin tehdystä suunnitelmasta voi motivoitua ja näin ollen saada toivon kulmasta kiinni. (Muukkonen 2008, 42-43.)

Suunnitelma on toimintaa toiminnassa. Sitä voidaan tarkastella toimintana missä tehdään interventioita, kokeita, asiakkaan kannalta mielekkäiden ja palvelujärjestelmälle mahdollisten ratkaisujen löytymiseksi. Suunnitelma on strategian hahmottamista, metapuhetta siitä, mitä ollaan tekemässä ja miksi. (Poikela 2010, 75.) Suunnitelmaa voidaan myös rinnastaa asiakastyössä yksittäiseen asiakkaaseen kohdistuvana tavoitteellisena auttamistyönä (emt. 212). Rousu ja Holma (1999, 71) kiteyttävät suunnitelman yhteistyösopimukseksi, mihin asianosaisten kanssa laaditaan tavoitteet ja menetelmät ja jonka allekirjoittavat eri osapuolet. Sen tavoitteena on luoda motivoitunut ja sitoutunut yhteinen työskentely.

Suunnitelmallisuuden tulisi alkaa jo sosiaalityön asiakkuuden alussa. Sosiaalityön suunnitelmia ei tulisi tehdä pelkästään muodon vuoksi tai sosiaalityön tarpeita varten. Lähtökohtana tulisi olla asiakkaan tilanne ja hänen omat ratkaisuehdotuksensa. Suunnitelmaan kirjataan kartoitus nykytilanteesta, tavoitteet sekä keinot ja toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi. Mikäli tästä puuttuu aito suunnitelmallinen ajattelu, suunnitelma

jää helposti sosiaalisen tilanteen kuvaukseksi tai työlistaksi, jonka tarkoitus on selkeyttää tilannetta sosiaalityöntekijälle. Suunnitelma ei saa jäädä dokumentiksi, jota esittelemällä kuvataan tehtyä sosiaalityötä. Suunnitelma voi ja sen pitää olla aito työväline asiakkaan tukemiseen. (Rantasalmi 2008, 22.)

Suunnitelma itsessään asiakastyön välineenä on osa asiakastyötä (Poikela 2010, 38). Suunnitelmien kirjaaminen ja käyttö asiakastyön välineenä on lisääntynyt 2000-luvulla. Suunnitelmallisuus nähdään hyvänä työvälineenä, sillä se ohjaa asiakastyöskentelyä, tukee tavoitteellista toimintaa ja oikein käytettynä palvelee asiakaslähtöisyyttä (Rantasalmi 2008, 15). Asiakasta pyritään auttamaan tavoittamaan sosiaalityön suunnitelman mukaisia tavoitteita, jotka voivat olla esimerkiksi työllistyminen, raittiuden saavuttaminen, asunnon saanti, koulutukseen pääsy ja kuntoutukseen osallistuminen. Suunnitelmallisella sosiaalityöllä pyritään välttämään asiakkaan aseman heikkenemistä edelleen. Auttamista voidaan tarkastella tukemisen näkökulmasta, tuella ymmärretään sellaisia toimenpiteitä, joilla yritetään auttaa asiakasta hankalassa sosiaalisessa tilanteessa. (Jokinen 2008, 115-116.)

Tuki on väline suunnitelman mukaisten tavoitteiden saavuttamiseen. Tukeminen on suunnitelmallista toimintaa, jolla pyritään kohti asetettuja tavoitteita. Suunnitelmallisuus puolestaan edellyttää sitä, että ennen tuen myöntämistä on selvítettävä tuen tarve ja tavoitteet. Tavoitteiden asettamisessa asiakkaalla on iso rooli itsellään. (Jokinen 2008, 115-116.) Pitkäsen (2011, 62) mukaan laadittava suunnitelma selkeyttää vanhemmalle mitä häneltä odotetaan ja miten vanhemman kuntoutumista tuetaan. Hän tuo esiin, kuinka vanhemmat ovat kuvanneet asiakassuunnitelmaa myönteiseksi asiaksi ja he kokivat, että suunnitelman sisällöt olivat ihan oikeanlaisia ja että olivat voineet vaikuttaa siihen.

Suunnitelmallinen työote on myös työntekijälle ajanhallintaväline sekä asiakastilanteissa roolien ja vastualueiden erittelijä. Asiakassuunnitelmat mahdollistavat myös työn seurannan ja arvioinnin. Suunnitelmallisuus sosiaalityön menetelmänä vaatii paneutuvaa ja pitkäkestoista otetta työhön, sillä taustalla on usein tarve tai halu saavuttaa tai muuttaa jotakin. Suunnitelmallista työtettä käytetään usein työvälineenä, kun asiakkuus on jatkunut pidemmän aikaa ja halutaan jäsentää asiakkaan kokonaistilannetta. (Rantasalmi, 2008, 15-17.)

Suunnitelman tekeminen auttaa usein asiakkaita jäsentämään elämäntilannettaan ja tarkastelemaan mahdollisia vaihtoehtojaan uudella tavalla. Sosiaalityön asiakkaat kokevat tärkeänä itsenäisen suoriutumisen ja oman elämän hallinnan tukemisessa suunnitelmiin kirjattuna: kouluttautumisen, kontaktin työvoimatoimistoon ja päihdehuoltoon, onnistuneet tapaamiset lasten kanssa, sosiaalihuollon asiakkuudesta poistumisen, itseluottamuksen ja pitkäjänteisyyden lisääntymisen, realistisemman tulevaisuuden löytymisen, työelämään pääsemisen ja itsenäisen pärjäämisen. Asiakkailta on halu pärjätä itsenäisesti niillä keinoilla, joita sillä hetkellä on olemassa ja saada tunne omasta elämännhallinnasta. (Rantasalmi 2008, 16-17.)

Sosiaalityön asiakkaalle tunne osallistumisesta suunnitelmalliseen työhön voi olla tärkeämpää kuin itse suunnitelman toteutuminen. Ratkaisevaa on tietoisuus mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämänsuuntaan sekä tietoisuus siitä, että saa ammatillista tukea sosiaalityöntekijältä. Osallisuuden ohella myös työn läpinäkyvyys on asiakkaille tärkeää: he näkevät ratkaisujen perusteet läpi koko prosessin. (Rantasalmi 2008, 16.)

Vastuullinen kansalaisuus ei ole vain sosiaalityön tavoite vaan on ihanteellisimmillaan läsnä itse sosiaalityössä, asiakkaiden ja työntekijöiden kohtaamisissa. Hyvä asiakas on asiassaan aktiivinen oikealla tavalla. Arviointin pohjalta tehtyyn suunnitelmaan ja kuntouttamiseen perustuvassa sosiaalityössä asiakkaalta odotetaan aktiivista suunnitelman tekemiseen sitoutumista. Erilaiset aktivointi-, hoito- ja kuntoutussuunnitelmat ajatellaan tehtävän yhdessä asiakkaiden kanssa. Ne eivät ole pelkästään työntekijöiden käsialaa, vaan asiakkaat on saatava sitoutetuiksi niiden sisältöihin ja tätä myötä aktiivisesti osallistumaan itse kuntoutusprosesseihin, suunnitelmien toteuttamiseen. Vastuullistaminen pyritään näin rakentamaan asiakkaiden omiksi elämänprojekteiksi. (Juhila 2008, 55.)

Parhaimmillaan vanhemman suunnitelma toimisi vanhemman omaan tilanteeseen tarvitseman tuen ja siihen liittyvän työskentelyn pohjana. Tärkeintä suunnitelmassa on vanhemman aito mahdollisuus osallistua työskentelyn suunnitteluun ja tavoitteiden määrittelyyn. Vanhempien asiakassuunnitelma voi aidosti tukea vanhemman elämäntilanteen edistymistä, jos siinä on työntekijän lähtökohdista määritellyt sisällöt. (Pitkänen 2011, 64.)

Sosiaalipalveluissa asiakassuunnitelmaa laadittaessa on hyvä huomioida asiakkaan kokonaistilanne mahdollisimman laaja-alaisesti. Tällöin hyvin laadittu suunnitelma toimii työvälineenä koko sosiaalityön ajan. Asiakassuunnitelman tavoitteena on ohjata ja neuvoa asiakasta erilaisten palveluiden piiriin ja mahdollistaa sitä kautta asiakkaan parempaa elämänhallintaa. Suunnitelma tulee laatia niin, että kaikilla laadintaan osallistuneilla osapuolilla on siihen mahdollisuus tarvittaessa palata. Suunnitelman ei tule olla muodollisuus mikä laaditaan lain niin vaatiessa, vaan asiakkaan tuki ja väline, jonka avulla yhdessä työntekijöiden kanssa työskennellään suunnitelmaan laadittujen tavoitteiden ja toiveiden edistämiseksi.

4 VANHEMMUUS

4.1 Vanhemmuuden määrittely

Vanhemmuus kuvataan hyvin moniulotteisena käsitteenä, jolla on yhtä aikaa yhteiskunnallinen, taloudellinen ja juridinen puolensa. Vanhemmuutta voidaan tarkastella myös sosiaalisesta, biologisesta ja psykologisesta näkökulmasta. (Kääriäinen 2009, 108.) Lankila (2010, 24) esittelee näiden lisäksi vielä keskeisimmiksi vanhemmuuden lajeiksi: etävanhemmuuden ja jaetun vanhemmuuden, joihin hänen mielestään oleellisena osana sisältyy myös sijaisvanhemmuuden käsite. Vanhemmuutta voidaan määritellä monella eri tavalla riippuen tarkasteltavasta näkökulmasta ja ympäröivän yhteisön näkemyksistä. Yhtä oikeaa määritelmää ei pidetä kuitenkaan tavoiteltavana. Vanhemmalla on keskeinen asema, niin yksilön elämässä, kuin yhteiskunnan toiminnassa. (Tarkka 1996, 4-5.)

Psykologiassa lapsen ja vanhemman suhdetta voidaan tarkastella kiintymyssuhdeteorian avulla. Tällöin korostuu kuinka tärkeää on tukea vanhemmuutta ja välttää lapsen ja vanhemmuuden välisen suhteen katkaisu. Kiintymyssuhdeteoriaa käytetään myös lastensuojelutyössä, kun tarkastellaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja arvioidaan lapsen etua. (Pitkänen 2011, 19.) Varhaisissa vuorovaikutussuhteissa luodaan merkittävä pohja lapsen kasvulle ja kehitykselle. Vanhemman sensitiivisyyttä on pidetty turvallisen kiintymyssuhteen avaintekijänä. (Pasanen & Pärssinen–Hentula 2011, 223.) Juffer, Bakermans-Kranenburg ja Van Ijzendoorn (2008) kuvaavat sensitiivistä vanhempaa niin, että vanhempi on vastaanottavainen, kun lapsi hakee kontaktia. Hän ei keskeytä tai ole

tunkeileva, kun lapsi on tutkimassa rauhassa jotakin. Hän on tunnetasolla läsnä ja avoin, kun on leikkimässä lapsen kanssa.

Vanhemmuus rakentuu vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa. Vanhemmuudessa on vahvasti kyse hoivasta, huolenpidosta ja vastuusta. (Pitkänen 2011, 18-19.) Lapsi saa osakseen, paitsi omien vanhempiensa biologista ja psykologista vanhemmuutta, myös sosiaalista vanhemmuutta. Sosiaalinen vanhempi ei ole aina välttämättä lapsen biologinen isä tai äiti, mutta voi olla kuitenkin henkilö jonka kanssa lapsi elää tai jos lapsi on esimerkiksi vaikka sijaishuoltopaikassa. (Kekkonen 2004, 22.) Ritala-Koskinen (2001, 58-60) painottaa sosiaalisen vanhemmuuden kohdalla muun muassa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta. Lapsi ei siis ole ainoastaan vastaanottava osapuoli hoivasuhteessa. Esimerkiksi lapsi ei välttämättä hyväksy sijaisvanhempaa hoivaajakseen, mutta voi sijaishuoltoon sijoittamisen seurauksena myös alkaa tehdä vastarintaa biologisen vanhemman hoivaamisyrityksiin. Tällöin sekä sosiaalinen, että psykologinenkaan vanhemmuus ei toteudu. Sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta on usein vaikea erottaa toisistaan, ja ne ovatkin sidoksissa toisiinsa siten, että psykologisen vanhemmuuden toteutuminen edellyttää sosiaalista vanhemmuutta.

Biologinen vanhemmuus tarkoittaa luonnollisesti sitä, että vanhemman suhde lapseen on geneettinen: henkilö on joko siittänyt tai synnyttänyt lapsen. Huostaan otetun lapsen vanhemmasta puhutaan yleensä lapsen biologisena vanhempänä. Termiä kohtaan on esitetty myös kritiikkiä. Sen on sanottu antavan hyvin yksipuolisen kuvan sijoitetun lapsen vanhemman vanhemmuuden luonteesta. Perinteisesti biologinen vanhempi edustaa lapselleen myös psykologista ja sosiaalista vanhempaa. Huostaan otetun lapsen biologista vanhempaa kutsutaan joissakin yhteyksissä etävanhemmaksi. (Kujala 2003, 11-14.)

Vanhemmuuden roolikartta on kehitetty jäsentämään vanhemmuuden sisältöä, ja sen pohjana on teoria kasvattajan yleisistä periaatteista. Vanhemmuuden roolikartta on paljon käytetty sosiaalipalveluissa oleva ohjenuora. Se perustuu Jacob Levy Morenon rooliteoriaan, jonka tavoitteena on tarkastella paitsi ihmisten välisiä roolisuhteita myös ihmisen sisäisiä roolisuhteita. Vanhemmuus jaetaan roolikartassa viiteen eri rooliin: elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja ja rakkauden antaja. (Kekkonen 2004, 33.)

Vanhemmuuden sisältöä Hoikkala (1993, 52) jakaa muun muassa kahteen eri päämalliin: sallivaan ja vastuulliseen vanhemmuuteen. Sallivassa vanhemmuudessa lapselle annetaan tilaisuus itsekasvattautua kokemusten kautta, jolloin oman itsen löytämisen tärkeyttä korostetaan. Vastuullisessa vanhemmuudessa vanhemmuudelta odotetaan hyvien edellytysten luomista lasten kasvulle. Pitkänen (2011, 17–18) kirjoittaa vanhemman vastuullisuudesta käytännön tekoina. Vanhemman odotetaan ohjaavan lapsensa hyviin harrastuksiin, antavan tarpeellista hoivaa ja huolenpitoa, ohjaavan hyvään koulutukseen ja hoitavan tämän kaiken yhdessä lapsen kanssa keskustellen.

Berg'n (2008, 148-149) mukaan tasapainoilu erilaisten liian vähän – liikaa ulottuvuuksien välillä on vanhemmuuden vahvimpia ja vaikeimmin toteutettavia normeja. Hänen jäsentämät vanhemmuuden ulottuvuudet, lapselle omistautuva – itseään toteuttava, emotionaalinen side – rationaalinen tehtävä, odotuksia toteuttava – omaehtoinen, itsenäinen – äitiyttä jakava kuvaavat kuinka nämä kulttuurisina odotuksina, ideoina ja normeina vetävät äitejä ja vanhempia koko ajan eri suuntiin. Nämä luokittelut ovat hänen itsensä rakentamia tyyppittelyjä, näiden avulla hän pyrkii havainnollistamaan vanhemmuudelle tuotettuja moninaisia käsitteellisiä sisältöjä ja myös niihin liittyviä ristiriitoja.

Lankila (2010, 24) kuvaa myös vanhemmuuden sisältöä eri näkökulmista. Hän kirjoittaa muun muassa, että ne vanhemmat jotka toteuttavat vanhemmuuttaan roolina, ovat kiinnostuneempia enemmän omasta hyvinvoinnistaan ja onnellisuudestaan, kuin lastensa. Sitä vastoin ne aikuiset, jotka ovat sisäistäneet vanhemman roolin osaksi identiteettiään ja ovat kiinnostuneempia enemmän lastensa hyvinvoinnista kuin omastaan haluavat parantaa vanhempiana olemisen taitojaan sekä elämänhallintaa yleisesti. Berg (2008, 148) kirjoittaa ymmärtävänsä vanhemmuuden pohjimmiltaan ambivalentiksi konstruktioksi, joka perustuu lukuisiin ristiriitaisiin dikotomioihin kuten hyvä–paha, viha–rakkaus, koti–työ ja luonnollinen–luonnoton.

Vanhemmuuden ja lasten ongelmat kärjistyvät perheissä, jotka elävät syrjäytymisuhan alla, mutta vanhemmuuteen kasvaminen ei ole pulmatonta muissakaan lapsiperheissä (Kekkonen 2004, 3). Vanhemmuus on jatkuvaa kasvuprosessia, johon vaikuttaa perhe, sosiaalinen ympäristö sekä kulttuuri. Lapsuuden kuviot muodostavat alkukuvan, jotka

toimivat myös aineksina omaan parisuhteeseen ja sen kautta omaan vanhemmuuteen. Vanhemmuutta voidaan pitää elämän mittaisena matkana, johon vaikuttavat kokemukset omista vanhemmista ja lapsuuden perheestä sekä lapsuuden kasvuympäristöstä. (Roos ja Rotkirch 1997.)

4.1.1 Vanhemmat sosiaalipalveluissa

Sosiaalityö on kaikille tarkoitettua sosiaalipalvelua. Sosiaalityön asiakkuus ei riipu iästä, etnisestä taustasta tai sosioekonomisesta asemasta, vaan tarpeesta. (Rantasalmi 2008, 13.) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta määrittelee asiakkaaksi sosiaalihuoltoa hakevan tai käyttävän henkilön: asiakkaita ovat kaikki henkilöt, jotka hakevat tai käyttävät sosiaalihuollon palveluja, ohjausta, neuvontaa tai saavat sosiaalihuollon etuuksia. Myös omasta tahdostaan riippumatta sosiaalihuollon piiriin tulevat käsitetään asiakkaiksi. (ShaL.) Sosiaalityön yhtenä lähtökohtana on pidetty yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä arvoja, kuten ihmisen kunnioittaminen ihmisenä, loukkaamattomuus ja eriarvoisuuden poistaminen. Nämä arvot saavat merkityksensä eettisissä periaatteissa, jotka kuvaavat ammatillisen toiminnan lähtökohtia sekä ohjaavat työntekijää arvojen mukaiseen ja siten eettisesti kestävään toimintaan. (Banks, 2006, 10.)

Sosiaalityön periaatteiden mukaisesti sosiaalityön asiakkaan kohtaaminen tulisi tapahtua niin, että hän on subjektina, jolloin eettisenä periaatteena korostuu ihmisten kunnioittaminen ja itsemääräämisoikeus. Sosiaalityön asiakas tulee kuitenkin usein objektivoiduksi ongelmansa mukaisesti. Ongelma samalla antaa asiakkaalle tietynlaisen leimaavan statuksen. (Mari Pitkänen 2011, 20.) Sosiaalityön aikuisasiakkaat leimautuvat helposti elämäänsä hallitsemattomiksi, avuttomiksi ja riippuvaisiksi. Lasten kasvatuksen ja huolenpidon pulmat kertovat vastuuttomasta vanhemmuudesta, toimimattomista perheen sisäisistä sukupolvisuhteista. Aikuisuuteen liittyy moraalinen vastuupuhe, joka sopii yhteen yhteiskunnallisesti vallitsevaan yksityisen vastuun diskurssiin. Vastuun myötä aikuisilla on elämänkaarimallissa paitsi eniten velvollisuuksia myös korkein status. Aikuiset elättävät, kasvattavat ja kouluttavat lapsia sekä nuoria, heidän velvollisuutena on hoivata ja hoitaa. (Juhila 2008, 92-94.)

Huoltajuus on oikeudellinen käsite. Huoltajuutta käsitellään vuonna 1984 voimaan tullessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetyistä laista (8.4.1983/361). Huoltajuudessa on kytkeyttä vanhemmuuteen ja erityisesti isyyteen. Tämä kytkeyttä liittyy huoltajuuden kahteen tärkeään lakiin: isyyslaki (5.9.1975/700) ja lakiin lapseksiottamisesta (8.2.1985/153). Suomessa äitiydestä ei ole olemassa mitään omaa erityistä lakia. Arkikielessä kuitenkin perheen sisäiset suhteet jäsenetään vanhemman ja lapsen väliseksi suhteeksi. (Kangas 2004, 106.) Saarnio (2004, 242) kiteyttää lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta laaditun lain sanoman sanoihin turvallisuus, hellyys ja rajat. Näiden määritelmien avulla voidaan katsoa näyttävän suuntaa myös vanhemmuuden tehtävälle.

Sosiaalihuollossa ei ole määritelty yksittäistä lakia, joka koskisi erityisesti vanhemmuutta ja vanhempien oikeuksia. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä on laatinut suosituksia kasvattajan yleisiksi periaatteiksi, joiden taustalla on teoria vanhemmuuden eri lajeista sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. (Lankila 2010, 28.) Vanhemmuutta arvioidaan oikeudellisena kysymyksenä sosiaalipalveluissa esimerkiksi silloin kun on kyse lapsen asumisesta. Lapsen huoltoon ja asumiseen liittyvissä kysymyksissä viranomaisten tehtävänä on lain antamien velvoitteiden mukaan arvioida vanhemmuutta, mistä lain avulla on tehty sukupuolineutraalia. Vaikka laki toimii viranomaisen toimintaa ohjaavana ja määrittävänä tekijänä, ovat kohtaamisissa aina mukana ihmiset omine kokemuksineen, asenteineen ja arvostuksineen. (Nousiainen 2004, 72–73.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista käsittelee yleisesti asiakkuutta sosiaalihuollossa. Lakia sovelletaan viranomaisten ja yksityisten palveluiden järjestämisessä sosiaalihuollossa. Sosiaalihuoltoa toteuttaessa on otettava huomioon muun muassa asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. (AsiakasL., 2.luku 4§.) Nummela (2007, 75) kirjoittaa, että auttamistilanteessa sosiaalihuollon ammattilaisten tulisi työskennellessään pohtia, onko asiakas kyseisessä elämäntilanteessa toimintakykyinen niin, että hänellä voidaan katsoa olevan lain säätämä riittävä ymmärrys asioiden sisältöön. Pitkänen (2011, 66-67) tuo esiin, että usein vanhemmalla ei ole ollut riittäviä voimavaroja ymmärtää omia oikeuksiaan.

Sosiaalipalvelut on usein jaettu kuntien internet- sivuilla aikuissosiaalityö ja lastensuojelu. Vanhemmille ei ole olemassa omaa erillistä sosiaalipalvelua, usein vanhemmat sijoitetaan molempiin ryhmiin. Juhila (2008, 92-94) kirjoittaa aikuisista sosiaalityön asiakkaina ja

samalla käsittelee heidän kanssaan tehtävää työtä. Vanhemmuuden tukeminen on yksi osa aikuissosiaalityötä, mutta samalla vanhempi voi olla myös perhepalveluiden piirissä. Alasuutari (2003, 129–131) kirjoittaa varsinaisesta vanhemman asiakkaana olemisen roolista. Hänen mielestään asiakkaan aseman vanhempi saa silloin, kun hän hakee asiantuntijaneuvoja vanhemmuutensa kysymyksiin. Tällöin hänellä on oma kysymys tai ongelma ja hän myös olettaa itsensä ensisijaiseksi toimijaksi asiassaan, esimerkiksi pyrkiessään kotona tekemään jotain toisella tavalla suhteessa lapseen. Vanhemmuuden kysymyksissä oletus auttamistyöstä vastaa konsultatiivista suhdetta, jossa vanhemman ja asiantuntijan yhteinen työskentely tulkitaan rinnakkaiseksi tai vanhemman tietoa painottavaksi. Tällöin vanhempi kuvataan varsinaiseksi asiakkaaksi ja taas asiantuntijan rooli on keskeinen ongelmien ratkaisussa.

Vastuullisessa vanhemmuudessa voi sanoa olevan kyse hyvästä ulkoisesta ja sisäisestä elämänhallinnasta. Ulkoisen elämänhallinnan merkkejä ovat muun muassa turvattu taloudellinen toimeentulo ja asema työmarkkinoilla, perhe, järjestyksessä olevat asumisasiat ja ylipäättään toimiva arki. Sisäinen elämänhallinta puolestaan viittaa ihmisen omaan kykyyn pitää elämänsä palaset kasassa ja järjestyksessä silloinkin, kun elämässä ja sen ehdoissa tapahtuu dramaattisia asioita, joihin ei itse voi vaikuttaa. (Juhila 2008, 92-94.) Vanhemmuuden hukassa olosta on keskusteltu julkisuudessa paljon, keskusteluja on leimannut huoli lastensuojelun tarpeiden lisääntymisestä. Vanhempien neuvottomuuteen ja vanhemmuuden ohentumiseen on nyttemmin kiinnitetty enemmän huomiota ja siihen on puututtu eri tahojen osalta enemmän. (Saarnio 2004, 242.)

4.1.2 Vanhemmat lastensuojelussa

Lastensuojelun asiakkaaksi nimetään suojelua tarvitseva lapsi, mutta käytännössä aikuiset ovat suuri osa lastensuojelun asiakkuutta. Asiakastyötä tehdään myös perheen aikuisten kanssa, jotta perheen tilanne saataisiin lapselle turvalliseksi. Nimitys lapsesta lastensuojelun asiakkaana on hämäävä, sillä toisissa tapauksissa työskentelyä ei tehdä laisinkaan lapsen kanssa. (Pitkänen 2011, 72–73.) Lastensuojelun asiakkailla on monesti taustallaan rikkinäinen lapsuus. He eivät ole kokeneet lapsuudessaan riittävän läsnä olevaa tai turvallista vanhemmuutta. He ovat ihmeissään tai kadoksissa oman

vanhemmuutensa kanssa, jolloin heiltä näyttäisi puuttuvan eväät vanhemmuuteen. (Saarnio 2004, 249.)

Lastensuojelussa työskentelyssä korostetaan perhekeskeistä työskentelyä, joka kuitenkin saatetaan tulkita pääsääntöisesti vanhempien kanssa työskentelyksi. Oikeudellisesta näkökulmasta vanhemmilla on oikeus avohuollon tukitoimiin. Näistä tukitoimista puhutaan usein lapsen oikeuksina, mutta osana avohuollon tukitoimia on perheen kuntoutus. Avohuollon tukitoimina vanhemmat voivat saada muun muassa taloudellista tukea, päivähoiton palveluita lapselle, tukiasumista, perhetyötä ja muuta perheen tukemista. (Hiltunen 2005, 20–21.) Perhekeskeistä työtä sekä erilaisia perhetyön malleja on kehitelty viime vuosina vilkkaasti. On monenlaisia tapoja työskennellä perheiden parissa. Perhetyö ja vanhemmuuden tukeminen kuuluvat pääasiallisesti sosiaalipalveluiden toimintapiiriin. (Saarnio 2004, 247.)

Lapsinäkökulman totaalinen puuttuminen ei ole mahdollista sosiaalityöntekijän toiminnassa, vaikka työskentely näyttäytyisikin kohdistuvan aikuisen kanssa työskentelyyn ja aikuisten kanssa käytyihin keskusteluihin, silloinkin vaikka puhuttaisiin perhetyöstä. Lastensuojelun asiakkuusmäärittäminen voi tuoda esimerkiksi mukanaan kontrollimahdollisuuksia ja -valtuuksia niin, että lapsenkin tilannetta voidaan tukea muun muassa juuri perhetyön keinoin. (Heino 1998, 378.) Lastensuojelussa lapsi nostetaan asiakkaana subjektiksi omine oikeuksineen ja samalla voidaan tuoda esiin vanhemman kyvyttömyyttä yhteistyöhön ja huolenpitoon lapsesta. Vaikeaksi kuvatuissa tilanteissa vanhemman ja lapsen tarpeiden ristiriitaisuus johtaa selän kääntämiseen vanhemmalle ja lapsen määrittämiseen ensisijaiseksi asiakkaaksi. (Berg 2008, 147.)

Haasteita vanhemmuuden tukemiseen ja häneen kuulemisessa sosiaalityössä tulee, kun lastensuojelu joutuu puuttumaan perheen tilanteeseen viimesijaisella toimenpiteellä eli lapsen huostaanotolla. Huostaanottoprosessia on monia kipupisteitä; miten tehdä näkyväksi sitä mitä tapahtuu ja miksi, sekä miten mahdollistetaan tila lapsen ja vanhemman kokemusten työstämiseen ja miten tuetaan eheyttäviä kokemuksia? Työskentelysuhde voi olla haastava vanhemman tai lapsen ja työntekijän vastakkaisten näkemysten vuoksi. (Kivistö - Pyhtilä 2008, 6-7.) Pitkänen (2011, 64) kirjoittaa kuinka vanhemman rooli saa uudenlaisen merkityksen lapsen sijoituksen myötä.

Lastensuojeluperheiden vanhemmuus ei pääty lapsen sijaishuoltoon siirtymiseen, vaan lapsella tulee säilyä oikeus tavata vanhempiaan myös sijaishuollon aikana. Lapsen huolto siis säilyy lapsen sijoituksen aikanakin lapsen vanhemmilla, kuitenkin siten, että he menettävät tosiasiallisen vallan tehdä normaaleja huoltajan toimivaltaan kuuluvia päätöksiä lapsen asioista. Sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle lapsen huoltoon liittyvä päätösvalta tulee ainoastaan sijaishuollon toteuttamisen osalta. (Pitkänen 2011, 12.) Lankilan (2010, 25) mukaan lapsen sijoituksesta seuraa se, että lapsen kasvatus ja arkihuoltajuus siirtyy sijaishuoltajille. Lapsi saa tällöin osakseen aikuisen vanhempana oloa sekä sijaisvanhemman, että biologisen eli tässä tapauksessa etävanhemman taholta. Sijaishuollon tarkastelu paljastaa vanhempien kanssa tehtävään työhön liittyvät toistensa kanssa kilpailevat eettiset periaatteet. Siitä huolimatta, että työssä korostetaan vanhemman ja lapsen välisen suhteen merkitystä, siinä ei voi sivuuttaa työntekijän tehtävää ja vastuuta tuon suhteen kontrolloijana. Työntekijöillä on valtaa sekä asemansa että asiantuntijuutensa puolesta suhteessa lasten vanhempiin. Lastensuojelussa on vanhempia, joilla usein asemansa ja elämäntilanteensa vuoksi on vain vähän valtaa. Vallan läsnäolo ja sen puutteen tunnistaminen sekä vallan epätasapainon tiedostaminen ovat tärkeitä sijaishuollon työntekijän ammatillisuuden kannalta. (Laakso 2012, 41.)

Vanhemmuuteen puututtaessa puututaan myös vanhemman itsemääräämisoikeuteen. Tällöin on hyvä miettiä milloin asiakkaan itsemääräämisoikeuteen puuttuva vallankäyttö on hyväksyttävää ja milloin ei. On perusteltua rajoittaa ihmisen itsemääräämisoikeutta, jos hänen toimintansa rajoittaa ilman hyväksyttäviä perusteita jonkun toisen ihmisen itsemääräämistä tai hyvän elämän mahdollisuutta muilla tavoin. (Niemi 2011,193.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu tekemään erityisiä ja vaikeita valintoja. Hän joutuu tietyissä tilanteissa valitsemaan, keiden etuja hän polkee lapsen edun toteuttamiseksi. Tavallaan hänen on valittava, kenelle tai mille hän on lojaali ja kenen edut ovat ensisijaisia. Vaikka se onkin lainsäädännössä valmiiksi määritelty, sen käytäntöön siirtäminen ei ole suoraviivaista eikä yksinkertaista. (Heino 1997, 379.)

4.2 Vanhemmuuden tukeminen

Sosiaalityön asiakkaan ja sosiaalityöntekijöiden roolit ja tavat eivät ole yksinomaan toimijoidensa itsensä päätettävissä, vaan suhteiden laatu määrittellään ja ohjeistetaan

monissa yhteyksissä. Kun kysymyksessä on yhteiskunnallinen instituutio, on sosiaalityö sidoksissa kulloisenkin historiallisen ajan tapahtumiin, vallitseviin näkemyksiin sekä keskusteluihin. (Juhila 2006, 12.) Sosiaalityö, toisin kuin sosiaalivakuutus, on mielletty marginaaliryhmien toiminnaksi ja sosiaalityön asiakkaana olevat ihmiset kategorisoidaan tiettyyn ryhmään kuuluviksi. (Pitkänen 2011, 20.)

Lastensuojelun kenttä näyttäytyy monella tasolla viimesijaisen tuen kenttänä. Työtä määrittää myös puuttuminen. Lapsen etua suojaavien interventioiden avulla puututaan lasta vahingoittaviin olosuhteisiin ja tekoihin. Samalla puututaan perheen elämään ja yksityisyyteen. (Kivistö - Pyhtilä 2008, 6.) Heino (1997, 379.) tuo esiin kuinka näissä tilanteissa vaikka laki säätelee lapsen edunmukaisen työskentelyn, tulisi ammattilaisen pyrkiä huomioimaan myös aikuisen oikeudet.

Vanhempien tukeminen on myös lapsen tukemista. Lapsipsykologiassa ollaan sitä mieltä, että lapsen kannalta on tärkeintä säilyttää hyvä yhteys lapsen omiin vanhempiin, huolimatta siitä, palaako lapsi kotiin vai ei. (Sinkkonen 2001, 164.) Koska lapsi on määritelty lastensuojelussa asiakkaaksi, vanhemman etu ja tuen tarve jäävät helposti lapsen edun jalkoihin (Pitkänen 2011, 72). Upanne (2004,342) kirjoittaa, että lasten huostaanottojen yleisimpiä syitä ovat olleet vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat. Vanhempien tehokas auttaminen vähentäisi lastensuojelun tarvetta.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön vaikuttavat eniten lastensuojelun alkutilanne ja asiakkuuden syyt. Kun vanhemmat ovat itse huolissaan lapsensa tilanteesta, yhteistyön tekeminen sosiaalityöntekijöiden kanssa on helpompaa ja luonnollisempaa kuin tilanteissa, joissa vanhemmat vastustavat yhteiskunnan väliintuloa. Jos vanhemmat eivät koe huolta lapsensa oloista, voi yhteistyön tekeminen olla erittäin haasteellista. (Pitkänen 2011, 74.) Roos (2004, 79) tuo esiin, että auttamistyön perinteiset metodit ovat kehitetty asiakkaille, jotka tulevat itse hakemaan apua auttamisjärjestelmistä tai ainakin ovat valmiita ottamaan tarjotun avun vastaan.

Vanhempien elämäntilanteet ovat moninaisia ja muuttuvia samoin, kuin heidän kanssaan tehtävä työ (Laakso 2012, 31). Huostaanotto ratkaisuna on aina vanhemmalle vaikea riippumatta siitä, onko huostaanotto tehty vanhemman suostumuksella vai tahdonvastaisesti. Vaikka vanhemmat tukisivat lapsen huostaanottoa, on se vanhemmalle

yleensä sokki ja koko elämään vaikuttava tapahtuma. Lapsen sijoituksen jälkeen vanhemman tunteita kuvaa yleensä järkytys. Vanhempi elää silloin shokkivaihetta, eikä ehkä pysty käsittämään, mitä on tapahtunut. Järkytyksestä toivuttuaan sitä seuraa usein suru ja suuttumus. Vanhempi saattaa kokea päällimmäisenä vihan tunteita ja hän voi siirtää niitä toisiin ihmisiin. Vanhempi voi olla vihainen myös itselleen, koska on antanut asioiden tapahtua. Tässä vaiheessa käydään läpi tapahtumia mielessä yhä uudelleen ja mietitään, mitä olisi voinut tehdä toisin. Tällöin vanhemman syyllisyyden tunteet ovat usein vahvana, minkä vuoksi yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa voi olla vaikeaa. (Laitinen 2013, 65.)

Vanhempien kanssa työskentely huostaanottotilanteissa voi olla haastavaa. Yhdeksi syyksi voi nousta se, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä joutuu usein työskentelemään kaksoisroolissa, koska etusijalle on kuitenkin laitettava lapsen etu esimerkiksi huostaanottotilanteissa. Tällöin lapsen sosiaalityöntekijä ei välttämättä pysty objektiivisesti käsittelemään, vaikka laki niin määrittelee, vanhemman tarvitsemia tukitoimenpiteitä muun muassa päihdeongelman hoitamisessa. (Räty 2010, 241.) Pitkänen (2011, 83) kirjoittaa, että useimmissa tilanteissa oli havaittavissa, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä oli selkeästi lasta varten ja vanhemmille tarjottu ammatillinen tuki ja moniammatillinen yhteistyö on pirstaleista.

Perheen ollessa dynaaminen kokonaisuus, lapsen huomioiminen vanhempia auttaessa on tärkeää. Sosiaalityössä todetaan useasti, että kun autetaan vanhempia, apu tihkuu myös lapsille. Tämä on varmasti totta, mutta vanhemman auttaminen yksilönä ei auta, jos unohdetaan, että hänellä on lapsi ja hänen tulisi toimia vanhempana ympäri vuorokauden vuoden jokaisena päivänä. Tästä syystä lastensuojelun ja muiden auttajatahojen yhteistyön lisääminen on tärkeää. (Hurtia 2008, 32.)

Lapsen sijoittamien sijaishuoltoon ei tarkoita vanhempien syrjäyttämistä lapsen elämästä. Päinvastoin, uusi lastensuojelulaki (471/2007) korostaa, että lastensuojelun työntekijöiden on turvattava lapsen läheissuhteiden jatkuminen ja tuettava lapsen vanhempia sijoituksen aikana. Laki velvoittaa muun muassa sijaishuollon työntekijöitä yhteistyöhön lasten vanhempien kanssa. (Laakso 2012, 26.) Vanhemmuuden tukemisen tulisi perustua kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen tarpeisiin ja niihin vastaamiseen. Lapsen ja vanhemman välistä kiintymystä voidaan tukea monella tavalla. On tärkeää huomioida

monipuolisesti lapsen kaikki tarpeet. Vanhempien kanssa voidaan työskennellä muun muassa syömistilanteissa, nukkumistilanteissa ja leikeissä. Olennaista työskentelyssä on saada vanhempi huomioimaan itse, miten hän vastaa lapsen tarpeisiin. (Saarnio 2004, 247.) Sijaishuollossa olevien lasten kanssa tehtävään työhön liittyy kumppanuutta eli työntekijöiden ja vanhempien kanssa yhteisymmärryksessä tapahtuvaa lapsesta huolehtimista, vanhemmuuden kontrollointia eli lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon ja kanssakäymisen säätelyä sekä vanhemmuuteen houkuttelua. (Laakso 2012, 41.)

Sosiaalityönkeskusteluissa asiakkaalle tarjotaan myös neuvoja nykyiseen elämäntilanteeseen. Neuvo määritellään normatiiviseksi puheenvuoroksi, jossa työntekijä suosittelee esimerkiksi vanhemmalle määrätynlaista, nykyisestä tavalla tai toisella poikkeavaa tulevaisuuden toiminnan suuntaa. Neuvoilla esimerkiksi viestitetään välillisesti lastensuojelullisen puuttumisen tarpeesta tai tarpeettomuudesta, toisin sanoen neuvotellaan lapsen asemaan liittyvistä pulmista ja niiden vakavuusasteista. Neuvojen tarkoitus on implikoida sitä, että vanhempien olisi - ollakseen kompetentteja äitejä ja isiä - seurattava tietynlaisia moraalisia koodeja, käännettynä siis, ettei heidän nykyinen käyttäytyminen vastaa näitä koodeja. (Juhila 2000, 106.) Keskusteluavun lisäksi on tärkeää kertoa vanhemmille ammatillisen tuen muodoista, kun lapsi otetaan huostaan. Nykyisissä työkäytännöissä tuen saaminen on paljon vanhemman oman aktiivisuuden varassa. (Pitkänen 2011, 47.)

Yleisesti tukeminen nähdään hallitsevana sosiaalityön menetelmänä, jolla asiakasta autetaan saavuttamaan asetettuja tavoitteita. Tuki itsessään voi olla varsin monenlaista, esimerkiksi rahallista tukea, palveluiden järjestämistä tai ohjauksen ja neuvonnan antamista, mutta yhdistävänä tekijänä toimii se, että tuen antamista ohjaa suunnitelmallisuus ja välineellisyys. Tukeminen on myös kohtaamista. Tällöin puhetta sävyttää pyrkimys irrottautua kontrollista sekä vahvasta tavoitteellisuudesta ja välineellisyydestä. Sen sijaan pyritään näkemään asiakkaan tilanne ja ymmärtämään hänen maailmaansa. Tuki voi olla myös asianajoa, jolloin asetetaan asiakkaan puolelle ja ajetaan heikossa asemassa olevan ihmisen asioita. Sosiaalityöntekijän tehtävä on tällöin toimia asiakkaan edustajana tai puolestapuhujana – tai jopa yhteiskunnallisten muutosten virittäjänä. (Jokinen 2008, 115-118.) Pitkänen (2011, 42-43.) kirjoittaa, kuinka ammatillisen

työskentelyn lisäksi tuki voi liittyä myös vanhemman henkilökohtaiseen elämään. Omalla asenteella, päätöksillä ja ”ryhdistäytymisellä” voi olla ratkaiseva merkitys asioiden ja elämäntilanteen edistymisessä.

Vanhemman ja yhteistyötahojen yhteinen toiminta kuvataan merkitykselliseksi vanhemmuuden tukemisessa. Keskeiseksi lastensuojeluun liittyväksi tukimuodoksi vanhemmuudessa nousee lapsen hyvin edennyt sijoitus. Lapsen onnistunut sijoitus näkyy vanhemman omaa elämäntilannetta tukevana asiana. Vanhemman elämässä on vähemmän huolia, kun lapsella menee hyvin sijaishuollossa. (Pitkänen 2011, 42.)

Vanhemmuus saattaa jäädä sosiaalipalveluissa aikuissosiaalityön ja perhepalveluiden välimaastoon. Ei ole olemassa palvelua, joka on erityisesti suunnattu vanhemmille vaan usein vanhempien palvelut sisältyvät aikuisten tai perheiden kanssa tehtävään työhön. Vanhemmuuden tukeminen on usein lastensuojelun perheelle osoitettua lastensuojelun avohuollon tukitoimea. Lastensuojelussa kuitenkin usein työskennellään koko perheen kanssa, eikä vain vanhempien kanssa. Vanhemmuus on asia jota jokainen vanhempi joutuu pohtimaan, kun lapsi kasvaa ja kehittyy. Tällöin vanhempi saattaa tarvita apua ja tukea kasvatustehtävässään.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tehtävä ja kysymykset

Pro gradu – tutkimuksessani tarkastelen sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille laadittuja asiakassuunnitelmia. Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä vanhemmille laadittuihin asiakassuunnitelmiin on yleisesti ottaen sosiaalipalveluissa dokumentoitu. Tavoitteena on tuoda esille sellaista tietoa, jonka avulla mahdollisesti sosiaalityöntekijät voisivat kehittää työmenetelmiään dokumentoidessaan vanhempien asiakassuunnitelmia. Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esiin palveluita ja tukimuotoja, joita vanhemmille on tarjottu tai vanhemmat ovat toivoneet lapsen sijoituksen aikana. Tavoitteena on myös kuvata vanhempien elämäntilannetta lapsen ollessa sijaishuollossa.

Tutkimuskysymykset:

Mitä sosiaalityöntekijät ovat dokumentoineet vanhemmille laadittuihin asiakassuunnitelmiin?

Onko vanhemman ääni näkyvässä ja miten se kuuluu asiakassuunnitelmassa?

Mitä ja minkälaista tukea vanhemmat ovat saaneet sosiaalipalveluista?

5.2 Aineiston kerääminen

Tutkimukseni alkumetreistä alkaen olin kiinnostunut tutkimaan vanhemmille laadittuja asiakassuunnitelmia ja sitä mitä niihin on sosiaalipalveluissa dokumentoitu. Tutkimukseni aihetta ja tutkimuskysymyksiäni miettiessä huomasin pystyväni hyödyntämään oman kandidutkielmani aihetta osittain. Kandidutkielmani on kirjallisuuskatsaus vanhempien asiakkuudesta sosiaalipalveluissa, jossa on painotettu vanhemmuutta, ei vain aikuisten kanssa tehtävää sosiaalityötä. Opintojeni kandidivaiheessa olin kiinnostunut tutkimaan sijaishuollossa olevien lasten vanhempien saamaa tukea sosiaalipalveluista ja siihen liittyen heille mahdollisesti laadittuja asiakassuunnitelmia. Tutkimusseminaareissa oma aiheeni tarkentui vanhemmille laadittuihin asiakassuunnitelmiin ja siihen mitä niihin on sosiaalityössä dokumentoitu. Samalla haluan tuoda tutkimuksessani myös esiin sen, mitä asiakassuunnitelmiin on kirjattu liittyen vanhemmuuden tukemiseen lapsen sijaishuollon aikana.

Tutkimukseni alueeksi rajasin KUUMA – kunnat. KUUMA - kumppanuus on Keski-Uudenmaan kuntien sekä muiden toimijoiden yhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti seutukunnan kehitykseen ja asukkaiden elämänlaatuun. Kuuma – kuntia on seitsemän; Järvenpään, Hyvinkään ja Keravan kaupungit sekä Mäntsälän, Nurmijärven, Tuusulan ja Pornaisten kunnat. Tutkimukseni suunnitteluvaiheessa tunnistin työkokemukseni pohjalta haasteeksi tilanteen, ettei aineistoa välttämättä ole saatavilla. Aineiston mahdollisen olemattomuuden vuoksi valitsin alueen mihin kuuluu useampia kuntia. Näin ollen mahdollistin aineiston pyytämisen useammasta kunnasta, enkä rajannut kyselyä vain pariin kuntaan.

Tutkimussuunnitelmassani olin rajannut aineiston keruun kahteen kuntaan kyseiseltä alueelta niin, että kahdesta kunnasta olisin saanut asiakassuunnitelmia yhteensä neljäkymmentä kappaletta. Eskola ja Suoranta (2014, 16) kirjoittavat, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana. Tutkimustyöni edetessä jouduin laajentamaan hakualuetta seitsemään kuntaan. Aineiston keräämisen myötä laajensin hakualuettani vielä koko KUUMA -seutuun, mikä pitää sisällään kokonaisuudessaan 10 kuntaa. Laitoin näihin kolmeen lisäkuntaan (Sipoo, Kirkkonummi ja Vihti) tutkimuslupahakemukset myöhemmin, kuin alkuperäisen jaotteluni mukaisesti kuntiin.

Tutkimuslupaa (liite 1) hakiessani lähestyin sähköpostitse sosiaalityön päälliköitä tai johtavia sosiaalityöntekijöitä. Kahdeksasta kunnasta vastattiin kyselyyni ja ohjeistettiin tutkimusluvan hakemisessa. Kahdesta kunnasta ei vastattu kyselyyni lainkaan. Tutkimusluvan myönsi kaksi kuntaa ja kahdesta kunnasta tuli kielteinen viranhaltijan päätös. Toisen kielteisen tutkimuslupapäätöksen perusteluna oli salassapitovelvollisuus sosiaalityön asiakirjoista. Tähän päätökseen hain oikaisuvaatimusta vedoten lakiin viranomaisen toiminnan julkisuudesta 28 §:n mukaan. Oikaisuvaatimukseni jälkeen minulle myönnettiin kyseisestä kunnasta tutkimuslupa. Toisen kielteisen tutkimusluvan päätöksen perusteluna oli, ettei hakemaani aineistoa ole kunnassa tehty puutteellisen resursoinnin vuoksi. Yksi kunta vastasi, etteivät he voi osallistua tutkimukseen, koska sosiaalityönresurssit eivät riitä. Yksi kunta vastasi, etteivät he koe tällä hetkellä ajankohtaiseksi osallistua mukaan asiakassuunnitelmia koskevaan tutkimukseen. Kahdesta kunnasta en ole saanut päätöstä hakemastani tutkimusluvasta.

Tutkimussuunnitelmassani rajasin aineiston määrän neljäänkymmeneen asiakassuunnitelmaan, lopullinen asiakassuunnitelmien määrä on kaksikymmentäyhdeksän. Vaikka tutkimukseni on laadullinen, on tutkimuksessani myös määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Aineistoani analysoidessa käytin myös numeraalista määrittelyä, kun laskin esimerkiksi kuinka paljon mitäkin palveluita asiakassuunnitelmiin oli kirjattuna vanhemmille tarjottuina tukimuotoina. Tuomi ja Sarajärvi (2012, 65) kuvaavat kuinka laadullisen ja määrällisen tutkimuksen suhdetta on kautta aikojen kuvattu vastakkainasettelun kautta. Kuitenkin he toteavat vastakkainasettelun olevan turhaa, sillä kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta voidaan yhdistää.

Saadessani tutkimusluvut olin yhteydessä kyseisten kuntien ja kaupunkien lastensuojelun johtaviin sosiaalityöntekijöihin ja sovin kuinka saan aineiston. Hain asiakassuunnitelmat henkilökohtaisesti kahdesta toimistosta ja yhdestä nämä lähetettiin minulle postitse. Kahden sosiaalitoimen asiakassuunnitelmista oli asiakkaiden henkilötiedot tummennettu. Eskola & Suoranta (2014, 56-57) kirjoittavat, että arkaluontoisia tietoja kootessaan on selvitettävä itselleen, tarvitseeko niitä ja vaikuttaako yksityisten tietojen esiin tuominen tutkimuksen lopputulokseen. Tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatteita. Sen mukaan on väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavaa riippumatta tutkimuksen tarkoituksesta.

Asiakassuunnitelmien määrällinen jako meni niin että, yhdestä kunnasta sain kolme suunnitelmaa, toisesta yhdeksäntoista ja kolmannelta seitsemän. Määrä jäi suunniteltua vähäisemmäksi, koska en saanut vastauksia tutkimuslupakyselyihin tai sosiaalityön resurssit eivät olleet riittävät osallistua tutkimukseen tai kysymääni aineistoa ei ollut olemassa kunnissa. Kuitenkin aineistoa analysoitaessa huomasin tapahtuvan aineiston kylläntymisen, vaikka aineisto olikin suunniteltua pienempi. Eskola & Suoranta (2014, 62) tuovat esiin, että aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset, tässä kohtaa asiakassuunnitelmat, eivät tuota enää mitään tutkimusongelman kannalta olevaa uutta tietoa.

5.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Eskola ja Suoranta (2014) toteavat, että laadullinen tutkimus sopii erityisen hyvin tutkimuksiin, joissa pyritään kuvaamaan, ymmärtämään, selittämään ja/tai tulkitsemaan sosiaalisen todellisuutemme ilmiöitä ja niihin liittyviä käytäntöjä ja merkityksiä sekä ihmisiä, ryhmiä tai organisaatioita näiden ilmiöiden tuottajina, tulkitsijoina ja kuluttajina. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein myös varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmaisultaan tekstiä. Teksti on voinut syntyä tutkijasta riippuen tai riippumatta. (Eskola & Suoranta 2014, 14-18.) Asiakassuunnitelmissa on kyse muuta tarkoitusta varten tuotetusta kirjallisesta aineistosta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan aineiston harkinnanvaraisesta, teoreettisesta tai tarkoituksenmukaisesta poiminnasta tai harkinnanvaraisesta näytteestä. Tämä on yksi laadullista tutkimusta luonnehtiva piirre. Tällöin tutkimus perustuu suhteellisen pieneen tapausmäärään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä. (Eskola & Suoranta, 2014, 61.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin, eikä näin ollen tutkimusprosessia ole helppo pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin (Eskola & Suoranta 2014, 16). Tutkimuksessani konkretisoitui haaste pilkkoa tutkimusta toisiaan seuraaviin vaiheisiin, koska jo tutkimukseni alkuvaiheessa huomasin, etten tule saamaan kasaan aineistoa niin nopeasti, kuin olin tutkimussuunnitelmaan kirjannut. Tämä hidasti tutkimukseni alkuvaiheen etenemistä ja samalla haastoi teoreettisen osion muodostumista. Aineistoani odotellessa kirjoitin tutkimukseni teoreettista osiota ja lopulta saadessani aineiston huomasin, että teoria ja aineisto eivät kohta, jolloin jouduin muokkaamaan teoriaosuutta uusiksi.

Eskolan ja Suorannan mukaan (2014) laadullisen tutkimuksen yksi erityispiirteitä on tutkimukseen lähteminen mahdollisen puhtaalta pöydältä, ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä, joka pelkistetyimmillään tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien ikään kuin alhaalta ylös.(Emt. 18-19.) Tutkimuksessani ennakoasettamuksena olivat vanhemmille suunnatut tutkimusodot, mutta aineistoa analysoidessani empiirisestä aineistosta nousevat asiat muokkasivat myös teoreettista osiota. Tutkimukseni ensisuunnitelmana oli nostaa esiin, mitä asiakassuunnitelmiin on kirjattu vanhemmille tarjotuista tutkimusodoista lapsen sijaishuollon aikana. Lukiessani aineistoa läpi yhä uudestaan ja uudestaan, havahduin tilanteeseen, kuinka aineistosta ilmeni lisää asioita, joita koin tärkeäksi tuoda esiin tutkimuksessani. Lisäksi tarpeellisena koin tuoda esiin tutkimuksessani vanhemmalle laadittavan asiakassuunnitelman dokumentointiin liittyviä asioita.

Tutkimustyössäni huomasin laadulliseen tutkimukseen liittyvän ominaispiirteen tulevan esiin niin, että tutkimuskysymykseni ja tutkimussuunnitelmani asettelu muuttuivat aineistonkeruun kuluessa. Aineiston tulkinta fenomenologis-hermeneuttisen

tutkimusperinteen erityispiirteenä on se, että siinä ihminen on tutkimuksen kohteena ja tutkijana, jolloin tutkimuksen asettelun muutokset ovat osa tutkimusta. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on käsitteellistää tutkittava ilmiö, eli kokemuksen merkitys. Tavoitteena on toisin sanoen tehdä jo tunnettu tiedetyksi. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa yritetään nostaa tietoiseksi ja näkyväksi se, minkä tottumus on häivyttänyt huomaamattomaksi ja itsestään selväksi tai se, mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35.) Tutkimuksessani on tarkoitus tuoda teoreettinen ymmärrys siitä, mitä asiakassuunnitelmiin on sosiaalityöntekijöiden toimesta dokumentoitu.

Aineistoni analyysimenetelmänä olen käyttänyt sisällönanalyysia. Eskola ja Suoranta (2003, 19) kirjoittavat aineistolähtöisen analyysin tarpeellisuudesta varsinkin silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemuksesta. Tutkimuskohteena omassa tutkimuksessani on asiakassuunnitelmat, jotka ovat laadittava Lastensuojelulain 30 §:n mukaan vanhemmille, jollei niiden laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Tuomen ja Sarajärven (2009, 112) mukaan sisällönanalyysissä yhdistetään käsitteitä, joiden avulla saadaan vastaus tutkimustehtävään.

Sisällönanalyysissa pyritään saamaan ilmiöstä selkeä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Analyysissa ei kuitenkaan riitä vain aineiston järjestäminen johtopäätöksiä varten, vaan tekstistä pitäisi etsiä myös merkityksiä. Tarkoituksena ei ole kadottaa aineiston sisältämää informaatiota, vaan päinvastoin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysilla tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-99.)

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, kuten ovat esimerkiksi myös historiallinen analyysi ja diskurssianalyysi. Näiden analyysimuotojen tutkimusaineisto saattaa muodostua samasta materiaalista, mutta tutkimuksen kohde muodostuu erilaiseksi. Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi menetelmillä voidaan molemmilla analysoida ja tulkita tekstejä. Kuitenkin sisällönanalyysillä etsitään teksteistä merkityksiä, kun taas diskurssianalyysillä analysoidaan miten näitä merkityksiä tekstistä tuotetaan. Molempien sisällä

tutkimuksellisia ideoita voidaan lainailla ja soveltaa joustavasti, mutta kuitenkin tulee huomioida, että näiden kahden analyysitavan menetelmät eivät ole kuitenkaan helposti sovitettavissa yhteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104.)

Haluan tuoda esiin diskurssianalyysimenetelmän, koska tekstejä tulkittaessa mietitään yhtenä vaihtoehtona diskurssianalyysia. Omassa tutkimuksessanikin käytin tekstiä lukiessani ensimmäisiä kertoja kysymyksiä; kuka sanoi- ja mitä sanoi- kysymyksiä. Kuitenkin päädyin sisällönanalyysimenetelmään, koska sen avulla voin tuoda paremmin mielestäni esiin asiakassuunnitelmista nousevia merkityksiä sosiaalityön dokumentoinnista ja mahdollisesta vanhemmuuden tukemisesta. Tuomen ja Sarajärven (2009, 106) mukaan sisällönanalyysin tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti.

Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla kaikki suunnitelmat ensin läpi joitakin kertoja ilman, että aloin vielä etsimään niistä mitään erityisempiä luokkia tai merkityksiä. Lukiessani pyrin välttämään luomasta valmiita mielikuvia siitä, mitä sosiaalityöntekijät ovat dokumentoineet suunnitelmiin tai mitä niihin on kirjoitettu vanhemmuuden tukemisesta. Oman työkokemukseni kautta pystyin hieman hahmottamaan minkä tyyppisiä asiakassuunnitelmia on olemassa, jolloin aineistoa oli helpompaa käsitellä. Kuitenkin halusin lukea aineistoani läpi aluksi vain siitä syystä, että näen vain asiakassuunnitelman kirjallisena sosiaalityön dokumenttina.

Tutkimukseni aineistoa purin aineistolähtöisesti, mutta kuitenkin huomasin, että työkokemukseni ja tutkimuksen teoria osion hahmotelma ohjasivat minua aineiston analyysissa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 96-97) kirjoittavat aineistolähtöisen tutkimuksen vaikeudesta. Takana on ajatus siitä, että ei ole olemassa objektiivisia, ”puhtaita” havaintoja sinällään, vaan muun muassa käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmä ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. Aineistolähtöisen analyysin ongelmia voidaan pyrkiä ratkaisemaan teoriaohjaavassa analyysissa. Siinä on teoreettisia kytkeitä, mutta ne eivät suoraan pohjautu teoriaan tai teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä.

Aineiston luokittelussa on olemassa ainakin kaksi periaatteellisesti erilaista tapaa. Toinen tapa on lähteä liikkeelle analysoimaan aineistoa aineistolähtöisesti ilman teoreettisia etukäteisolettamuksia ja toinen tapa on hyödyntää teoreettista näkökulmaa. (Eskola &

Suoranta 2014, 152-153.) Omaa aineistoani lukiessani aloin löytää teksteistä erilaisia asioita, joita kirjasin ylös suunnitelmia lukiessani. Asioiden löytämiseen vaikutti osittain teoreettinen näkökulma, mutta toisaalta aineistosta nousi myös esiin asioita, joita en ollut osannut sieltä teorian pohjalta etsiä.

Kun olin lukenut asiakassuunnitelmia sellaisenaan, kirjoitin niistä pääkohdat esiin. Koin tämän vaiheen tarpeelliseksi, koska kirjoittaessani aineistoani erikseen auki, hahmotin niistä esiin nousevia luokkia paremmin. Kirjoitin asiakassuunnitelmia tiivistäen auki alla olevaan tyyliin, tämä ei ole suora lainaus suunnitelmasta vaan omaa tekstiä, kokonaisuudessaan tiivistelmä nähtävissä tutkimuksen lopussa (liite 2).

Suunnitelmaa laatimassa asiakas, sosiaalityöntekijä ja erityissosiaalihoaja.

Suunnitelmasta ei selviä, kuinka pitkään lapset (suunnitelmasta pääteltävissä että naisella on kaksi lasta) ovat olleet huostaan otettuina ja mihin heidät on sijoitettu. Huostaanoton perusteina on ollut vanhempien päihteiden käyttö, lasten huollossa ja huolenpidossa olleet puutteet. Sijaishuollon aikana on tullut esille lasten psyykkistä oirehdintaa.

Naisella on ammatillinen koulutus (lähihoitaja). Tällä hetkellä hän on työttömänä työnhakijana. Suunnitelmassa ohjataan mahdollisesta perusosan leikkaamisesta jos ei työnhaku katkeamatta voimassa.

Tämän jälkeen luin vielä aineistoani uudestaan läpi useampaan kertaan. Kirjoittaessani ja lukiessani aineistoani useampaan kertaan läpi, aloitin aineiston luokittelun. Eskola ja Suoranta (2014) tuovat esiin, että on tärkeää tuntea aineistonsa perinpohjaisesti läpi (Emt.,150). Luokittelua pidetään yksinkertaisimpana aineiston järjestämisen muotona. Sitä pidetään kvantitatiivisena analyysinä sisällön teemoin. Alkeellisimmillaan aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, montako kertaa jokainen luokka esiintyy aineistossa. Luokiteltu aineisto voidaan esittää taulukkona. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 93.)

Aineistostani löysin viisitoista erilaista luokkaa (liite 3), jotka yhdistin kahdeksaksi pääluokaksi: Asiakassuunnitelman laatiminen, lapsen tilanne, vanhemman tilanne, tukitoimet ennen sijoitusta, vanhemman verkostot, vanhemman ääni, sosiaalipalveluiden tarjoamat palvelut ja lapsen tapaamiset. Raportoin tutkimuksen tulokset näiden pääluokkien mukaisesti. Yhden pääluokan sisällä voi olla joko neljä alaluokkaa tai neljäkymmentäviisi alaluokkaa tai jotain niiden väliltä. Alla olevassa taulukossa (1.)

pääloukkana on; kuka asiakassuunnitelman on laatinut ja alaluokaksi muodostuvat ammattinimikkeet, ketkä suunnitelmaa ovat olleet laatimassa. Tulos osion yksi kokonaisuus muodostuu siitä kuka suunnitelmia on laatinut. Alla olevasta taulukosta on nähtävissä, että pääsääntöisesti tutkimukseni aineistossa sosiaaliohjaajat ovat laatineet vanhempien asiakassuunnitelmat.

Taulukko 1. Ylä- ja alaluokkien muodostumisesta.

Yläluokka	Alaluokka
Asiakassuunnitelman laatiminen (kuka laatinut)	16 sosiaaliohjaaja 8 sosiaalityöntekijä 2 vs. sosiaalityöntekijä 3 erityissosiaaliohjaaja

Luokittelun koin analyysin kannalta tärkeäksi työmuodoksi. Luokittelua laatiessani huomasin sen auttavan minua hahmottamaan ja jäsentämään aineistoani selkeämmin. Ylä- ja alaluokittelun muodostamisen jälkeen aloin etsiä aineistosta varsinaisia merkityksiä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 101-102) esittelevät kolme aineistolähtöistä analyysimallia, joista valitsin Laineen (2001) mallin omaan tutkimukseeni. Tämän mallin mukaan analyysin tekninen vaihe lähtee liikkeelle aineiston kuvauksesta, analyysistä, merkityskokonaisuuksien jäsentymisestä, niiden esittämisestä ja tulkinnasta, sekä synteestistä. Aineiston kuvauksessa nostetaan tutkimuskysymysten näkökulmasta olennainen esiin aineistosta. Tämä kuvataan luonnollisella kielellä. Kuvauksen jälkeen aineistosta pyritään saamaan esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia.

Fenomenologit korostavat intuition merkitystä tässä tapahtumassa: heidän mukaan merkityskokonaisuudet "nähdään" kunhan vain riittävästi paneudutaan aineistoon. Merkityskokonaisuudet löydetään sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella. Samanlaiset merkitykset muodostavat oman kokonaisuutensa, ja siitä erottuvat jäsenyivät muihin kokonaisuuksiin oman erityislaatunsa mukaisesti.

Aineistosta ilmeni tutkimusongelmaa valaisevia merkityksiä, kuten asiakassuunnitelman dokumentointi ja siihen liittyvät käytänteet sosiaalipalveluissa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 101-102) kuvaavat, kuinka tutkija tulkitsee nyt omalla kielellään kuvaustason kieltä. Analyysissa aineisto jaotellaan erillisiin merkityskokonaisuuksiin, joista synteesivaiheessa luodaan kokonaisuus, siis erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet tuodaan yhteen. Alla olevassa taulukossa (2.) yläluokka on asiakassuunnitelman laatimisen

Taulukko 2. Esimerkki erillisestä merkityskokonaisuuden muodostumisesta

Yläluokka	Alaluokka	Merkitys
Missä laadittu (paikka)	2 ei kirjattu missä laadittu	Ei
	2 aikuispsykiatrian osasto	määriteltävissä
	13 sosiaalipalveluissa	yhtä ainoaa
	6 asiakkaan kotona	paikkaa
	1 nuorten starttipajalla	missä asiakas-
	1 nuorisotalo	suunnitelma
	3 työvoimapalvelukeskuksessa	laaditaan
	1 psykiatrinen	
	opioidiriippuvuuspoliklinikka	

5. 4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuuden pohdinta

Tutkimuksessani eettiset asiat ovat olleet minulle tärkeitä koko tutkimuksen toteutuksen ajan. Tutkimuksen aikana on ollut useita eettisiä kohtia, joihin olen joutunut kiinnittämään erityistä huomiota. Aluksi jouduin kiinnittämään huomiota tutkimuksen tekemisen haasteisiin omassa henkilökohtaisessa maailmassani. Tutkimuksen tekeminen ja siihen

liittyvät asiat eivät ole itselleni entuudestaan tuttuja asioita, jolloin jo pelkkä tutkimustekstin tuottaminen haastaa minua miettimään ilmaisuani ja sitä kuinka kirjoitan tekstejä. Yhtenä eettisenä valintana haluan tuoda myös esiin sen, että aineistoni käsittely- osiossa kerron yleisesti KUUMA-seudusta hankkimastani aineistosta, enkä lähde erittelemään kuntia, joista olen aineiston saanut, koska osassa kunnista asiakassuunnitelmia ei tehdä.

Tutkimusmateriaalini käsittelyssä punaisena lankana pidän luottamuksellisuutta ja anonymiteettia. Osasta aineistoani oli henkilötiedot tummennettu, jolloin näistä suunnitelmista minulle ei selvinnyt tarkempia henkilötietoja. Osassa suunnitelmista oli tunnistetiedot nähtävissä, mutta se ei vaikuttanut tutkimusmateriaaliin niin, että analyysissa olisi tunnistettavissa henkilötietoja. Olen koko tutkimusprosessin ajan kiinnittänyt huomiota vain asiakassuunnitelmien sisältöön, en mahdollisiin tunnistettavuuksiin henkilötietojen osalta. Eskola ja Suoranta (2014, 56) kirjoittavat tietojen julkistamisessa huomioitavan erityisen hyvin luottamuksellisuuden säilymisen ja tutkittavien anonymiteettisuojasta. Tietoja hankittaessa on luvattu niiden nimettömyys, joten tuloksia julkistaessa on yleensä huolehdittava siitä, ettei tutkittavien henkilöllisyys paljastu. Mitä arkaluontoisemmasta aiheesta on kyse, sitä tiukemmin on suojattava anonymiteettiä. Periaatteena on oltava se, että henkilöllisyyden paljastuminen tehdään mahdollisimman vaikeaksi.

Tutkijan on hyvä muistaa, että tutkittaessa henkilötietoja sisältäviä tietoja asiakkaiden tai tutkittavien tiedot ovat salassa pidettäviä. Asiakassuunnitelmien suorissa lainauksissa jouduin poistamaan kaikki tunnistetiedot aineisto-otteista pois, vaikka tunnistetietojen häivyttäminen voi vaikeuttaa otteiden lukemista ja hahmottamista. Poistamalla otteista päiväykset, nimet, paikkojen nimet, paikkakuntien nimet, yhteistyötahojen nimet estin mahdollisten aineisto-otteiden yhdistämisen kautta tapahtuvan tunnistamisen.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 14 § määrittää kuinka sosiaalityön asiakirjat ovat salassa pidettäviä. Tulee kuitenkin huomioida, että joissakin tilanteissa näitä asiakirjoja voidaan luovuttaa tutkimuskäyttöä varten. Eettisenä kysymyksenä tässä tilanteessa jouduinkin itseni kanssa käymään keskustelua siitä, onko oikein käsitellä asiakirjoja joita asiakas ei välttämättä tiedä käytettäväksi tutkimuskäytössä? Pohdin myös, että olisiko vanhemmilta tullut kuitenkin pyytää lupa asiakassuunnitelmien käyttöön tutkimusta varten? Toisaalta Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 28 § määrittelee

asian asiakirjojen saamisesta tutkimuskäyttöön. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 128) tuovat esiin, että tiede ymmärretään pelkästään uuden tiedon saavuttamiseen tähtäävänä metodisena suorituksena, silloin siihen ei liitetä erityisiä moraalisia ongelmia.

Yhtenä eettisenä haasteena jouduin miettimään tutkimukseni näkökulmasta omaa työkokemustani sosiaalipalveluissa. Kuinka paljon työkokemukseni vaikuttaa omaan ajatusmaailmaani lukiessani asiakassuunnitelmia? Kuinka paljon teen mahdollisesti jo valmiita oletuksia ennen aineiston analyysia? Ilmonen (2001, 109) puhuu tutkijan ulkoisista sitoumuksista. Näillä hän tarkoittaa tutkijan kulttuurista ja tieteellistä taustaa ja sitä, minkälaisessa fyysisessä ja symbolisessa ympäristössä tutkija työskentelee. Kun tutkija selvittää asioita, jotka ovat liian lähellä hänen omaa kenttäänsä, lukijalle voi herätä epäilyksiä siitä, että tutkija on liian syvällä näkemättä todellisuutta korkeammilta tasanteilta. Tutkija voi olla omalla kotikentällään miltei sokea tai ainakin äärimmäisen subjektiivinen.

Aineistoani käsitellessä huomasin, että työkokemukseni auttaa minua tutkimuksen tekemisessä. Aineiston analyysivaiheessa nousi kuitenkin esille paljon tietoa, jota en olisi voinut ilman asianmukaista aineistoa tuottaa. Tällöin huomasin, että työkokemukseni auttaa minua tutkimuksessani, muttei kuitenkaan johda tutkimustani.

Haastavana koin aineiston tuottamisen kirjalliseen muotoon niin, että jokainen lukija, eikä pelkästään sosiaalityön ammattilainen, ymmärtää lukemaansa. Tuloksia kirjoittaessa pohdin tarkkaan mikä on olennaista ja mikä ei ja kuinka asia ilmaistaan. Kyngäs ja Vanhanen (1999, 5) kirjoittavat, kuinka tutkijan on päätettävä, analysoiko hän vain selvästi dokumentissa ilmaistut asiat vai myös dokumentissa piilossa olevat viestit.

Koen, että aiheen tunteminen auttoi tekstien tulkintaa ja analyysin tekemistä, joka lisää tutkimukseni luotettavuutta. Aineistossa ilmenevät teemat, käsitteet ja kuvaukset ovat minulle tuttuja, näin ollen minun on ollut helpompaa ymmärtää lukemaani tekstiä. Toisaalta aiheen tunteminen on voinut myös vaikuttaa tapaan käsitellä tekstejä. Olen kuitenkin analyysivaiheessa tiedostanut tämän asian ja pyrkinyt käsittelemään aineistoani ilman ennako-oletuksia. Tiedostan, että tutkijana minulla on vastuu aineistoni raportoinnista. Tutkijana joudun tekemään valintoja, jotka vaikuttavat tutkimukseni tuloksiin ja luotettavuuteen.

Osa tutkimuksen eettistä pohdintaa on aineiston raportointi oikealla ja oikeudenmukaisella tavalla. Metsämuuronen (2001, 58) tuo esiin, että analyysissä tulkitaan tekstiä, jolloin

esimerkiksi kirjoitetussa tekstissä lauseilla voi olla useampi merkitys. Tällöin tutkijan tulee olla tarkka siitä, kuinka tekstejä tulkitaan. Tilanne voi olla niin, että kirjoittaja kirjoittaa yhtä, mutta tarkoittaakin toista. Yksittäinen sana voi merkitä eri asiaa eri yhteydessä, eivätkä sanat ole yksiselitteisiä.

Aineistoa analysoidessani jouduin pohtimaan kysymyksiä; mitä tuon esiin aineistostani ja millä tavoin? Mitkä ovat asioita, jotka eivät vaikuta tuloksiin ja onko sellaisia asioita olemassa? Jolloin jään miettimään, mitä jätän nostamatta esille? Näiden pohdintojen avulla olen pyrkinyt esittämään tutkimustulokseni ja johtopäätökset niin, että tutkimuksen lukeminen toisi ideoita ja näkemyksiä sosiaalityön ammattilaisille kuin muillekin, jotka ovat kiinnostuneita sosiaalityöstä.

Koko tutkimuksen ajan olen säilyttänyt salassa pidettävät asiakassuunnitelmat työpaikkani lukollisessa kaapissa. Tulen hävittämään asiakassuunnitelmat tutkielman hyväksymisen jälkeen salassapitosäynnösten mukaisesti.

6 ASIAKASSUUNNITELMA

6.1 Lakisääteinen asiakassuunnitelma

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana (LsL 417/2007). Sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmalla laaditun asiakassuunnitelman tarkoituksena on toimia vanhemman henkilökohtaisena kuntoutuksen suunnitelmana. Sijaishuollossa olevalle lapselle tehdään aina oma asiakassuunnitelma, mutta lapsen vanhemmalle sosiaalityöntekijöillä ei ole ollut velvoitetta tehdä omaa asiakassuunnitelmaa ennen vuoden 2010 lakimuutosta. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on tuottaa kirjalliseen muotoon vanhemman kokonaistilanne ja hänen kuntoutukseen liittyvät asiat. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on myös ohjata vanhemman kanssa tehtävää sosiaalityötä ja toimia työskentelyn tukena.

Asiakassuunnitelman laatiminen vaatii laaja-alaista osaamista ja ammattitaitoa sen laatijalta. Asiakassuunnitelman laatimista varten on tärkeää kartoittaa kaikki vanhemman yhteistyötahot, kuten esimerkiksi päihde- ja mielenterveyshuollosta tai muista mahdollisista

yhteistyötahoista. Näin ollen on mahdollista tarvittaessa sopia vanhemmalle tarjotuista tukitoimista yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa.

Kaikissa asiakassuunnitelmissa on nähtävissä, että kunnilla on olemassa oma valmis pohja, mihin suunnitelma dokumentoidaan. Kaikkiin suunnitelmiin on dokumentoitu mitä suunnitelma koskee, ketkä ovat olleet paikalla sitä laadittaessa, missä ja milloin se on laadittu. Muutoin suunnitelmat ovat erilaisia otsikoinniltaan, sisällöltään ja pituudeltaan. Keskiarvo suunnitelmien pituudessa on noin kaksi ja puoli sivua.

Aineistoni mukaan suurimmassa osassa asiakassuunnitelma neuvotteluista on mukana eri yhteistyötahoja useista ammattikunnista. Yhteensä erilaisia ammattinimikkeitä asiakassuunnitelmista nousi esiin kolmekymmentäkaksi kappaletta (liite 4), muun muassa vaikka vanhemman omahoitaja A-klinikalta tai vanhemman lainopillinen asiamies tai jonkun järjestön asiamies. Kaikissa asiakassuunnitelmissa on olemassa erillinen kohta, johon kirjataan asiakassuunnitelman kirjaamiseen osallistuneet henkilöt. Seuraavassa otteessa suunnitelma alkaa alla olevalla otsikolla.

Huostaanotetun lapsen vanhempaa koskeva asiakassuunnitelma (LsL 30 § 3 mom). Asiakassuunnitelman laatimisen ajankohta ja laatimiseen osallistuneet henkilöt.

(paikkakunnan nimi) sosiaalitoimisto, (päiväys), vanhemman nimi, lastensuojelun työntekijät: sosiaalityöntekijät (työntekijöiden nimet), erityissosiaaliohjaaja (työntekijän nimi) ja vanhemman asiamies (asiamiehen nimi).¹

Tässä otteessa on nähtävissä, minkä lakipykälän perusteella vanhemmalle laaditaan oma asiakassuunnitelma. Kolmasosasta aineistoa on nähtävissä, minkä lakipykälän mukaan vanhemmalle asiakassuunnitelma laaditaan. Kaikissa suunnitelmissa on nähtävissä mitä suunnitelma koskee ja kenelle se on tehty. Kuntien välillä on kuitenkin eroja siinä kuinka asiakassuunnitelma on otsikoitu alkavaksi. Toisessa otteessa asiakassuunnitelma alkaa alla olevalla otsikoinnilla, jonka jälkeen käsitellään asiakassuunnitelma neuvotteluun osallistuvien henkilöiden mahdollisia ammattinimikkeitä.

---

¹ Olen poistanut suluissa olevasta kohdasta tunnistettavan tiedon ja korvannut yleisilmaisulla. Otteiden tekstissä suluissa ( ) on merkittyinä paikkakunnat, työntekijöiden nimet, päiväykset, suunnitelman tekopaikan nimi. Muutoin otteet ovat suoria lainauksia asiakassuunnitelmista.

Huostaanotettavan lapsen vanhemman asiakassuunnitelma.

Milloin työskentely on alkanut (päiväys), kuka asian käsittelijä on (työntekijän nimi), lastensuojelun sijaishuolto, (päiväys).

Vanhemman asiakassuunnitelman laatijat, paikka ja päivämäärä.

(Vanhemman nimi), nuorten työpajalta yksilöohjaaja (nimi), etsivän nuorisotyön ohjaaja (nimi), sosiaalipalveluista sijaishuollon sosiaaliohjaaja (nimi), päivämäärä ja (paikan nimi) nuorisotalolla ja paikkakunta.

Seitsemässä asiakassuunnitelmassa suunnitelman laatija on tavannut asiakasta kahdestaan, ilman työparia tai ilman muiden ammattikuntien edustajia. Muiden asiakassuunnitelmien laatimisessa on mukana työpari tai muita eri ammattikuntien edustajia. Sosiaalipalveluiden edustajina on asiakassuunnitelmia laadittaessa mukana johtava sosiaalityöntekijä, aikuissosiaalityöntekijä, jälkihuollon sosiaalityöntekijä, sijaishuollon sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja, avohuollon sosiaalityöntekijä tai erityissosiaaliohjaaja. Lisäksi sosiaalityön edustaja voi olla myös sosiaalityöntekijä järjestöstä, sairaalasta tai työvoimapalveluista. Asiakassuunnitelma palaverissa on mukana työntekijöitä mielenterveyspalveluista, päihdepalveluista, oman kunnan työkeskuksen ohjaajia, työvoimapalveluiden työntekijöitä ja nuorisotyöntekijöitä erilaisista rooleista, kuten etsivä nuorisotyö, seksuaaliterapeutti tai kriisityöntekijä.

Vanhemmille laadittava asiakassuunnitelma voidaan laatia yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa, jolloin kyseeseen tulee esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen palvelujen järjestäminen. Vastuussa laatimisesta on kuitenkin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. (Räty 2010, 240.) Aineistostani ilmenee se, että kymmenessä asiakassuunnitelmassa laatijana on toiminut sosiaalityöntekijä tai viransijainen, lopuissa suunnitelmissa laatijana on sosiaaliohjaaja tai erityissosiaaliohjaaja. Analysoidessa tekstejä olen käsitellyt asiakassuunnitelman laatijan yleisesti sosiaalityössä työskenteleväksi henkilöksi. Tutkimukseni kohde on asiakassuunnitelmat, ei niinkään henkilöt ketkä niitä laativat, jolloin painopiste on suunnitelman sisällössä.

Juhila ja Pösö (2000, 171-172) kirjoittavat kuinka sosiaalityössä on useita käytäntöjä. Pitkällekin normitettu työ on toimijoidensa tilanteittain erilaiseksi muokkaamaa, tällöin sosiaalityön elementtejä otetaan luovasti käyttöön työn eri vaiheissa. Sosiaalityötä tehdään

mitä erilaisimmissa työympäristöissä. Aineistosta ilmenee, että ei ole olemassa sosiaalityötä mikä keskittyisi vain sosiaalitoimessa olevaksi, vaan sosiaalityö voi myös sisältää asiakkaan tapaamisia muuallakin kuin toimistolla. Kahteen asiakassuunnitelmaan ei ole kirjoitettuna missä asiakkaan tapaaminen on tapahtunut. Muutoin aineistostani ilmenee sosiaalityön moninaisuus, yli puolet tapaamisista on tapahtunut muualla kuin sosiaalitoimessa. Näistä muualla kirjatusta suunnitelmista yhdessä kolmasosasta tapaaminen on ollut asiakkaan kotona ja loput eri yhteistyötahojen tiloissa. Pitkänen (2011, 63) kirjoittaa, että suunnitelma laaditaan yhdessä vanhemman kanssa kotikäynnillä, toimistotapaamisessa tai yhteistyöneuvottelussa.

Lastensuojelulain 30 §:n 2 momentin mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Asiakassuunnitelmasta on ilmentävä se ajankohta, jolloin asiakassuunnitelma on tarkistettava, kuitenkin tarkistamisen tulisi tapahtua joustavasti, riippuen asiakkaan sen hetkisestä tilanteesta (Räty 2010, 240). Aineistossa kymmeneen suunnitelmaan ei ole merkittynä asiakassuunnitelman tarkistamisen ajankohtaa. Kuudessa suunnitelmissa on merkitty tarkka päivämäärä tarkistamisen ajankohdasta ja loppuihin suunnitelmista on kirjattu tarkistamisajankohdasta, että se sovitaan erikseen.

Vanhempaa koskeva asiakassuunnitelma tarkistetaan loppuvuodesta (vuosiluku).

Asiakassuunnitelmaa laatiessa on hyvä huomioida, että sen yhtenä tarkoituksena on auttaa vanhempaa, sosiaalityötä ja mahdollisesti muita työskentelyyn osallistuvia tahoja hahmottamaan kokonaistilannetta ja sitä, ketkä kaikki ovat osallisena ja työskentelevät samojen asioiden parissa. Suunnitelman tarkoitus on myös auttaa työntekijöitä hahmottamaan sitä milloin vanhemman asioita on viimeksi tarkistettu, missä tapaaminen on ollut ja keitä silloin on ollut paikalla asioita hoidettaessa. Esimerkiksi työntekijän vaihtuessa asiakkaan asioiden hoitamista ei tarvitse aloittaa alusta, vaan uusi työntekijä voi tarkastaa edellisen asiakassuunnitelman. Tämä helpottaa asiakkaan kokonaistilanteen hahmottamista.

6.2 Lapsen tilanne

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee huomioida lapsen erityistarpeet ja ratkaisevaa sijaishuoltopaikkaa valittaessa on aina lapsen hoidon ja huollon tarve (Räty 2010, 386). Huostaanotolla puututaan lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin (muun muassa henkilökohtaiseen vapauteen) sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perhe-elämän suojaan. Kysymys on kuitenkin samaan aikaan lapsen oikeudesta riittävään suojeluun ja lapsen edun mukaiseen hoitoon ja huolenpitoon kaikissa olosuhteissa. Lapsen huostaanotto ja lapsen sijaishuollon järjestäminen on sinänsä viimesijainen toimenpide. Viimesijaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö lasta voisi ottaa välittömästi huostaan jos lapsen etu sitä välittömästi vaatii (Räty 2010, 295-296). Vanhemmille laadituista asiakassuunnitelmista neljääntoista ei ole kirjoitettuna huostaanottoon johtaneita syitä, eikä huostaanoton perusteita. Vanhemmille laadittuihin suunnitelmiin ei ole kirjattu lakipykälää, joka määrittelee lapsen huostaanottoon ja sijaishuoltoon järjestämiseen liittyvän velvollisuuden.

Sijoitukseen on päädytty, sillä (lapsen nimi) vanhemmat eivät ole pystyneet ottamaan täyttä vastuuta (lapsen nimi) jokapäiväisestä hoidosta ja kasvatuksesta. Äidin vanhemmuus toteutuu vahvasti tuettuna, mutta yksin lapsen kanssa äiti ei ole selviytynyt oman jaksamattomuutensa ja päihteiden käytön vuoksi. Isä ei pysty omien ongelmiansa vuoksi ottamaan (lapsen nimi) luokseen asumaan.

Lapsen huostaanottoon liittyviä perusteita ilmeni aineistosta kaksitoista (liite 5). Asiakassuunnitelmissa, joissa ilmeni huostaanoton perusteita, oli nähtävissä, että huostaanottoon johtavia perusteita on useampia kuin yksi. Yleisimmäksi perusteeksi aineistosta ilmeni vanhemman tai vanhempien päihteiden käyttö. Päihteistä on nimetty huumeet, lääkkeet tai alkoholi. Joka toisessa suunnitelmassa huostaanoton perusteena ilmeni vanhemman oma jaksamattomuus, psyykinen oirehdinta tai kykenemättömyys ottaa vastuuta lapsen hoidosta ja huolenpidosta, kasvusta ja kehityksestä tai kodin olosuhteet.

Perhe muutti (nykyisen paikkakunnan nimi) vuonna (vuosiluku). (Edellisen paikkakunnan nimi) perheestä tehtiin yhteensä 13 kpl lastensuojeluilmoituksia, joista 8 kpl (kuukaudet) välisenä aikana. Ilmoituksissa huolena äidin

jaksaminen, perheväkivalta, huoli lapsen ja äidin välisistä ristiriidoista, lasten perushoidon puutteesta, arjenhallinnasta ja äidin itsetuhoisista ajatuksista sekä lapsen itsetuhoisuudesta.

Otteesta käy selkeästi esiin, että huostaanottoon johtaneita syitä on useampia. Huostaanottoon johtaneet syyt ovat usein monisäikeisiä ja tilanteet ovat kuormittaneet koko perhettä. Sijaishuollossa olevalle lapselle tehdään oma asiakassuunnitelma. Aineistostani on selkeästi nähtävissä, että suunnitelmat ovat vanhemmalle laadittuja asiakassuunnitelmia, jolloin lapsen tilanteeseen liittyviä asioita on niihin kirjattu vähäisesti. Lapsen asioihin liittyviä asioita aineistosta ilmenee lähinnä lapsen sijaishuoltopaikkaan ja huostaanoton perusteisiin liittyen. Aineistosta selviää esimerkiksi, että lapsi on voinut olla aikaisemmin sijoitettuna kriisiperheessä.

(Lapsen nimi) on sijoitettuna perhehoitoon/sijaisperheeseen (päivämäärä) alkaen. Sitä ennen (lapsen nimi) on ollut kriisiperheessä (paikkakunnan nimi).

Kahteentoista asiakassuunnitelmaan ei ole kirjattu lapsen sijaishuoltopaikan tietoja. Kokonaisuudessaan yksi kolmasosa aineiston lapsista on sijoitettu sijaisperheeseen. Kolmesta suunnitelmasta on nähtävissä lapsen sijoitus hänen isoäidin luokse ja kahdessa suunnitelmassa lapsen sijaishuoltopaikka on sijaishuoltolaitos. Rätty (2010, 382) kirjoittaa, että sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseen. Sijaishuoltopaikasta päätettäessä päätös on perustettava aina lapsen etuun ja erityisesti siihen mitkä ovat lapsen tarpeet. Sosiaalipalveluissa joudutaan tarkkaan harkitsemaan jokaisen lapsen kohdalla sitä, mikä paikka on kenellekin sopiva.

(Lapsen nimi ja henkilötunnus) on ollut (kunnan nimi) sosiaali- ja terveystalokunnan huostassa hallinto-oikeuden antaman päätöksen mukaisesti (päivämäärä) lukien ja hänet on sijoitettu perhehoitoon (perheen nimi ja paikkakunnan nimi).

Suunnitelmat joihin lapsen sijaishuoltopaikkaan liittyvistä asioista on kirjattu jotain, on nähtävissä sijaishuoltopaikan nimi, sekä onko kyseessä sijaisperhe tai sijaishuoltolaitos. Nämä asiat ovat selkeästi esillä, joko erillisenä kohtana tai dokumentoituna vanhemman nykytilanteesta kertovassa kohdassa. Lapsen sukulaissijoitus ilmenee asiakassuunnitelman kohdasta, jossa käsitellään vanhemman ja lapsen yhteydenpitoa tai

vanhemmuuden tukemista. Alla olevassa otteessa käsitellään lapsen sijoituspaikkaa, mutta tämä on kirjattuna vanhemmuuden tukemiseen liittyvän kohdan alle.

Toteuttaa jaettua vanhemmuutta (lapsen nimi) asioissa yhdessä oman äidin kanssa (lapsen sijaisäiti).

tai

Arkeen iloa tuo pieni (lapsen nimi), joka on (lapsen äidin nimi) äidin luona.

Suunnitelmissa ei ole selkeästi nähtävissä erillistä kohtaa mihin lapsen sijaishuoltopaikkaan liittyviä tietoja kirjataan tai asioita, joita on otettu huomioon lapsen sijaishuoltopaikkaa mietittäessä. Asiakassuunnitelmasta lasta ei tule sulkea kokonaan pois, koska lapsen huostaanottoon liittyvät asiat vaikuttavat vanhemmalle laadittavaan asiakassuunnitelmaan. Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon siirtyminen aiheuttavat vanhemmalle kriisin. Kriisin aikana vanhemmalla ei välttämättä ole parhaita mahdollisia keinoja vastaanottaa tai käsitellä huostaanoton perusteita. Huostaanottoa edeltävät asiat voivat aiheuttaa ahdistusta ja ikäviä muistoja vanhemmalle. Tällöin voisi olla hyvä, että vanhempi voi halutessaan palata huostaanottoon liittyviin perusteihin, kun ne ovat konkreettisesti kirjoitettuna suunnitelmaan. Tämä antaa vanhemmalle mahdollisuuden hahmottamaan huostaanottoon johtaneita syitä sekä hakemaan niihin apua. Vanhemman tukitoimet lapsen sijoituksen jälkeen voivat myös olla samoja, joita perheellä on ollut ennen lapsen sijoitusta.

6.3 Tukitoimet ennen sijoitusta

Asiakassuunnitelmista ilmenee useiden eri instituutioiden palveluita, joita vanhemmilla on ollut ennen lapsen sijaishuoltoon siirtymistä. Kekkonen (2004, 20-21) kirjoittaa siitä, kuinka vanhemmuus onkin aikaisempaa enemmän julkisten instituutioiden, kuten neuvolan, päivähoidon ja koulun kanssa jaettua. Instituutiot jakavat vanhemmille lapsen hoitoon, kasvuun, kehitykseen ja kasvattamiseen liittyvää tietoa ja toisaalta näin ollen määrittävät omalta osaltaan, mikä on hyvää ja oikeaa lastenkasvatusta. Aineistossani on nähtävissä vanhemmille tarjottuja tukimuotoja ennen sijoitusta muun muassa terveydenhuollon palvelut (esimerkiksi asiakkuus A-klinikalla ja aikuispsykiatrian asiakkuus), lastensuojelun avohuolto (esimerkiksi perhetyö ja ensikoti), konkreettinen tuki (esimerkiksi taloudellinen

tuki ja siivouspalvelu) ja ulkopuolelta saatu tuki (esimerkiksi varhaisen tuen palveluista perheneuvola tai apuna toimineet sukulaiset).

Perheen tilannetta pyrittiin tukemaan taloudellisesti, siivousavulla, tukiperhetoiminnalla ja perhetyön keinoin. Äiti on käynyt terapiassa, mutta lopettanut suhteen terapeutin tehtyä lastensuojeluilmoituksen. Perhetyötä äiti ei ole (edellisen asuinpaikkakunnan nimi) asiakirjojen mukaan suostunut ottamaan vastaan kuin yhden kerran, koska äidin mukaan työntekijät tulevat käyttämään häntä. Osan tukiperhesuhteista äiti halusi katkaista itse. (Edellisen asuinpaikkakunnan nimi) lastensuojelun asiakirjoista käy myös ilmi, että äidille oli ehdotettu lasten sijoittamisesta avohuollon tukitoimena muun muassa kriisiperheeseen äidin jaksamisen tukemiseksi.

Suunnitelmista on nähtävissä, että usein perheiden palvelut ovat ennen sijoitusta hyvin massiivisia ja useiden eri yhteistyötahojen tarjoamia. Usein palvelut, joita perheelle on tarjottu vaativat vanhemmilta jaksamista ja sitoutumista. Pitkänen(2011, 49) tuo esiin tutkimuksessaan, että sijoitusta edeltävästä lastensuojelutyöstä vanhemmilla on ollut sekä myönteisiä, että kielteisiä kokemuksia. Tukitoimet ovat olleet raskaita ja vaativia. Ammatillisten palveluiden ajoittuminen perheiden elämään kuvautuu osittain haasteellisena. Vanhemmat ovat kertoneet, että apua on vaikea hakea ja se on ajoittunut väärällä tavalla.

Osaan suunnitelmista on otsikoitu kohta, missä käsitellään erikseen perheelle aikaisemmin tarjottuja palveluita. Kahdessa kolmasosasta suunnitelmia tätä otsikkoa ei ole. Näissä suunnitelmissa missä ei ole otsikoitu erillistä kohtaa, ei ole mainintaa perheen tukipalveluista ennen lapsen tai lapsien sijoitusta. Suunnitelmissa ilmenee, että perheissä on ennen sijoitusta ollut useampia tukipalveluita samanaikaisesti.

Syynä muuttoon oli tuolloin poikien äidin väsyminen. (Vanhemman nimi) on selvinnyt lasten kanssa yhdessä pitkään perheneuvolan, lastensuojelun avohuollon palveluiden ja isovanhempien tuella. Lisäksi isän ja lasten asioissa on ollut paljon verkostoneuvotteluja, jossa on ollut aiemmin mainittujen tahojen lisäksi (lapsen nimi) opettajia ja koulupsykologi. (Vanhemman nimi) on suhtautunut myönteisesti kaikkeen annettavaan tukeen omissa ja lasten asioissa.

Kekkonen (2004, 94) kirjoittaa kuinka vanhemmuudesta ollaan huolissaan asiantuntijoiden joukoissa. Hyvän vanhemmuuden harjoittamiseen on tarjolla rajattomasti tietoa, neuvoja, ohjeita ja palveluita. Vanhempien itsensä mielestä kuitenkin näissä palveluissa on liian harvoin mahdollisuus keskustella sellaisista perustavista kysymyksistä kuin vanhemmuuden identiteetistä, vanhemmuuteen kasvusta sekä lapsen ja vanhemman välisestä tunnesuhteesta. Aineistosta ilmenee vanhemmille tarjotuista tukitoimenpiteistä ennen lapsen huostaanottoa enemmän lastensuojelun avohuollon palvelut, kuin esimerkiksi suoranainen keskusteluapu vanhemmuuteen liittyvistä asioista. Sosiaalityöntekijöiden tarjoamasta keskusteluavusta tai henkisestä tuesta vanhemmalle ennen lapsen sijoitusta ei ole kirjoitettu asiakassuunnitelmiin.

(Vanhemman nimi) kävi lapsuus- ja nuorisovuosina perheneuvolassa, nuorten psykiatrisessa yksikössä keskustelemassa, sekä 15-vuotiaana oli vuoden kestänyt hoitojakso (Sairaalan nimi).

Otteen esimerkissä vanhemmalla on ollut keskusteluapua saatavilla nuorena ennen aikuisuuttaan, mutta tuolloin palvelut ovat keskittyneet muualle kuin sosiaalipalveluihin. Aineistossa niissä suunnitelmissa, joissa on nähtävissä vanhemman tukena terveydenhuollon palvelut apu sijoittuu pääasiallisesti mielenterveydenhoidollisiin asioihin tai päihdepalveluihin. Näihin suunnitelmiin on kirjattu vanhempien saavan keskusteluapua näiden palveluiden kautta.

Yleisesti ottaen vanhemmuutta on aineiston pohjalta tuettu monilla eri tukitoimilla ennen lapsen huostaanottoon päätymistä. Vanhemman päivärytmiä on pyritty ylläpitämään esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan avulla. Vanhemman jaksamista on tuettu lapsen päivähoidolla tai tukiperheen voimin. Vanhemmuuden tukeminen on haasteellista, koska siihen ei ole olemassa sosiaalipalveluissa erityistä käsikirjaa, joka määrittäisi mitä sen tulisi pitää sisällään. Jokaisen vanhemman tukeminen vaatii yksilöllistä huomioimista juuri hänen elämäntilanteessaan. Tarjolla olevat palvelut eivät välttämättä ole aina oikea aikaisia tai tarpeeksi vanhemmuutta tukevia juuri siinä hetkessä. Toisaalta vanhemman voimavarat eivät välttämättä ole riittäviä, jotta hän kykenisi ottamaan vastaan tarjottuja tukimuotoja.

6.4 Vanhemman tilanne

Aineistosta ilmenee vanhemman elämänhallinnan haasteita, joita heillä on ollut ennen lapsen huostaanottoa ja sijaishuollon aikana. Vanhemman elämänhallinnan haasteista merkitykselliseksi nousivat vanhemman taustatilanteeseen liittyvät asiat; vanhemman päihteiden käyttöön tai terveyteen liittyvät asiat sekä vanhemman nykytilanteesta kertovat asiat. Vanhemmalla itsellään saattaa olla esimerkiksi vielä asiakkuus jälkihuollossa, jolloin oma elämäntilanne ei ole niin tasainen, että hän kykenisi huolehtimaan lapsestaan. Terveyteen tai päihteiden käyttöön liittyvissä asioissa vanhemmalla itsellään voi olla tilanne, missä hän on intensiivisessä hoidossa, jolloin lapsi ei voi asua hänen luonaan. Vanhemman tilanne saattaa myös olla sellainen, että hänellä ei ole tarvittavia voimavaroja huolehtia lapsesta.

Vanhemman omalla elämäntilanteella on vaikutusta vanhemmuuden toteutumiseen. Vanhemman oma elämäntilanne saattaa asettaa rajat vanhemman kyvyille huolehtia lasten hyvinvoinnista (Pitkänen 2011, 85). Kahdeksaan asiakassuunnitelmaan vanhemman taustoista liittyvistä asioista ei ole kirjoitettu mitään. Aineistosta ilmenee neljä erilaista luokkaa, mitkä vaikuttavat vanhemmuuden toteutumiseen. Vanhemmuuden taustoihin vaikuttavia asioita ovat; vanhemman oma sijoitus, vanhemman uupuminen ja väsyminen eri asioista johtuen, vanhemman mielenterveydenongelmat ja vanhemman päihdeongelmat. Eniten vanhemmuuden toteuttamiseen vaikuttavia haasteita ovat mielenterveydenongelmat ja päihdeongelmat.

Lapsen äiti (nimi) on ollut raskausaikana eri pituisia jaksoja päihdehoidossa (paikan nimi) päihdehoitokeskuksessa ja asioinut A-klinikalla. Samoin lapsen isä (isän nimi) on ollut päihdehoidossa. (Äidin nimi) on ohjattu (hoitopaikan nimi) ensikotiin raskausaikana. Siellä hoito alkoi kaksi kuukautta ennen (lapsen nimi) syntymää. (Lapsen nimi) syntyi ensikotiaikana ja oli äitinsä kanssa ensikodissa (päivämäärä) loppuun saakka. Kotiharjoittelu omaan kotiin alkoi (päivämäärä) ja siihen liitettiin (paikkakunnan nimi) perhetyö tiiviisti mukaan heti alusta lähtien. Perhetyö jatkoi äidin tukemista (päivämäärä) saakka. Äidin käynnit A-klinikalla jatkuivat.

Otteesta ilmenee selkeästi, että vanhemmilla on ollut päihdeongelma koko raskaudenajan ja tähän on tarjottu apua laitos- ja avohoidolla. Kuitenkin vanhempien taustatilanne on ollut

niin haastava, että lapsen sijoitus on ollut ainoa vaihtoehto, perheelle tarjotuista palveluista huolimatta. Vajaasta puolesta osasta aineistoa on dokumentoitu vanhemman päihteiden käytöstä jotain. Aineistosta ilmenee, että viidellä vanhemmalla on edelleen runsasta alkoholin käyttöä ja yhdellä aktiivista pilven polttoa. Ne vanhemmat ketkä ovat antabus-hoidolla tai korvaushoidossa eivät sisälly tähän säännöllisesti päihteitä käyttävien ryhmään, vaan heidän tilannetta käsitellen säännöllisesti lääkkeitä käyttävien vanhempien ryhmässä. Neljään asiakassuunnitelmaan on dokumentoitu, että vanhemman kanssa on keskusteltu päihteidenkäytön epäilyistä, mutta vanhempi on näissä keskusteluissa kieltänyt päihteidenkäytön. Noin puoleen osaan aineistoa ei ole mitään merkintää päihteidenkäyttöön tai terveyteen liittyvistä asioista.

Vanhemman terveyteen liittyviä asioita on käsitelty yli puolessa aineistostani. Kuuteentoista suunnitelmaan on kirjattu selkeästi vanhemman käyttämä lääkitys joko mielenterveydenongelmiin, johonkin fyysiseen sairauteen tai päihderiippuvuuteen. Yhdeksällä vanhemmista on lääkitys mielenterveydenongelmiin, kolmella fyysiseen sairauteen, kaksi vanhemmista on korvaushoidossa ja kahdella on antabus- lääkitys. Aineistosta on nähtävissä, että usealla vanhemmista tilanne ei ole vain joko/ tai päihteidenkäytön ja mielenterveydenongelmien suhteen, vaan usein vanhemman tilanteessa vaikuttivat molemmat asiat.

(Vanhemman nimi) on käyttänyt kannabista, hänellä on todettu masennus ja hän käyttää lääkärin määräämiä rauhoittavia- ja särkylääkkeitä. (Vanhemman nimi) on tällä hetkellä sairaslomalla.

Yleisesti ottaen vanhemman nykytilannetta käsitellään lähes kaikissa asiakassuunnitelmissa, ainoastaan kahdesta suunnitelmasta ei ole poimittavissa vanhemman nykytilannetta kuvaavia asioita. Toisessa suunnitelmassa jossa ei ollut mainintaa vanhemman nykytilanteesta, vanhempi ei ole paikalla suunnitelmaa laadittaessa, jolloin vanhemman tilanteesta ei voi mainita mitään. Toisessa asiakassuunnitelmassa ilmeni, että vanhempi on tuonut esille, ettei hän halua keskustella sosiaalityöntekijän kanssa hänen ja perheensä nykytilanteesta. Kaikissa suunnitelmissa vanhemman nykytilanne on kuvattu selkeästi, siihen tarkoitettussa erillisessä osiossa. Nykytilanteen kuvaukset näyttävät kaikki erilaisina; osa osioista on huomattavan pitkiä ja osassa tilanne on kuvattu lyhyesti. Alla poiminta vanhemman nykytilanteesta..

(Vanhemman nimi) on ollut töissä (vuosiluku) alkaen kuljetusalalla (yrityksen nimi), joka tekee muuttoa myös ulkomaille. Tällä hetkellä (vanhemman nimi) on sairauslomalla (päivämäärä) työpaikalla sattuneen tapaturman vuoksi. (Vanhemman nimi) liukastui selälleen ja 20-30 kg laatikko pudonnut vasemman lonkan päälle. (Vanhemman nimi) kertoo olleen työhaastattelussa (paikkakunnan nimi). (Vanhemman nimi) tehnyt työsopimuksen ja alkaa tekemään satunnaisesti lisätöitä lauantaisin, kun pojat eivät ole kotilomilla.

Usein vanhempien elämäntilannetta käsiteltiin suunnitelmissa erilaisten vanhemmille tarjottujen palveluiden kautta, koska palvelut ovat usein iso osa vanhemman nykytilannetta. Suunnitelmiin on dokumentoitu vanhemmille tarjottuja palveluita, joita käsittelen erikseen vanhemmuuden tuki-osiossa. Alasuutari (2003, 129–130) kirjoittaa varsinaisesta vanhemman asiakkaana olemisen roolista. Hänen mielestään asiakkaan aseman vanhempi saa silloin, kun hän hakee asiantuntijaneuvoja vanhemmuutensa kysymyksiin. Tällöin hänellä on oma kysymys tai ongelma ja hän myös olettaa itsensä ensisijaiseksi toimijaksi asiassa, esimerkiksi pyrkiessään kotona tekemään jotain toisella tavalla suhteessa lapseen. Kuitenkin asiantuntijan rooli on keskeinen vanhemman ongelmien ratkaisussa.

Asiantuntijoina aineistostani ilmenee eri alojen työntekijöitä, jotka osallistuvat vanhemmalle pidettävään asiakassuunnitelma neuvotteluun. Asiantuntijat laativat yhdessä sosiaalityön ammattilaisen kanssa suunnitelman ja kartoittavat vanhemman nykytilannetta ja hänen mahdollisesti tarvitsemia palveluita. Ulkopuolista asiantuntijuutta hyödynnetään muun muassa työllistymiseen ja koulutukseen liittyvissä asioissa. Vanhemman työllistämiseen tai koulutukseen liittyvissä asioissa mukana voi olla esimerkiksi kuntouttava työtoiminta tai opinto-ohjaaja. Usean vanhemman nykytilanteen tukipalveluita tarjoaa terveydenhuollon henkilöstö, esimerkiksi psykiatrinen sairaanhoitaja. Asiakassuunnitelmiin (liite 6) on lisäksi dokumentoitu vanhemman nykytilanteesta kertovista asioista muun muassa asumiseen, työhön, eläkkeeseen, kotouttamiseen, vanhemman oikeuteen jälkihuollon palveluista ja vankilasta vapautumiseen liittyvistä asioista.

Vanhemman tilannetta kartoittaessa, työntekijän on hyvä tietää vanhemman palveluverkosto. Tällöin on helpompaa hahmottaa vanhemmalla jo olemassa olevia tukimuotoja. Tällöin suunnitelmaa tarkastaessa voidaan välttyä mahdollisilta päällekkäisiltä

palveluilta, kun suunnitellaan vanhemman tukemuotoja jatkossa. Usein vanhemman voi olla hankalaa oman kriisinsä aikana hahmottaa itse omaa tilannettaan, niin tällöin on hyvä, että hänen apunaan toimii työntekijä, joka voi dokumentoida asiakirjoihin selkeästi vanhemman tilannetta. Tällaisessa työskentelymuodossa vanhempi voi halutessaan palata suunnitelman asioihin ja tarjottuihin palveluihin hahmotettuaan tilannettaan selkeämmin pahimman kriisin jälkeen.

7 VANHEMMUUDEN TUKI

7.1 Vanhemman verkostot

Haastavissa elämäntilanteissa vanhemman jaksamisen tukemiseen liittyvät usein hänelle läheiset ihmiset. Läheisillä tarkoitetaan tässä muun muassa lähiomaisia, sukulaisia, työkavereita. Näiltä läheisiltä ihmisiltä vanhempi voi kokea saavansa tukea ja tärkeitä olisi, että hän voisi tukeutua näihin ihmisiin kriisinsä keskellä. Toisaalta vanhemman tuttavapiiri on myös voinut vaihtua lapsen huostaanoton myötä. Pitkänen (2011, 45) tuo esiin, kuinka läheissuhteilla nähdään olevan merkitystä oman elämäntilanteen kannalta. Merkityksellistä on voinut olla vaikeista ja vaurioittavista ihmissuhteista pois lähteminen, jolloin läheisiltä saatu apua ja tuki kuvautuvat tärkeänä. Aineisto-otteesta ilmenee, että vanha, ei niin sopiva tuttavapiiri, on vaihtunut uusiin ystäviin uuden elämäntilanteen myötä.

(Vanhemman nimi) kertoo osallistumisestaan huostaan otettujen lasten vanhempain ryhmään ja ryhmästä hän on saanut vertaistukea ja löysi uuden hyvän ystävän.

Aineistosta ilmenee, että vanhemmalla voi olla myös muita auttavia verkostoja kuin lähisukulaiset. Yhdessä suunnitelmassa läheisverkostoon kuuluvaksi vanhempi on nimennyt omahoitajan aikuispsykiatrian poliklinikalta. Yli puoleen osaan aineistoa läheisistä ja vanhemman tukiverkostosta on dokumentoitu jotakin. Aineistossani vanhemman lähiverkostoja kartoitetaan erillisellä kohdalla, mikä on otsikoitu suunnitelmiin nimellä; läheisverkosto. Yksi kolmasosa suunnitelmista on ilman mitään merkintää läheisistä tai vanhemman tukiverkostosta.

Omat ystävät ja puoliso toimivat monen suunnitelman mukaan vanhemman kantavana voimana. Sosiaalityössä vanhemman kanssa työskenneltäessä on hyvä, jos hänen tukiverkostaan kartoitetaan mahdollisen tuen osalta. Verkostojen kartoituksella vanhemmalle voidaan saada viranomaisverkoston ulkopuolisia rinnalla kulkijoita, jotka voivat auttaa vanhempaa kriisin hetkellä. Kumpusalo (1991, 13-14) kirjoittaa kuinka hyvinvointivaltio ei ole parhaimmillaankaan voinut ohittaa perheen ja läheisten antaman sosiaalisen tuen merkitystä. Sosiaalinen verkosto voi kuitenkin sisältää monenlaisia suhteita läheisistä viranomaisiin.

Yleisimmin sosiaalisella tuella tarkoitetaan niitä toimintoja, jotka liittyvät perheen ystävien, työtovereiden, sukulaisten ja naapureiden antamaan apuun (Thoits 1985; ref. Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 55). Sosiaalisen tuen saatavuus ja vastaanottaminen vaikuttaa siihen, mitä selviytymistapoja ihminen käyttää ja miten hän selviytyy. Merkityksellistä on ihmisen varmuus siitä, että hän saa apua silloin, kun sitä tarvitsee. Tuki vahvistaa selviytymistaitoja ja tuen käyttämistä; ihminen ei koe itseään yhtä haavoittuvaksi kuormittavissa tilanteissa. Ihmissuhteet toimivat selviytymisessä apuna. (Pierce ym. 1996; ref. Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 55.) Aineistosta ilmenee, kuinka läheisiltä saadaan huolenpitoa ja hyvien ihmissuhteiden tuella on mahdollista harjoitella omaa elämää. Otteesta ilmenee, kuinka isovanhemmat ovat isossa roolissa vanhemman jaksamisen tukemisessa.

(Vanhemman nimi) tukena (Paikkakunnan nimi) ovat poikien mummi (nimi) sekä isoisä (nimi), jotka ovat auttaneet perhettä mm. ottamalla poikia luokseen hoitoon. Isovanhemmat ovat edelleen valmiita tukemaan poikia sijoituksen aikana mm. tapaamisilla ja ottamalla poikia luokseen lomille. (Vanhemman nimi) arkeen voimavaroja ja tukea tuo myös (ystävän nimi).

Aineiston perusteella sosiaalista tukea ja apua saadaan usein eniten lähisukulaisilta, kuten esimerkiksi omilta vanhemmilta tai sisaruksilta. Yli puoleen aineistosta vanhempi on nimennyt läheisverkostoon kuuluvaksi oman äitinsä, vanhempansa tai sisarensa. Aineistosta ilmenee, kuinka lapsen isovanhemmat voivat olla niitä henkilöitä, joiden luona lapset käyvät sijaishuollon aikana lomilla. Useimmasta suunnitelmasta ilmenee myös, että vanhemmalla itsellään voi olla muutakin verkostoa olemassa, mutta kuitenkin

suurimmassa osassa suunnitelmia rinnalla kulkijana toimii oma lähisukulainen. Seuraavasta otteesta ilmenee, kuinka lähisukulainen on arjen askareiden tuki ja toisaalta hyvä ystävä on sosiaalisen tuen tarjoaja.

Äiti, joka sairastaa aivojen rappeumaa asuu (paikkakunnan nimi) vanhainkodissa. (Veljen nimi ja ikä) asuu perheineen (paikkakunnan nimi). Veljellä on kaksi tyttäretä (nimet ja iät). (Veljen nimi) kanssa tapaavat, sekä tarpeentullen hän antaa autokyydin mm. terveyskeskukseen, Lidliin jne. Isä on muuttanut noin puoli vuotta sitten (paikkakunnan nimi). Isän kanssa pitävät puhelimitse yhteyttä. Lapsuuden ystävä (nimi) asuu samassa talossa. Tapaavat kerran viikossa ja soittelevat usein. (sairaalan nimi) hoitajaksolta on jäänyt ystävä (nimi), joka asuu (paikkakunnan nimi). Ystävän kanssa pitävät yhteyttä puhelimitse ja tapaavat toisinaan.

Osaan suunnitelmista vanhemman verkostoista ja hänen taustoistaan on dokumentoitu laaja-alaisesti. Näihin suunnitelmiin on dokumentoitu, kuinka usein vanhempi on tekemisissä läheistensä kanssa ja minkälaisissa tilanteissa hän pyytää apua. Suunnitelmiin on myös dokumentoitu niitä lähisukulaisia, joita vanhemmalla on olemassa, vaikka hän ei kuitenkaan ole heidän kanssaan tekemisissä. Pääsääntöisesti verkostoja käsiteltävässä osiossa ei ole kuitenkaan dokumentoitu kuinka läheiset ovat vanhemman tukena, vaan näissä suunnitelmissa verkostoihin on viitattu vain muutamalla sanalla tai ei ollenkaan.

Sosiaalinen tuki nähdään ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin liittyvänä tekijänä. Sosiaalinen tuki voidaan nähdä keskeisenä ihmisen identiteetin muodostumisen ja kriisitilanteista selviytymisen tai muutoksen sopeutumisen kannalta. Sosiaalinen tuki on sosiaalisiin suhteisiin liittyvää positiivinen, terveyttä edistävä tai stressiä ehkäisevä tekijä. Tuen voidaan katsoa syntyvän yleensä sellaisen verkoston kautta, johon ihmisellä on pysyvä suhde. Useimmiten sosiaalista tukea ovat ne toiminnot, jotka liittyvät perheen, ystävien, työtovereiden, sukulaisten tai naapureiden antamaan apuun. (Gothóni 1990; ref. Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 55.) Aineistossa verkostoista oli dokumentoitu yleisellä tasolla, mutta joissakin tilanteissa vanhempi oli halunnut tuoda esiin verkoston merkitystä

omaan elämään ja tärkeäksi vanhemman verkostoksi aineistosta nousivat omat lapset. Esimerkissä on otteeseen kartoitettu läheisverkosto ja sen vaikutus vanhemman elämään.

Lapset (nimet) ja lapsen lapsi (nimi). (Vanhemman nimi) omat vanhemmat, sekä kaksi vanhempaa veljeä perheineen asuvat (paikkakunnan nimi). Läheisverkostosta (veljen ja hänen vaimonsa nimi) ovat (vanhemman nimi) tärkeitä ihmisiä. Voimavaroja arkeen tuovat myös pitkäaikaiset ystävät (nimet). Harrastusten kautta on tullut hyviä ystävyys-suhteita, sekä sijoitettujen lasten biologisten vanhempien vertaisryhmästä.

Niemi (2011, 241) kirjoittaa, kuinka sosiaaliset suhteet on otettava vakavasti huomioon yhteiskunta suunnittelussa, lainsäädäntötyössä ja poliittisessa päätöksenteossa. Yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyminen ovat ihmiselle haitaksi ja sosiaalinen tuki ja hyvinvointi tulisi pyrkiä mahdollistamaan kaikille kansalaisille. Gottlieb (1983, 211) kirjoittaa siitä, kuinka esimerkiksi ihminen joka muuttaa toiselle paikkakunnalle ilman läheisverkostoaan voi hakea sosiaalista tukea muun muassa työpaikaltaan, viranomaisilta tai muilta tahoilta, jotka eivät ole hänen lähipiiriään. Hän toteaa, että harvemmin sosiaalista tukea haetaan keltaisilta sivuilta, vaan ihminen pääasiallisesti kysyy apua perheeltään, muilta läheisiltään, työkavereiltaan tai naapureiltaan.

Kokonaisuudessaan aineistoon on dokumentoitu kolmesta erilaista läheistä tai verkostoa vanhemmille. Tärkeimmäksi nousevat lähisukulaiset ja seuraavaksi tärkeimmäksi nousevat omat lapset. Osaan asiakassuunnitelmista vanhempi on nimennyt lähiverkostoon kuuluvaksi sijaishuollossa olevan lapsen. Lapsen kummit tai vanhemman oma kummi on osalle vanhemmista läheisenä. Joissakin tilanteissa oma sukulainen ei voi olla läheisin, koska tilanne voi olla niin kipeä, ettei sitä haluta jakaa lähisukulaisen kanssa, vaan esimerkiksi omalla kummitädillä tai lapsen kummitädillä voi olla siihen tarvittava etäisyys. Tällöin vanhemmalle kipeistä asioista keskustelu voi olla helpompaa. Huostaanottoon liittyvä häpeä voi myös karistaa läheisverkostoa ympäriltä ja sukulaiset eivät välttämättä ole tietoisia asioista tai asioita ei välttämättä haluta jakaa heidän kanssa. Osana häpeää huostaanotosta voi olla myös se, ettei saa omaa ääntään kuuluviin ja ei halua leimautua omien läheistensä silmissä saamattomaksi.

7.2 Vanhemman ääni

Asiakassuunnitelmissa ei ole erillistä otsikkoa, jossa dokumentoitaisiin nimenomaan vanhemman toiveet, tavoitteet, tarpeet tai mielipide. Suunnitelmissa yleisesti noin puolessa aineistoa on erillinen kohta, jossa lukee otsikkona tavoitteet. Tästä otsikoinnista ei kuitenkaan selviä kenen tavoitteita nämä ovat; sosiaalipalveluiden asettamia vai vanhemman. Suunnitelmissa muutoin tavoitteita tai järjestettävää tukea tai vanhemman toiveita on käsitelty jonkun yleisen otsakkeen alla esimerkiksi; nykytilanne, nykyiset palvelut tai tavoite.

Ilman erillistä vanhemman toiveet/tavoitteet/mielipide - osiota aineistoon on kuitenkin dokumentoitu vanhempien tavoitteita, toiveita ja mielipiteitä. Nämä on poimittavissa suunnitelmista yleisesti, mutta ei välttämättä yhden ja saman otsakkeen alta. Seitsemään asiakassuunnitelmaan ei ole kirjoitettu tai ei ole nähtävissä vanhemman toiveita selkeästi. Viidestä näissä ei ole eritelty vanhemman tavoitteita sen erityisemmin. Yksi suunnitelma on laadittu ilman, että vanhempi on ollut paikalla sitä laadittaessa ja yhdessä suunnitelmassa vanhempi ei ole halunnut keskustella omista asioistaan.

Äidin voimavaroista vanhempana ja hänen perheensä tilanteesta ja tuen tarpeesta ei ole tällä hetkellä tietoa lastensuojelussa. Äiti ei ole halukas keskustelemaan asiasta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän (nimi) kanssa.

Vanhemman kuntoutumisen keinoja ja tavoitteita on dokumentoitu suurimpaan osaan suunnitelmia. Vanhempien asiakassuunnitelmiin on dokumentoitu neljäkymmentäviisi erilaista tavoitteisiin, toiveisiin tai mielipiteisiin liittyvää asiaa (liite 7). Isoimmiksi ryhmiä muodostuvat; asumiseen, viranomaisten kanssa työskentelyyn, arkeen, työhön, opiskeluun, omaan terveydentilaan ja lapsen asioihin liittyviä asioita. Eniten vanhempien omissa toiveissa tai mielipiteissä käsiteltiin lapsiin ja heidän tapaamisiin liittyviä asioita. Asiakassuunnitelmissa määrällisesti puolessa viitattiin vanhemman toiveiden ja vanhemman äänen liittyvän jotenkin lapsiin ja heidän asioihin. Kuuteen suunnitelmaan on dokumentoitu vanhemman toivovan huostaanoton purkua ja lapsen palaamista kotiin. Seuraavassa otteessa esimerkiksi vanhempi toivoo lisää tapaamisia ja että sijaisperheen kanssa työskentely toimisi paremmin.

(Vanhemman nimi) toivoo, että (lapsen nimi) ja hänen päivätapaamisia pidennetään ja aloitettaisiin yön yli kotilomat. (Vanhemman nimi) toivoo myös sijaisperheestä päin tiiviimpää yhteydenpitoa häneen (lapsen nimi) asioissa.

Tämä ote on aineistossa asiakkaan nykytilannetta käsittelevässä osiossa, ei mitenkään erityisesti vanhemman tavoitteet tai toiveet osiossa tai erillisessä lapsen tapaamisiin liittyvässä dokumentoinnissa. Pitkänen (2011, 25) kirjoittaa, kuinka vanhempien kuntoutumisen tukeminen on lastensuojelutyön sisällä erityisesti asiakassuhteeseen paikantuvaa auttamista. Aineistossa vanhempien kuntoutukseen liittyviä asioita käsiteltiin vanhemman arkeen liittyvissä tilanteissa. Vanhemman toiveet voi liittyä muun muassa siihen, että hän saisi opiskelu- tai työpaikan.

(Vanhemman nimi) oli tavoitteena suorittaa nuorten pajalla peruskoulu loppuun, joka jäänyt kesken hänen sairastuttua. (Vanhemman nimi) on hakenut (paikkakunnan nimi) opiskelupaikkaa puhdistuspalvelulinjalta, jonne hän ei ole tullut valituksi.

Otteessa vanhemman nykytilanne käsitellään yleisesti ottaen hänen omien tavoitteiden ja toiveiden kautta. Suunnitelmassa ei kuitenkaan ole dokumentoitu, että kuka tukee vanhempaa näissä hänen asettamissaan tavoitteissa. Jokinen (2008, 115-116) esittää, että tuki ymmärretään niin, että asiakasta ohjataan, neuvotaan, autetaan saavuttamaan niitä tavoitteita, joita hän itse tai työntekijä tai yhteiskunta on asettanut.

Lastensuojelun ammattikäytännöissä kuntouttavalla sosiaalityöllä ei ole tarkennettua omaa sisältöä. Kuntouttavan sosiaalityön tehtävänä on toimia asiakasta voimaannuttavalla tavalla ja sen tulee perustua asiakkaan kuntoutuksellisiin tarpeisiin ja siihen sosiaaliseen kontekstiin, jossa asiakas elää. Kuntoutusprosessin lähtökohtana voi näkyä syrjäytyminen ja tavoitteena on asiakkaan elämänhallinnan paraneminen ja voimaantuminen. (Pitkänen 2011, 25.) Aineistossa vanhemman omia ajatuksia kuntoutumisesta on kirjattu lähes jokaiseen suunnitelmaan. Yhtenä isona kuntoutumiseen liittyvänä tekijänä on kuvattu vanhemman omaa terveydentilaa tai siihen liittyviä tavoitteita ja toiveita. Osalla on tavoitteena päästä katkaisuhuoltoon tai saada terapiaa tai jatkaa omaa terapiaa. Yksi vanhemmista toi esiin, ettei halua laitoshoidoa, koska ei usko sen auttavan häntä sen hetkisessä tilanteessaan.

Vanhemmalla itsellään voi elämäntilanne olla edelleen niin haastava, ettei hänellä välttämättä ole mahdollisuutta edes ajatella vielä omia kuntoutumiseen liittyviä asioita rationaalisesti, jolloin vanhemman toiveet saattavat olla hyvin minimaalisia, esimerkiksi asumiseen liittyviä. Aineistossa asunnottomuuteen liittyviä asioita vanhemmilla oli vain yhdessä suunnitelmissa kirjattuna. Asumiseen liittyvissä asioissa vanhempien toiveita ovat muun muassa uuden asunnon saaminen, jotta lapsilla olisi enemmän tilaa vanhemman luona kotilomilla tai toisaalta kokonaan muutto toiselle paikkakunnalle niin, että vanhempi olisi lähempänä lapsen sijaishuoltopaikkaa.

Suunnitelmissa on nähtävissä, kuinka vanhempi koki lapsen huostaanoton aikaiset tilanteet niin haastavina, ettei ollut edes osannut pyytää apua. Yksi vanhemmista toi esiin, kuinka hän koki häpeää siitä, ettei saanut lastensa asioita hoidetuksi ja toivoi samalla avointa keskustelua omasta tilanteestaan omien vanhempiensa kanssa. Pitkänen (2011, 47) kuvaa kuinka vanhemmat olivat toivoneet keskusteluapua ja kuvanneet sen puuttuneen osaltaan kokonaan. Vanhemmat toivat esiin, kuinka he olisivat erityisesti kaivanneet apua asioiden pohtimiseen yhdessä ammattilaisen kanssa. Aineistossa ilmenee, että usein keskusteluapu vanhemmalle tulee sosiaalipalveluiden ulkopuolelta.

(Vanhemman nimi) lähiajan tavoitteina on päästä mielialapoliklinikalle psyykkisen voinnin arviointia varten. Mielialapoliklinikalle tarvitaan lääkärin lähete, jonka (vanhemman nimi) on ajatellut hankkia joko kunnalliselta tai yksityiseltä lääkäriltä.

Kuudessa suunnitelmassa ilmeni, että viranomaisten kanssa on tehty yhteistyötä vanhempien toiveesta. Suunnitelmista on nähtävissä, että osa vanhemmista on valmis kaikkeen mahdolliseen yhteistyöhön eri viranomaisten kanssa ja he haluavat ottaa vastaan kaiken mahdollisen tuen mitä on tarjolla. Yksi vanhempi toivoo selkeäsanaista ilmaisua siitä mitä häneltä vaaditaan, jotta lapset voivat palata kotiin. Yleisesti ottaen vanhemman ääni, toiveet, tavoitteet, kuntoutuksen tavoite on aineistossa nähtävissä, mutta ei kuitenkaan oman erillisen otsikoinnin alla.

Lankila (2010, 27) kirjoittaa tutkimuksessaan huostaanotettujen lasten vanhemmista, jotka ovat enemmän ja enemmän tietoisia omista oikeuksistaan ja näin ollen osaavat vaatia enemmän tukea ja apua itselleen. Sosiaalityön ja yhteiskunnan oikeudellistuminen vaikuttavat siihen, että vanhemmat ovat enemmän tietoisia omista oikeuksistaan.

Aineistoa käsitellessä on haastavaa löytää vanhemman omia mielipiteitä suunnitelmasta. Kyseessä on suunnitelma joka laaditaan huostaan otetun lapsen vanhemmalle ja tällöin suunnitelman laatijan tulisi laatiessaan kiinnittää erityistä huomiota siihen, että vanhemman ääni tulee suunnitelmassa kuulluksi. Vanhemman kuulluksi tuleminen auttaa sosiaalityöntekijää miettimään vanhemmalle tarjottuja tukitoimia yhdessä muiden ammattilaisten kanssa. On tärkeää, että vanhempi voi kokea tulleen kuulluksi, jolloin vanhemman on helpompi sitoutua asiakassuunnitelmaan laadittuihin tavoitteisiin.

7.3 Sosiaalipalveluiden tarjoamat palvelut

Lapsen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijän tulee kertoa vanhemmalle selkeästi erilaisista tukimuodoista. Aineistostani ilmenee, että asiakassuunnitelmissa ohjataan vanhempaa erilaisten tukipalveluiden pariin aktiivisesti. Sosiaalipalveluista vanhempia on ohjattu erilaisten tukimuotojen piiriin yhteensä kolmeenkymmeneen viiteen eri palveluun. (liite 8). Yleisin sosiaalipalveluista tarjottu tuki vanhemmille on kuvattu suunnitelmissa sosiaalityönä. Sosiaalityö sisältää muun muassa lastensuojelun avohuollon tukipalveluita perheelle, taloudellista tukea, aikuissosiaalityötä ja vanhemmuuden tukemista sosiaaliohjaajalta. Terveystuon palveluihin liittyvää ohjausta on muun muassa päihdesairaanhoidajan tapaamiset, aikuispsykiatrian palvelut ja yleisesti terveystuon palvelut. Usein vanhemmalla on päällekkäisiä tukitoimia ja tällöin on tärkeää, että vanhemman palveluilla tavoitellaan toimivaa kokonaisuutta. Rätty (2010, 304) kirjoittaa, kuinka huostaanotto on luonteeltaan väliaikainen toimenpide. Tämä merkitsee, että viranomaisen on lapsen huostaanoton aikana työskenneltävä aktiivisesti perheen kanssa lapsen kotiuttamiseksi ja huostaanoton lopettamiseksi. Lastensuojelulaki lähtee vanhemmuuden tukemisesta ja viranomaisen on sen suorittaman väliintulon jälkeenkin työskenneltävä aktiivisesti perheen jälleenyhdistämiseksi. Näiden lähtökohtien toteuttamiseksi on vanhemmille tarjottava ja heille järjestettävä sellaisia kuntouttavia tukitoimia, jotka tähtäävät perheen jälleenyhdistämiseen.

Pitkänen (2011, 42-43) kirjoittaa, kuinka lastensuojelutyössä merkittävänä tukimuotona vanhemmille on sosiaalityöntekijältä saatu tuki ja hänen järjestämänsä tukitoimet. Aineistossa sosiaalityö ilmeni erilaisina kokonaisuuksina kaikissa asiakassuunnitelmissa. Yleisesti sosiaalityötä on käsitelty esimerkiksi; lastensuojelun sijaishuollon palveluna,

vanhemmuuden tuki sosiaaliohjaajalta, avohuollon sosiaalityö, jälkihuolto-oikeus, vammaispalvelu, nuorisotyö, kuntouttava työtoiminta ja aikuissosiaalityön palvelut. Laitinen (2013, 72) kirjoittaa, että sosiaalityöllä on sosiaalisen tuen tarjoajana merkittävä rooli lapsen huostaanoton jälkeen. Sijoitettujen lasten vanhemmat tarvitsevat tukea kriisinsä läpikäymiseen, oman elämäntilanteensa järjestämiseen ja etävanhempana toimimiseen. Sosiaalinen tuki voi olla henkistä tukea, mikä tarkoittaa arvostamista, välittämistä, luottamista ja kuuntelemista. Se voi olla arviointitukea, kuten vahvistamista, palautteen antamista ja tasavertaisuutta, mutta myös tietotukea, kuten neuvoja, ehdotuksia, ohjeita ja tiedon antamista. Lisäksi sosiaalinen tuki voi olla konkreettista, kuten esimerkiksi taloudellista tukea tai muuta auttamista. Tuen funktiot eivät ole toisiaan poissulkevia. Sosiaalinen tuki on ihmisten, lähiyhteisöjen ja julkisten organisaatioiden tuottamia palveluita, joiden kautta ihmisen elämänhallinta ja autonomisuus lisääntyvät. (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 56-57.)

Sosiaalityössä vanhemmalle tarjotut tukitoimet löytyivät asiakassuunnitelmista erillisten otsikoiden alta. Otsikkoina suunnitelmassa saattaa olla; tavoitteet, keinot, nykyiset palvelut, suunnitelma vanhemmalle järjestettävistä tukimuodoista ja palveluista lapsen huostassa pidon aikana tai vanhemman ja lapsen välisen yhteydenpidon ja yhteistoiminnan toteuttaminen. Alla olevassa aineisto-otteessa otsikkona on; suunnitelma vanhemmalle järjestettävistä tukimuodoista ja palveluista lapsen huostassa pidon aikana.

Sovitaan yhteisesti, että (vanhemman nimi) varaa ajan oman alueensa lääkärille. (Vanhemman nimi) tilanteesta olisi hyvä saada lääkärin mielipide siitä, tulisiko työ- ja toimintakykyä arvioida tarkemmin. (Vanhemman nimi) on mahdollisuus 4 kuukauden toimeentulotukiasiakkuuden jälkeen päästä aktivointisuunnitelman piiriin.

(Vanhemman nimi) tulisi myös olla yhteydessä päihdesairaanhoidajaan. Yhteistyö päihdehoidon ja lastensuojelun kesken on välttämätöntä, ennen kuin lasten lomaa (vanhemman nimi) luokse voidaan arvioida.

Aineisto-otteessa vanhempaa on ohjattu kahteen eri terveydenhuollon palveluun sosiaalipalveluiden toimesta; lääkäriin tarkistamaan työkykyä sekä myös päihdesairaanhoidajan tapaamiseen, liittyen lasten tapaamisiin vanhemman luona.

Asiakassuunnitelmissa toiseksi suurimpana ryhmänä vanhemmille ohjattuina palveluina ovat terveydenhuollon palvelut, muun muassa lääkäriin ohjaamista, päihdepalveluita, terapiaa, psykiatrian poliklinikan palveluita. Terveydenhuollon palveluihin vanhempaa sitoutetaan, jotta vanhempi saisi eväitä omaan kuntoutumiseensa ja sitä kautta esimerkiksi mahdollisuuden lasten tapaamisten lisäämiseen.

Vanhemmalle palveluita tarjottaessa tulee tarkkaan miettiä, että ovatko ne palvelut sellaisia, joihin vanhempi pystyy tai haluaa sitoutua. Mari Pitkänen (2011, 20-25) käsittelee tutkimuksessaan sosiaalityön periaatteiden mukaan sosiaalityön asiakkaan kohtaamista subjektina, jolloin eettisenä periaatteena korostuu ihmisten kunnioittaminen ja itsemääräämisoikeus.

Aineistossa yli puolessa on käsitelty vanhemman taloudellista tilannetta ja siihen liittyviä ongelmia. Vanhempia on ohjattu hakemaan toimeentulotukea tai kulukorvauksia lasten tapaamisista aiheutuviin kuluihin. Taloudellisen tilanteen tasapainoon saaminen on myös yksi vanhemman kuntoutumisen keino. Kelan palvelut on usein liitetty taloudellisten etuuksien hakemiseen tai vanhempaa on ohjattu talousneuvontaan. Osalla vanhemmista on olemassa sosiaalipalveluiden välitystili, minkä avulla vanhemmat saavat taloudellisen tilanteessa pidetyksi hallinnassa. Kuitenkin nämä asiat on kirjoitettu suurimmassa osassa aineistoa luettelomaiseen muotoon esimerkiksi tavoite-otsikon alle:

Oman ammatin hankkiminen

Talous tasapainoon

Oman psyykkisen kuntoutumisen uudelleen käynnistäminen

(Lapsen nimi) mahdollinen kotiutuminen aikanaan edellyttää, että vanhemmalla on hankittuna ammatti ja pysyvä työpaikka, talous tasapainossa pysyväisluontaisesti ja elämänolosuhteet ovat vakaat. Vanhemman pitkäaikainen psyykinen kuntoutuminen tulee olla vakaalla tasolla.

Vanhempien kokemuksissa korostui, että nykyisissä työkäytänteissä tuen saaminen on paljon vanhempien oman aktiivisuuden varassa (Pitkänen 2011, 47). Palveluiden tarjoaminen ei saa kuitenkaan muodostua sosiaalityössä itseisarvoksi eikä vain ranskalaisilla viivoilla luoduksi luetteloksi. Tulee muistaa, että lapsen sijoitus on viimesijainen toimenpide ja siihen ryhdyttäessä sosiaalityössä on jouduttu mahdollisesti jo

pitkään kokeilemaan useita eri palveluita perheelle. Kuitenkin joskus voi tilanne mennä niin haastavaksi, että lapsi joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle. Tällöin sosiaalityö joutuu määrittelemään palveluita, joita vanhemman tulisi ottaa vastaan, että perheen tilanne saataisiin tasoittumaan.

Jokinen (2008, 116) tuo esiin, kuinka tuki määrittyy suunnitelmallisena toimintana, jolla pyritään kohti asetettuja tavoitteita. Suunnitelmallisuus puolestaan edellyttää sitä, että ennen tuen myöntämistä on selvitettävä tuen tarve ja tavoitteet. Hän kirjoittaa, että mitä tahansa tavoitteita ei lähdetä toteuttamaan vaan niiden tulee olla sosiaalityön suunnitelmien mukaisia tai sellaisia, jotka auttavat asiakasta toimimaan järkevästi. Tällaisten ”hyväksytyjen” tavoitteiden toteutumista tuetaan erilaisin toimenpitein ja antamalla asiakkaalle ohjausta ja neuvontaa. Aineistossa ohjausta ja neuvontaa oli muun muassa käsitelty aineisto- otteesta selviämällä tavalla.

Tukitoimena yhteydenpidon käynnistämiseksi keskusteltiin myös vanhemman osallistumisesta (paikkakunnan nimi) lastenpsykiatrian tukikeskusteluihin. Tukikeskusteluiden tarkoituksena olisi tuoda vanhemman näkökulma (lapsen nimi) varhaisvaiheisiin ja huostaanottoa edeltäviin tapahtumiin. Tällöin lastenpsykiatrian työntekijällä olisi mahdollista keskustella (lapsen nimi) kanssa tapahtumista myös äidin näkökulmasta ja lisätä (lapsen nimi) tietoa ja ymmärrystä tapahtuneesta. Tavoitteena olisi näin mahdollistaa äidin ja (lapsen nimi) lähentyminen toisiinsa.

Aineistosta ilmenee, että vanhempia on ohjattu keskusteluavun piiriin erilaisin keinoin, muun muassa yhdessä lapsen kanssa tai erikseen omaan terapiaan. Keskusteluavun piiriin on ohjattu muun muassa perheneuvolaan tai aikuispsykiatrian piiriin. Yhtenä tukipalveluna asiakassuunnitelmissa vanhempia on ohjattu osallistumaan erilaisiin ryhmätoimintoihin. Viidessä suunnitelmassa on maininta, että vanhempaa on ohjattu sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitettuihin ryhmiin, joissa on mahdollisuus keskustella vanhemmuuteen liittyvistä asioista. Mari Pitkänen (2011, 22) toteaa, että vanhempien kanssa tehtävässä lastensuojelutyössä tavoitteena on ohjata heitä kohti vastuullisempaa vanhemmuutta ja haastaa heidät pohtimaan asiaa myös lapsen kannalta.

Jokisen (2008, 115-118) tutkimuksessa haastateltu sosiaalityöntekijä tuo esiin, kuinka tiedon tarjoaminen on myös erittäin tärkeä tuen muoto. Tutkimuksesta ilmenee, että tuki ymmärretään niin, että asiakasta ohjataan, neuvotaan, autetaan saavuttamaan niitä tavoitteita, joita hän itse tai työntekijä tai yhteiskunta on asettanut. Tuki kuvataan myös asiakkaan kanssa kulkemiseksi, ei puolesta tekemiseksi. Asiakasta pyritään auttamaan tavoittamaan sosiaalityön suunnitelman mukaisia tavoitteita, joita voi olla esimerkiksi työllistyminen, raittiuden saavuttaminen, asunnon saanti, koulutukseen pääsy, kuntoutusjaksoon osallistuminen jne. tai siitä, että pyritään välttämään asiakkaan aseman heikkenemistä edelleen.

Räty (2010) avaa kirjassaan asian, joka nousee esiin vanhempien kanssa työskenneltäessä sosiaalityöstä yleisesti. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä joutuu usein työskentelemään kaksoisroolissa, koska etusijalle on kuitenkin laitettava lapsen etu esimerkiksi huostaanottotilanteissa. Tällöin lapsen sosiaalityöntekijä ei välttämättä pysty objektiivisesti käsittelemään, vaikka laki niin määrittelee, vanhemman tarvitsemia tukitoimenpiteitä muun muassa päihdeongelman hoitamisessa. (Räty 2010, 241.) Aineistostani yli puolessa on nähtävissä, että vanhemmalla on mahdollista työskennellä toisen työntekijän kanssa kuin sen, kuka työskentelee lapsen kanssa ja nämä kaksi tai useampi työntekijä työskentelevät esimerkiksi työparina perheen asioissa. Tällaisessa työmallissa on mahdollista välttää eturistiriitatilanteita.

Aineistostani kokonaisuudessaan ilmenee, että vanhempia on ohjattu useampaan erilaiseen palveluun. Työskennellessä sosiaalityössä on hyvä muistaa, että vanhemman auttaminen on moniammatillista yhteistyötä eri tahojen kanssa ja usein kuntoutumisen keinoina pidetään yhteistyötä eri viranomaisten kanssa.

7.4 Lapsen tapaamiset

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan huostaan otetun lapsen suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa. Vanhemman asiakassuunnitelman laatimisessa laki ei ole ottanut kantaa tuleeko siihen kirjata lapsen ja vanhemman väliseen yhteydenpitoon liittyviä asioita vai ei. Aineistostani kahteenkymmeneenkahteen on kirjattu jotain lapsen

tapaamiseen tai yhteydenpitoon liittyviä asioita, näistä neljään tapaamisista on kirjattu, että niitä käsitellään lapsen asiakassuunnitelmassa. Seitsemässä asiakassuunnitelmassa ei ole nähtävissä lapsen tapaamisista mitään.

Lapsia sijoitetaan kodin ulkopuolelle monista eri syistä. Huostaanoton tarkoituksena on pyrkiä turvaamaan lapsen oikeus turvalliseen ja lapsen kehitystä tukevaan hoitoon, huolenpitoon ja kasvatukseen. (Kujala 2003, 11.) Kuitenkaan vanhemmuus ei pääty lapsen sijoitukseen, jolloin lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa tulisi tukea käytettävien keinojen avulla. Suunnitelmiin, joissa on käsitelty lapsen ja vanhemman tapaamisia ilmenee, että tapaamiset järjestetään hyvin moninaisella tavalla. Yhdessä suunnitelmassa lapsi on ilmoittanut, että hän ei halua tavata vanhempansa. Asiakassuunnitelmaan se on dokumentoitu alla olevalla tavalla.

Vanhemman ja lastensuojelun tavoitteena on saada yhteydenpito vanhemman ja (lapsen nimi) välillä käynnistettyä. (Lapsen nimi) on toistaiseksi kieltäytynyt tapaamasta äitiään.

Ensisijaisesti vanhempi toivoo (lapsen nimi) sijaishuoltopaikan vaihtamista (perhehoitajan nimi) luota (sijaishuoltopaikan nimi). Perusteluina vanhempi esittää, että perhehoitaja ei tue vanhemman ja (lapsen nimi) yhteydenpitoa.

Aineisto-otteessa sosiaalityöllä ja vanhemmalla on sama näkemys lapsen tapaamisten tärkeydestä, kuitenkin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee lasta koskevassa päätöksen teossa selvittää lapsen mielipide. Vanhempi kokee, että nykyinen sijaishuoltopaikka ei mahdollista hänen ja lapsen tapaamisia, jolloin hän toivoo sijaishuoltopaikan muutosta. Rätty (2010, 382) tuo esiin, että lapsen vanhemmilla ja huoltajilla ei ole oikeutta määrätä lapsen sijaishuoltopaikasta, mutta huoltajan toiveet on kuitenkin otettava huomioon. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee huomioida lapsen ja hänen vanhempansa välisen yhteydenpidon mahdollistuminen.

Aineistosta ilmenee, että lapsen tapaamisia joudutaan järjestämään myös jollakin muulla tavalla, kuin vanhemman kotona, esimerkiksi sijaishuoltopaikassa tai valvotusti jonkun palveluntuottajan tiloissa. Lapsen ja vanhemman tapaamisiin liittyviä asioita asiakassuunnitelmiin on yleisesti ottaen dokumentoitu; kuinka usein vanhempi tapaa

lastaan, missä vanhempi tapaa lastaan, tuetaanko tapaamisia taloudellisesti ja miten yhteydenpitoa pidetään yllä.

Aineistossa on eriteltynä tapaamisiin liittyvinä asioina, että ovatko tapaamiset päivälomia, yölomaa tai koko viikonlopun kestäviä tapaamisia. Lapsen tapaamiseen liittyvää otsikointia ei ole olemassa yli puolessa osassa aineistoa, vaan tapaamisiin liittyvät asiat ovat nähtävissä näissä suunnitelmissa tavoitteet -osiossa. Kymmenessä suunnitelmassa on erikseen kohta, joka on otsikoitu; vanhemman ja lapsen välisen yhteydenpidon ja yhteistoiminnan toteutuminen. Esimerkki ote on kyseessä olevan otsikoinnin alta.

(Vanhemman nimi) toiveena ja tavoitteena on (lapsen nimi) tapaamisaikojen lisääminen. Hänen päätavoitteena on (lapsen nimi) huostaanoton purku ja kotiin palaaminen.

Suurimmassa osassa aineistoa ilmenee että, lapsen tapaamiset tukevat vanhemmuutta. Aineistossa lapsen tapaamisia lisää toivoneet vanhemmat ovat myös asettaneet tapaamismäärien lisäämisen heidän tavoitteekseen. Pitkänen (2011, 85) on tutkimuksessaan todennut, että vanhemmalle lapsen merkitys korostui erillään perinteisestä perheyhteisöstä, mutta kuitenkin perheenjäsenenä, jolloin merkityksellisenä näkyi lapsen ja vanhemman keskinäisen suhteen jatkuminen, vaikka arkielämän rakenteet olivatkin erillisiä.

Lapsen ja vanhemman välillä tulee aina olemaan erityinen side, jota tulisi vaalia. Aineistosta ilmenee, että sosiaalityössä on aina tilanteita, jolloin vanhempi ei ole kykeneväinen tapaamaan lastaan, erilaisista syistä johtuen. Vaikka vanhempi ei juuri sillä hetkellä olisikaan tapaamisiin valmis tai kykenevä, niin vanhemman ja lapsen tapaamisiin liittyviä asioita ei tulisi ohittaa vanhemman asiakassuunnitelmaa laadittaessa. Mikäli vanhemman oma elämäntilanne on kuormittava, lapsen velvollisuus ei ole ymmärtää tilannetta vaan hänellä on oikeus pitää yhteyttä vanhempansa. Tällöin asiakassuunnitelman laatijan tulee suunnitella vanhemman ja lapsen yhteydenpito parhaalla mahdollisella tavalla.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Oman lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle on jokaiselle vanhemmalla kriisi ja shokki. Äkilliset muutokset laittavat elämän uusiksi, jolloin vanha tuttu pohja murtuu. Vanhemman mieli ei sopeudu hetkessä, vaan on kaaoksessa. Tässä kaaoksessa kenen tahansa on vaikea tarttua mihinkään ilman ulkopuolista apua. Kuitenkin usein näissä tilanteissa vanhempi on hyvin yksin ”naaraamassa” tietoa siitä, miten pitäisi toimia. Sosiaalityöntekijän laatima asiakassuunnitelma voi olla yksi apu tällaisessa tilanteessa kasaamaan asiakkaan asioita yhteen asiakirjaan.

Näihin elämäntilanteisiin liittyy usein eri terveys-, sosiaali- tai viranomaistahoja, joiden kanssa asioita on selvittävä ja papereita pyöritettävä. Tällöin kriisissä olevalla vanhempi on voimia vaativa urakka edessä. Pelkästään ensimmäinen askel ongelmavyöhyden selvittämiseksi voi tuntua ylivoimaista. Asiakassuunnitelman yksi tarkoitus on selvittää vanhemmalle eri toimijat jotka työskentelevät vanhemman kanssa. Aineistoni pohjalta voin sanoa, että sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille on tyypillistä moniasiakkuus, jolloin suunnitelma on hyvä tuki selvittämään vanhemman elämäntilannetta ja tukitoimia. Asiakassuunnitelma mahdollistaa kaikkien niiden yhteistyötahojen tietojen keräämiseen yhteen samaan paikkaan. Tällöin tarvittaessa vanhemman, kuin toki sosiaalityönkin, on helpompaa palata tarkistamaan yhteistyötahojen tietoja ja mitä asioita on yhdessä sovittu.

Asiakassuunnitelman laatimisen lähtökohtana on hyvä pitää luottamuksellista työskentelyä vanhemman kanssa, niin että työskentelyssä otetaan huomioon vanhemman sen hetkinen tilanne. Työskenneltäessä vanhemman kanssa on hyvä arvioida, että missä vaiheessa vanhempi on kriisiä. Usein aivan akuutissa tilanteessa vanhemmalla ei välttämättä ole voimavaroja ottaa vastaan tarjottua apua. Tällöin suunnitelman laatimisen prosessi ei välttämättä ole niin yksiselitteistä, kuin voisi olettaa. Vaikka vanhempi kieltäytyisi sillä hetkellä tarjotusta tuesta jää sosiaalityöntekijän vastuulle tarjota tukitoimia uudestaan. Suunnitelman laatimisen tai tarkastamisen ajankohtaa on hyvä tarkastella siitä näkökulmasta, että onko vanhempi valmis ottamaan vastaan tarjottuja tukitoimia ja sitoutumaan työskentelyyn.

Vanhemman on hyvä tietää, että asiakassuunnitelmaan liittyvä työskentely on lakisidonnaista, muttei kuitenkaan niin, että se velvoittaisi vanhempaa sitoutumaan siihen

kirjattuihin palveluihin, vaan enemmänkin suunnitelman tarkoitus on ohjata ja tukea vanhempaa. Laki ei myöskään säädi siitä mitään, että mitä vanhemmalle laadittavaan suunnitelmaan tulee kirjata. Sijaishuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelman sisällön määrittää lastensuojelulaki.

Aineistoni pohjalta huomasi, että kunnilla on erilaiset asiakassuunnitelmat. Haasteena vanhemman asiakassuunnitelman laatimisessa on varmasti se, ettei asiakassuunnitelma laatimisesta ole olemassa mitään lakisäateistä ohjeistusta siitä, mitä siihen tulee kirjata. Asiakassuunnitelmat aikuissosiaalityössä yleensä liittyvät muun muassa asumisohjaukseen, toimeentulotukeen, kuntoutukseen, päihdehuoltoon, ehkäisevään toimeentulotukeen ja terveydenhuollon palveluihin. Näissä suunnitelmissa on joku ohjaava ohjenuora tai laki mitä seurata, mutta vanhemmuutta ja sen tukemista ohjaavaa ohjenuoraa tai lakia ei ole olemassa, joten tällöin vanhemmuutta ohjaavan asiakassuunnitelman laatiminen on haastavaa.

Tutkimustyöni alkumetrieni ja työkokemukseni pohjalta arvioin, että suunnitelmia jää kautta linjan sosiaalityössä runsaasti tekemättä tai niitä ei löydy erillisenä asiakassuunnitelmana tietojärjestelmistä. Tutkimukseni edetessä ja kielteisten tai ilman vastausta jäävien tutkimuslupahakemusten pohjalta käsitykseni suunnitelmien tekemättömyydestä kunnissa vahvistui. Pitkänen (2011, 63) tuo esiin, että hänen tutkimuksessaan haastatteleuille vanhemmille suunnitelmaa ei ollut laadittu. Tutkimusprosessissani törmäsin tähän samaan tilanteeseen, että suunnitelmia ei laadita vielä vanhemmille mitenkään järjestelmällisesti. Yhdellä paikkakunnalla sosiaalityöstä kerrottiin, että heillä resursointi on jaettu niin, että kaikille vanhemmille automaattisesti laaditaan asiakassuunnitelma lapsen siirtyessä sijaishuoltoon.

Suunnitelmien tekemättömyys ei välttämättä johdu siitä, ettei vanhemmat itse halua tai ettei sosiaalityöntekijöillä ole osaamista tehdä niitä, vaan ennemminkin tekemättömyys johtuu sosiaalityön resursoinnista. Osa kunnista ilmoitti minulle, ettei heillä ole sosiaalityössä resursseja suunnitelmia tällä hetkellä laatia. Huolestuttavaa tässä kuntien sosiaalityön resursoinnissa on, että kyseessä on lakisäateinen asia, johon jokaisella vanhemmalla on oikeus. Vielä tällä hetkellä laissa ei puhuta sosiaalityöntekijän velvollisuudesta tehdä vanhempaa koskevaa asiakassuunnitelmaa, vaan vanhemman oikeudesta asiakassuunnitelmaan. Usein sosiaalipalveluiden asiakkaat ovat viimesijaisten

palveluiden äärellä, jolloin vanhemman voimavarat eivät välttämättä ole sellaiset, että hän jaksaisi oman kriisinsä keskellä vaatia omia oikeuksiaan.

Haasteena vanhemman suunnitelman laatimiseen voi vaikuttaa se, että suoranainen hyöty siinä hetkessä asiakastyöhön voi jäädä näkemättä, jolloin sosiaalityöntekijät työpaineessa tinkivät asiakassuunnitelmien teosta. Kuitenkin on hyvä työpaineessa muistaa, että asiakassuunnitelma ei sido kuntaa määrittelemään sitä minkälaisia palveluita ja tukitoimia kulloinkin vanhemmalle järjestetään, vaan suunnitelman yhtenä tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja dokumentoida sosiaalityötä. Asiakassuunnitelmaa laadittaessa kysymyksenä herää helposti; miksi niitä pitäisi kirjata, kenelle niitä kirjataan, mitä niihin kirjataan ja missä raossa kirjaamiset tehdään? Asiakassuunnitelman tavoitteena voi osaltaan pitää myös sitä, että halutaan jäsentää asiakkaan kokonaistilannetta pidemmältä aikaa ja pyritään tavoitteelliseen sosiaalityöhön.

Aineistossani on yksi asiakassuunnitelma joka on laadittu ilman, että vanhempi on paikalla. On tärkeää huomioida, että suunnitelmaa ei laadita vain juridisen velvoitteen takia. Vanhemmilla on sama sosiaalityön tarve olemassa lapsen sijaishuollon aikana kuin ennen lapsen sijaishuoltoon siirtymistä. Sosiaalityössä tulee olla resursseja työskennellä vanhemman kanssa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Usein haasteena lastensuojelussa on, että vanhempien on vaikea ymmärtää, että myös he ovat asiakkaina lapsen sijaishuollon sosiaalityössä, vaikka työskentely kohdistuu ensisijaisesti lapseen. Usein vanhemmuus joutuu sijaishuollossa monella tavalla moraalisen arvioinnin, määrittelyn ja arvottamisen kohteeksi. Tällöin vanhempien kokemaa häpeää huostaanotosta ja omaan vanhemmuuteen liittyvistä asioista voi estää työskentelyn sosiaalityöntekijän kanssa, kuka vastaa lapsen asioista.

Aineistosta voi tulkita sen, että vanhemmalle on nimetty vastuutyöntekijä, mutta suunnitelmista ei selvinnyt onko hän sama työntekijä joka vastaa myös lapsen asioista. Aineistossani niin sosiaalityöntekijä, erityissosiaaliohjaaja ja sosiaaliohjaaja ovat toimineet suunnitelman kirjaajina ja tavanneet vanhempaa. Kuitenkaan aineiston suunnitelmiin ei ole selkeästi kirjattu välttämättä vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä työskentelevän henkilön ammattinimikettä, vaan lauseena suunnitelmissa saattaa olla: "Vanhemmuuden tuki tarvittaessa tai sosiaalityö tarvittaessa". Laki määrittää yksiselitteisesti, että vanhemman asiakassuunnitelman laatimisesta vastuussa on lapsen asioista vastaava

sosiaalityöntekijä, mutta vanhemman kanssa työskentelystä ei lakiin ole määritelty ammattinimikettä. Mielestäni vanhemman kanssa työskenneltäessä ei voida välttää ristiriita tilanteita, jos lapsella ja vanhemmalla on sama työntekijä, koska kuitenkin lastensuojelussa painopiste on lapsen kanssa työskentelyssä.

Sosiaalityössä on tilanteita, joissa konkretisoituu lapsen ja vanhemman tukemiseen liittyvät jännitteet. Asiakassuunnitelmissa nämä ilmenevät esimerkiksi erilaisina käsityksinä lapsen hyvinvoinnista vaikka sijaishuollon tarkoituksesta tai lapsen tapaamiseen liittyvissä tilanteissa. Jännitteinä on nähtävissä myös sosiaalityön ja vanhemman erilaisista näkemyksistä suunnitelmissa kirjatuista tukitoimista. Erään tutkimukseen osallistuneen kunnan sosiaalipalveluissa vanhemmuuden tuen tarjoaminen on ratkaistu niin, että sijaishuollossa eri henkilö työskentelee vanhemman kanssa, kuin henkilö kuka työskentelee lapsen kanssa.

Asiakassuhteeseen sosiaalityössä yleisesti ottaen liittyy paljon ristiriitaisia tunteita, joita etenkin ulkopuolisten on vaikea ymmärtää. Asiat ovat harvoin sosiaalityössä joko/ tai, ne ovat lähes poikkeuksetta sekä/ että. Asiakas saattaa samanaikaisesti sekä vastustaa sosiaalityöntekijän tekemiä ehdotuksia sekä toivoa niitä. Asiakassuunnitelmissa ei ole selkeästi kohtaa, jossa käsitellään vanhemman toiveita. Suunnitelmiin tavoitteet on laadittu, mutta niissä ei ole selkeästi nähtävissä kuka ne tavoitteet on laatinut; sosiaalityö vai vanhempi. Mielestäni asiakassuunnitelmista puuttuu kohta, jossa on selkeästi nähtävissä vanhemman tavoitteet ja sosiaalityön tavoitteet. Tämä mahdollistaa, että suunnitelmaan voidaan kirjoittaa tarvittaessa eriävät mielipiteet.

Ulkopuolisen voi olla vaikea ymmärtää vanhemman jumiutumista ja toivottomuutta, ellei ole ymmärrystä haavoittuvuudesta ja raskaiden taakkojen alla olemisesta. Tällöin läheisverkoston tarjoama sosiaalinen tuki on tavoiteltavaa ja kenties ainoa apu siinä hetkessä. Aineistostani nousi selkeästi esiin se, kuinka sosiaaliset suhteet ovat yksi kantava voima vanhempien elämässä. Yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyminen ovat ihmiselle haitaksi ja usein vanhemmat toivatkin suunnitelmissa esiin sen, kuinka läheisten avulla he ovat jaksaneet eteenpäin ja lisäksi tärkeinä jaksamisen edistämässä ovat olleet omat lapset. Aineistoni suunnitelmiin on dokumentoitu muutoin vähäisesti lapseen liittyviä asioita, joka varmaan osaltaan johtuu siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle laaditaan oma suunnitelma, jonka vanhempi saa itselleen.

Osa asiakassuunnitelmista oli minulle vaikealukuisia, vaikka olen itse työskennellyt sosiaalipalveluissa useamman vuoden ajan. Jäin pohtimaan, että kuinka vanhempi voi ymmärtää ja hahmottaa asiakassuunnitelman sisällön. Suunnitelman dokumentointi on sosiaalityön kieltä, jolloin vanhemman voi olla sitä vaikea ymmärtää. Suunnitelmiin dokumentoitu tieto on pirstaleista, joten tällöin vanhemmalla voi olla haastavaa hahmottaa kokonaisuutta. Esimerkiksi jos suunnitelmaan on kirjattu, että vanhempi kertoo vointinsa olevan hyvä, onko se vanhemman kokemus vai asian myöntämättömyyttä? Mitä tuolloin on huostaanoton takana? Haastavaa kokonaisuudessaan aineistossa on tekstin merkitysten löytäminen; tarkoitetaanko sitä vai tätä?

Asiakassuunnitelma palaverissa on useita eri työntekijöitä, mutta suunnitelmiin ei välttämättä ole selkeästi laadittu kuka vastaa ja mistä. Suunnitelmista on vaikeasti löydettävissä muutostyöhön liittyviä toteutumisia. Suunnitelmiin tulisi lisätä kohta jossa käydään läpi asiakkaan elämäntilanteen muutosta. Vanhemmalle laadittu asiakassuunnitelma voi parhaimmillaan mahdollistaa muutoksen. Muutos lisää vanhemman elämänhallintaa, joka tukee lapsen sijaishuollon toteutumista ja edistymistä. Vanhemman elämässä tapahtuva muutos voi mahdollistaa perheen jälleenyhdistämisen ja lapsen huostaanoton purkamisen.

Hyvässä asiakassuunnitelman laadinnassa tulee alkuun huomioida otsikointi. Otsikoiden tulee olla selkeitä, jotta ne ohjaavat selkeään ja johdonmukaiseen kokonaisuuteen. Asiakassuunnitelmasta tulee selvittää mitä asia koskee ja miksi tämä laaditaan ja mikä laki laatimista säätelee. Esimerkiksi vaikka otsikolla: Vanhempaa koskeva asiakassuunnitelma (LsL 30 §).

Seuraavana pääotsikkona asiakassuunnitelmassa ovat seuraavat aiheet: Suunnitelman laatimisen aika ja paikka sekä osallistujat. Perheen taustatiedot ja vanhemman nykytilanne; tämän otsikon alla on hyvä käsitellä esimerkiksi perheenjäsenet ja lyhyesti perheen historiaa ja aiempia tukitoimia. Vanhemman nykytilanteesta tulee näkyä; koulutus, työhistoria, asuminen, sosiaaliset suhteet, terveydentila, päihteiden käyttö ja taloudellinen tilanne.

Lapsen tilannetta asiakassuunnitelmassa on hyvä käsitellä jonkin verran, vaikka lapselle laaditaankin oma asiakassuunnitelma. Kuitenkin vanhemman asiakassuunnitelmaan on

kirjattava esimerkiksi tietoja sijaishuollon kestosta ja sijaishuoltopaikasta. Mahdolliset lapsen saamat tukitoimet ja lapsen erityistarpeet on myös hyvä olla vanhemman asiakassuunnitelmassa lyhyesti nähtävissä, niin tämä lisää vanhemman ymmärrystä siitä mikä lapsen sen hetkinen tilanne on.

Vanhemman tavoitteet tulee kirjata omaksi osiokseen suunnitelmassa. Tässä osiossa on hyvä käydä vanhemman mahdollisia lyhyen ajan tavoitteita ja pitkän ajan tavoitteita erikseen läpi. Tavoitteissa myös on hyvä eritellä mitkä ovat vanhempaa itseään koskevia tavoitteita ja mitkä ovat perhettä koskevia tavoitteita. On suotavaa kirjoittaa erikseen sosiaalityön asettamat tavoitteet ja vanhemman tavoitteet. Tällöin tavoitteisiin on helpompi palata seuraavalla kerralla, kun vanhemman tilannetta arvioidaan. Joskus sosiaalityön tavoitteet voivat olla eriäviä vanhemman tavoitteisiin nähden.

Tämän jälkeen suunnitelmaan olisi hyvä kirjata tukitoimenpiteet ja palvelut, joita vanhemmalla on olemassa ja joita vanhemmalle voidaan tarjota. Erillisenä otsikkona voisi olla lapsen tapaamisen ja yhteydenpidon tukemiseen liittyvät asiat. Asiakassuunnitelman voimassaoloa on hyvä tarkentaa esimerkiksi lauseella; Asiakassuunnitelma on voimassa toistaiseksi ja sitä arvioidaan viimeistään (aika ja paikka). Viimeisenä kohtana asiakassuunnitelmassa olisi hyvä olla asiakkaan suostumus kohta. Tässä kohdassa kirjoitetaan selkeästi se, että asiakassuunnitelmassa nimetyt tahot voivat tarvittaessa vaihtaa tietoja ja tehdä yhteistyötä tämän suunnitelman toteuttamiseen liittyvissä asioissa.

Sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille laadittuja asiakassuunnitelmia on Suomessa tutkittu vielä vähän. Uskon tämän johtuvan siitä, että laki muutos on vielä tuore ja suunnitelmia ei ole laadittu, koska todellisuudessa sijaishuollon sosiaalityön resursointi keskittyy kuitenkin vielä enemmän lapsen asioihin. Toisaalta laki ei vielä vaadi laatimaan vanhemmille asiakassuunnitelmaa, vaan sanamuoto on ”tulisi laatia tarpeen mukaan”, jolloin asiakassuunnitelmien kehittäminen ei ole vielä sosiaalityön tutkimuksen keskiössä. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia vanhemmille laadittujen asiakassuunnitelmien vaikuttavuutta vanhemman elämänhallinnan näkökulmasta.

Vanhemmuuden tukemista sijaishuollon aikana on jonkin verran tutkittu. Joitakin hankkeita on vanhemmuuden tukemiseen sijaishuollon aikana ollut olemassa. Heikki Waris-instituutilla oli hanke yhdessä Soccan kanssa vuosina 2009 -2011. Hanke oli suunnattu

vanhempien kuntoutumista tukeviin palveluihin, hankkeesta syntyi Miia Pitkäsen (2011) Vastuun paikka! -väitöskirja. Vuonna 2006 alkoi VOIKUKKIA – projekti, mikä muodostui verkostohankkeeksi 2010 alkaen ja tällä hetkellä rahoitus on vuodelle 2015 asti. Hankkeen tarkoituksena on tukea vanhempia joiden lapset ovat sijaishuollossa. Hanke tuo esille sen, että vanhemmuus voi jatkua huostaanoton jälkeenkin. VOIKUKKIA -verkostohanke keskittyy nostamaan esiin vanhempien tukemiseen ja työntekijöiden työtilanteeseen liittyviä asioita. Hanke tuo esiin keskustelua siitä, kuinka vanhempien rooli usein jää unholaan huostaanotossa ja lapsen sijaishuollon aikana. Hankkeen nettisivuilta löytyy kirjallisuutta ja tutkimuksia mitkä käsittelevät vanhemmuutta huostaanoton aikana.

Sosiaalityön resurssien rajallisuus tuo haasteensa siihen, että vanhemmille ei ole mahdollista vielä laatia asiakassuunnitelmia riittävässä määrin. Vaikka sosiaalityössä tunnustetaan ja tiedostetaan, että vanhemmalle laadittava asiakassuunnitelma voi vaikuttaa merkittäväällä tavalla vanhemman elämänhallintaan, lapsen sijaishuollon toteutumiseen, perheen jälleenyhdistämiseen sekä huostaanoton purkamiseen. Työni tavoitteena on tuoda selkeitä käytänteitä kuntien sosiaalityöhön asiakassuunnitelmien laatimiseen. Selkeä asiakassuunnitelma pohja ohjaa työntekijää suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen sosiaalityöhön. Vanhemmalle selkeästi laadittu asiakassuunnitelma mahdollistaa kokonaistilanteen hahmottamisen, ymmärryksen työskentelyn keinoista ja tavoitteista.

LÄHTEET:

Alasuutari, Maarit (2003) Kuka lasta kasvattaa. Tampere: Tammer-paino.

Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (912/1992)

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987)

Banks, Sarah (2006) Ethics and Values in Social Work. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Berg, Pia- Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D48/2008.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2003) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gothóni, Raili (1990) Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Tutkimus kalliolaisten ja kiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta, sosiaalisista verkostoista ja tuesta. Julkaisuja 2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Gottlieb, H. Benjamin (1983) Social support strategies. Guidelines for Mental Health Practise. England: SAGE Publications Ltd.

Hallintolaki (434/2003)

Haukka-Wacklin, Tuula & Metteri, Anna (2004) Teoksessa kuntoutus kanssamme, ihmisen toimijuuden tukeminen. Toim. Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilppo. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.

Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, tutkimuksia 77. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Henkilötietolaki (523/1999)

Hiltunen, Tarja (2005) Äitien voimaantuminen lasten huostaanoton jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Hoikkala, Tommi (1993) Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.

<http://www.voikukkia.fi/materiaalit>

Hurtia, Paula (2008) Lapsi oman elämänsä asiantuntijana lastensuojelun alku- ja tilannearviossa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön Pro gradu – tutkielma.

Ilmonen, Kari (2001) Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokinen, Arja (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Juffer, Femmie & Bakermans-Kranenburg Marian J. & van IJzendoorn Marinus H. (2008) Promoting Positive Parenting. An attachment-based intervention. New York: Lawrence Erlbaum Associates.

Juhila, Kirsi (2000) Neuvot ja pulmat lastensuojelukeskusteluissa. Teoksessa Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) Auttamistyö keskusteluna, tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2008) Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (2000) Sosiaalityön toimintakulttuurit. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Kalpa, Hanna & Kuusisto-Niemi Sirpa (1997) Jäsennellyn tiedon avulla palveluketjujen hallintaan: asiakas- ja potilasasiakirjaprojektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Aiheita 1997:11. Helsinki: Stakes.

Kangas, Urpo (2004) Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anna (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kekkonen, Marjatta (2004) Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Stakes, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 281. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kivistö- Pyhtilä, Tuula (2008) Huostaanotto ja siitä selviytyminen – vanhemman näkökulma. Perheterapia lehti 4/08, Suomen mielenterveysseura Koulutuskeskus. Mikkeli: AO-paino.

Kotikuntalaki (201/1994)

Kujala, Virpi (2003) Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Painohäme Oy

Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 8/1991. Helsinki: VAPK-kustannus.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. Hoitotiede Vol. 11, no 1/99.

Kääriäinen, Aino (2005) Dokumentointi tiedonmuodostuksena. Teoksessa Satka, Mirja, Karvinen-Niinikoski, Synnöve, Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Gaudeamus Helsinki University Press/ Palmenia.

Kääriäinen, Aino (2006) Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) Lapset ja sosiaalityö, kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell Oy.

Kääriäinen, Aino & Leinonen, Ansa & Metsäranta, Hannele (2006) Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.

Kääriäinen, Aino (2009) Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/ Neuvo-projekti.

Laakso, Riitta (2012) Vanhempien kanssa tehtävä työ ja moraalikysymykset lastenkodissa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Autonen - Vaaraniemi, Leena (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria & Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu (2011) Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Tampere: Juvenes Print.

Laitinen, Ninja (2013) Vanhemman kokemuksia ja odotuksia sosiaalisesta tuesta lapsen huostaanoton aikana. ”Että se sosiaalityöntekijä on mun kanssakulkija siinä matkan varrella”. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu – tutkielma.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999).

Lankila, Tanja (2010) Vanhemmuuden näyttäytyminen huostaanotto-prosessissa dokumentoitujen asiakirjojen valossa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön Pro gradu – tutkielma.

Lastensuojelulaki (419/2008).

Muukkonen, Tiina (2008) Suunnitelmallisen sosiaalityön prosessi. Teoksessa Muukkonen, Tiina (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. Helsinki: Yliopistopaino.

Metsämuuronen, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja 4. Viro.

Metteri, Anna & Haukka-Wacklin, Tuula (2004). Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki: Stakes.

Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. SoPhi;27. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Niemi, Petteri (2011) Minä itse ja sen määrääminen. Teoksessa Kotiranta, Tuija & Niemi, Petteri & Haaki, Raili (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusteet. Gaudeamus, Helsinki University Press: Tallinna Raamatutrukikoda.

Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Jyväskylä: Korpiljyvä Oy.

Nummela, Tiina (2007) Huostaan otettujen lasten vanhempien tukeminen, huostaan otettujen lasten vanhempien kokemuksia tukemisesta huostaanottohetkellä ja sijaishuollon aikana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.

Parviainen, Jaana (2006) Kollektiivinen tiedonrakentaminen asiantuntijatyössä. Teoksessa Parviainen, Jaana (toim.) Kollektiivinen asiantuntijuus. Tampere: Juvenes Print.

Pasanen, Kaarina & Pärssinen - Hentula, Irene (2011) Adoptiolapsen ja hänen vanhempensa vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojaaminen. Helsinki: WSOYpro OY.

Palsbro, Lene (2000) Argumentation and knowledge – An empirical study on inference-making in expert and novice reasoning. Teoksessa Lundquist, Lita & Jarvella, Robert J. (toim.) Language, text and knowledge. Mental models of expert communication. Berlin: Mouton de Gruyter, 207-234.

Pitkänen, Mari (2011) Lastensuojeluprosessi, Tapaustutkimus biologisen vanhemman kokemuksista lastensuojelun sijoitusprosessissa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Pro gradu – tutkielma.

Pitkänen Miia, Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja nro 26,2011. Helsinki: Yliopistopaino.

Poikela, Ritva (2010) Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa-kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Helsingin yliopisto sosiaalitieteiden laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Rantasalmi, Soile (2008) Aikuissosiaalityön suunnitelmallisuus -kehittämistyön suuntaviivoja. Teoksessa Huotari, Kari & Hurtig, Johanna (toim.) Sosiaalityötä monitoroimassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D38/2001. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto.

Roos J.P. & Rotkirch Anna (1997). Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa. Helsinki: Gaudeamus.

Roos, J.P. (Toim.) (2004) Huostaanottokirja. Jyväskylä: Korpilampi Oy.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu (1999) Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.

Räty, Tapio (2010) Lastensuojelulaki- käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saarnio, Tuula (2004) Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja, Saarnio, Tuula & Hujala, Anna (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sinkkonen, Jari (2001) Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sorvari, Hannu (2001) Asiakastiedon suoja sosiaalihuollossa. Helsinki: Tammi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet (2001). Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:11. Helsinki: Edita.

- Tarkka, Marja-Terttu (1996) Äitiys ja sosiaalinen tuki. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Thoits, Peggy (1985) Social support and psychological well-being: theoretical possibilities. Teoksessa Irwin Sarason&Barbara Sarason (toim.) Social support: theory, research and applications. Dordrecht, Boston, Lancaster:Martinus Nijhoff Publishers.
- Toimeentulotuki, opas toimeentulotukilain soveltajille (2007). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:11.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Upanne, Mauri (2004) Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Puonti, AnnaMaija, Saarnio, Tuula & Hujala, Anna (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LIITE 1

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Tietojen saamiseksi salassa pidettävistä rekistereistä ja asiakirjoista

Toimin Tuusulan sosiaalipalveluissa lastensuojelun erityissosiaaliohjaajana. Tällä hetkellä olen opintovapaalla omasta virastani. Opiskelen Tampereen yliopiston maisteriohjelmassa, pääaineenani sosiaalityö. Aloitin opintoni syksyllä 2013 ja tarkoitukseni on saada opinnot päätökseen vuoden 2015 loppuun mennessä ja valmistua yhteiskuntatieteiden maisteriksi.

Haen lupaa saada salassa pidettäviä sosiaalityön asiakastietoja koskevia asiakirjoja käyttöni tutkimustani varten. Kyseessä on Pro- gradu tutkimus, mitä ohjaa Tampereen yliopiston Lehtori Heli Valokivi. Hakemuksen liitteenä on tutkimussuunnitelma mistä selviää tarkemmin tutkimuksen aihe ja tutkimuksen aikataulua.

1. TUTKIMUKSEN NIMI

VANHEMPIEN TUKIPALVELUT LAPSEN SIJAISHUOLLON AIKANA
Tarkastelussa vanhemmille laaditut sosiaalityön asiakassuunnitelmat

2. TUTKIMUKSEN VASTUUHENKILÖ JA YHTEYSTIEDOT

Lehtori Heli Valokivi
33014 Tampereen yliopisto
Puh.(03)355111
Puhelinvaihte
heli.valokivi@uta.fi

Mirva Lehtimäki
xxxxxxx
0xx00 xxxxxx
050-xxxxxxx
xxxxxx.xxxxxx@xxxxx.com

LIITE 2

YHDEN ASIAKASSUUNNITELMAN SISÄLTÖ TIIVISTETTYNÄ

1. **1971 Nainen** (kirjattu 19.2.2013)

Suunnitelmaa laatimassa asiakas, sosiaalityöntekijä ja erityissosiaaliohjaaja.

Suunnitelmasta ei selviä, kuinka pitkään lapset (suunnitelmasta pääteltävissä että naisella on kaksi lasta) ovat olleet huostaan otettuina ja mihin heidät on sijoitettu. Huostaanoton perusteina on ollut vanhempien päihteiden käyttö, lasten huollossa ja huolenpidossa olleet puutteet. Sijaishuollon aikana on tullut esille lasten psyykkistä oirehdintaa.

Naisella on ammatillinen koulutus (lähihoitaja). Tällä hetkellä hän on työttömänä työnhakijana. Suunnitelmassa ohjataan mahdollisesta perusosan leikkaamisesta jos ei työnhaku katkeamatta voimassa.

Päihteiden käyttö säännöllistä, noin 5-7 krt/vko. Keskustelua päihdesairaanhoidajan tapaamisten tärkeydestä. Käy noin 2krt/kk omasta toivomuksesta tapaamassa päihdesairaanhoidajaa.

Asiakas on ollut päihdehoidossa kuukauden jakson pari vuotta sitten. Nyt avohoidossa, tästä kirjattu suunnitelmaan, että sovitaan, että asiakas pyrkii sitoutumaan päihdesairaanhoidajan tapaamisiin 2krt/kk.

Vanhemman tarvitsemaksi tueksi on kirjattu oman paikkakunnan terveyskeskuksen lääkärin tapaamiset masennuksen hoidossa. Depressiohoidajan tapaamiset päättyneet, koska käy päihdesairaanhoidajalla. Ei halua mennä kuntouttavaan työtoimintaan, tarjottu useamman kerran mahdollisuutta suunnitelman mukaan, ei halua mennä edes tutustumaan. Sosiaalityön palvelut. (Ei eriteltynä tarkemmin mitä...)

Vanhemmalle suunniteltuja tukimuotoja on ensisijaisesti kuntoutuminen terveydenhuollon palveluiden kautta lääkärin tapaamiset ja päihdesairaanhoidajan tapaamiset. Toimeentulotuen hakeminen säännöllisesti jos ei ole omia tuloja.

Vanhemman ja lapsen tapaamisia tuetaan täydentävällä toimeentulotuella, silloin kun toimeentulotuki oikeus.

Seuraavaa päivitysaikaa ei ole merkitty.

LIITE 3

AINEISTON LUOKAT

Luokat

- Kuka suunnitelman laatinut (luokka asiakassuunnitelman laatiminen)
- Vanhemman verkostot (luokka vanhemman verkostot)
- Missä/ milloin/ ketä paikalla asiakassuunnitelman laatimisessa (luokka asiakassuunnitelman laatiminen)
- Vanhemman kuntoutumisen keinot (itse määrittelemät) (luokka tukitoimet ennen sijoitusta)
- Huostaanoton perusteet onko nähtävissä ja mitä (luokka lapsen tilanne)
- Vanhemman päihteiden käyttö/ lääkkeet (luokka tukitoimet ennen sijoitusta))
- Onko suunnitelman tarkistamisesta kirjattu mitään (luokka asiakassuunnitelman laatiminen)
- Ketkä ovat tiedoksisajia, onko allekirjoituksia (luokka asiakassuunnitelman laatiminen)
- Vanhemman taustat/vanhemmuuden tuki ennen sijoitusta (luokka vanhemman tilanne)
- Lapsen tapaamiset onko kirjattu (luokka lapsen tapaamiset)
- Sosiaalitoimen tarjoamat tukimuodot (luokka sosiaalipalveluiden tarjoamat tukitoimet)
- Sijaishuoltopaikan tiedot/sijoitusmuoto (luokka lapsen tilanne)
- Vanhemman ääni/ toiveet/tavoitteet (luokka vanhemman ääni)
- Vanhemman nykytilanne (päihteet, lääkitys, työ, koulutus yms.) (luokka vanhemman tilanne)
- Sosiaalitoimen tavoitteet (luokka sosiaalipalveluiden tarjoamat tukipalvelut)

LIITE 4

KETKA ASIAKASSUUNNITELMAA LAADITTAESSA OVAT MUKANA

28 asiakas

1 päihdeohjaaja

1 päihdesairaanhoidaja

18 sosiaaliohjaaja (sijaishuollon)

1 sijaisvanhemmat

1 järjestön stt (PeLa)

1 palvelukodin ohjaaja

1 a-klinikan edustaja, äidin omahoitaja

3 sosiaalityöntekijää kunnan palveluista (ei selviä onko aikuissosiaalityö/sijaishuolto/avohuolto)

10 sijaishuollon sosiaalityöntekijä (yksi näistä vs.)

3 aikuissosiaalityöntekijä

1 asiakas ei paikalla (laatijana vs. stt.)

5 erityissosiaaliohjaaja (lastensuojelusta)

3 puoliso

1 vanhemman asiamies

1 Nuorisoaseman kriisityöntekijä

1 seksuaaliohjaaja

2 nuorten startti/työpajan yksilövalmentaja

1 etsivän nuorisotyön ohjaaja

1 työvoimapalveluiden stt

2 työvoimapalveluiden työntekijä

2 kunnan työkeskuksen ohjaaja

1 psykiatrian opioidiriippuvuuspoliklinikan stt.

- 1 psykiatrian opioidiriippuvuuspoliklinikan psykiatri
- 1 psykiatrian opioidiriippuvuuspoliklinikan sairaanhoitaja
- 1 psykiatrinen sairaanhoitaja (aikuispsykiatrian yksiköstä)
- 1 jälkihuollon sosiaalityöntekijä
- 2 potilas- ja sosiaaliapu ry työntekijät
- 3 toisen paikkakunnan sosiaalityöntekijä
- 1 tulkki
- 1 johtava sosiaalityöntekijä
- 2 psykiatrinen mielenterveyshoitaja (psykoosi- ja kuntoutusryhmän)
- 1 päiväsairaalan omahoitaja

LIITE 5

HUOSTAANOTON PERUSTEET

Yhdessäkään suunnitelmassa ei ole kirjattuna lakipykälää millä perusteella lapsi/lapset on huostaanotettu

2 Vanhemman päihteiden käyttö raskausaikana

9 vanhemman päihteiden käyttö (lääkkeet, alko, huumeet)

5 ei kykene ottamaan vastuuta lapsen hoidosta

5 vanhemman jaksamattomuus

1 vanhemmalla ei vakituista asuntoa

3 huostaanoton aikana ilmentynyt lapsen psyykinen oirehdinta

3 lapsen terveyden ja kehityksen vaarantavat kodin olosuhteet

3 vanhemman psyykinen oirehdinta

3 vanhempien väliset ristiriitatilanteet

2 vanhempien asosiaalinen elämäntapa (lukuisat muutot, väkivaltatilanteet kotona, päihteet, heikko taloudellinen tilanne jatkuvana ilman toimeentuloasiakkuutta)

2 lapseen kohdistuva väkivalta ja henkinen pahoinpitely

1 kodin olosuhteet

14 ei kirjoitettuna

LIITE 6

VANHEMMAN NYKYTILANNE/työ/sairaus/päihteet/kuntoutus

2 Asunnoton

1 korvaushoidossa

1 sairaus(masennus)

2 ei mainintaa

3 työtön työnhakija

3 säännöllinen päihteiden käyttö

6 kuntoutuksen tarve tai suunnitelma tai meneillään/ mielenterveyden tai päihteet

2 eläkkeellä

1 vanhempi ei halua kertoa omasta tilanteestaan

1 vapautunut juuri vankilasta

2 opiskelemassa

8 työllistämistyössä/kuntouttavassa työtoiminnassa

1 jälkihuollossa

3 sairaslomalla

2 töissä

1 kotouttamisaika alkanut

LIITE 7

VANHEMMAT TOIVEET JA ÄÄNI

1 oma asunto

3 saada mukavampi asunto

2 kokee välitystilin hyvänä

2 muutto lähemmäksi paikkakuntaa missä lapset on sijoitettuna

1 ei halua muiden viranomaisten saavan palvelusuunnitelmaa

1 pohtii katkolle menoa

2 haluaa kohottaa kuntoaan

4 haluaa aloittaa harrastuksen/kurssin

3 töihin paluu vähitellen

3 tavoitteena päästä hyvään yhteistyöhön sijaisperheen kanssa, kokee sen hyvänä tai ei koe hyvänä

1 iloinen oman elämän tasoittumisesta tavoitteena saada perheen taloustilanne tasapainoon

1 toivoo sijaisperheeltä aktiivisuutta ilmoittaa lapsensa asioista

1 iloinen hyvästä terveydentilasta

1 vanhempi ilmoittaa myönteisyyden kaikkeen mahdolliseen tukeen itselleen ja lapsilleen

1 haluaa aloittaa nuorten starttipajalla

6 pitää päivärytmi kunnossa

1 toivoo, että omasta perheestä tulisi entistä toimivampi

1 on tyytyväinen sosiaalipalveluiden apuun

1 tavoitteena pitää seulat puhtaana

1 ei halua laitoshoitoon

1 tavoitteena saada ystäviä ei käyttävistä ihmisistä

5 ei kirjoitettuna/ei nähtävissä

7 vanhemman toiveena lisätä lapsen tapaamisia

5 toivoo lapsen yölomiam

1 tehnyt kanteen työtoiminnan toiminnasta

1 ei halua lopettaa pilven polttoa

1 toiveena saada erityisopetusta opintoihinsa

1 ilmoittaa lopettavansa opinnot

1 tuonut esiin tyytyväisyyden lapsen pidemmistä tapaamisista

1 toiveena tavata lapsia kotonaan

3 haluaa töihin

6 tavoitteena huostaanoton purku ja lapsen kotiin palaaminen

1 toivoo viranomaisilta konkreettista tietoa miten saada lapset kotiin

1 ei halua vanhemmuuden tukea sosiaalipalveluista

1 aloittaa säännölliset käynyt mielialapolilla

2 päästä psyykkisen voinnin arviointiin

3 päästä opiskelemaan

1 vanhempi ei halua keskustella omista asioistaan

1 vanhempi toivoo sijaishuoltopaikan muutosta

1 toivoo yhteydenpidon käynnistämistä lapsen ja hänen välille

1 toivoo perheterapiaa

2 haluaa jatkaa terapiaa

1 kertoo kokevansa häpeää kun ei saa lastensa asioita järjestykseen

1 toivoo avointa keskustelua omien vanhempiensa kanssa omasta elämästään

1 toivoo parisuhteen vahvistumista

LIITE 8

MINNE TUKIPALVELUIHIN VANHEMPIA ON OHJATTU

15 taloudellinen tuki

3 perheneuvola

3 avohuollon sosiaalityö

3 välitystili

14 terveydenhuollon palvelut

10 aikuispsykiatrian palvelut

1 jälkihuolto oikeus

1 opinto-ohjaaja

2 korvaushoito

1 ryhmätoiminta korvaushoitoklinikalla

1 tuettu asuminen asuntolassa (ostopalvelu)

1 ulkomaalaiskoordinaattorin palvelut aikuissosiaalityö

7 aikuissosiaalityön palvelut

17 lastensuojelun sijaishuollon palvelut

1 vammaispalvelut

5 sosiaalityö

2 nuorisotyö

3 vanhemman oma terapia

11 TE-toimisto/ kuntouttava työtoiminta

3 A-klinikan palvelut

1 ei mitään tarjottu

6 päihdesairaanhoidajan tapaamiset

3 ohjaus

1 ulkopuolinen keskusteluapu

1 vanhempi ei kokenut tarvitsevänsä mitään tukea

5 kela

1 talousneuvonta

1 seksuaaliohjaaja

3 tarjottu mahdollisuutta osallistua sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitettuun ryhmään

2 käy sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitettussa ryhmässä

3 ryhmämuotoinen ohjattu harrastus

1 vertaistukiryhmä yhdessä lapsen kanssa

1 perhekuntoutus

10 vanhemmuuden tuki sosiaaliohjaajalta

1 siivousapu